Moja prva enciklopedija

ŽIVOTINJE TOPLIH I HLADNIH KRAJEVA

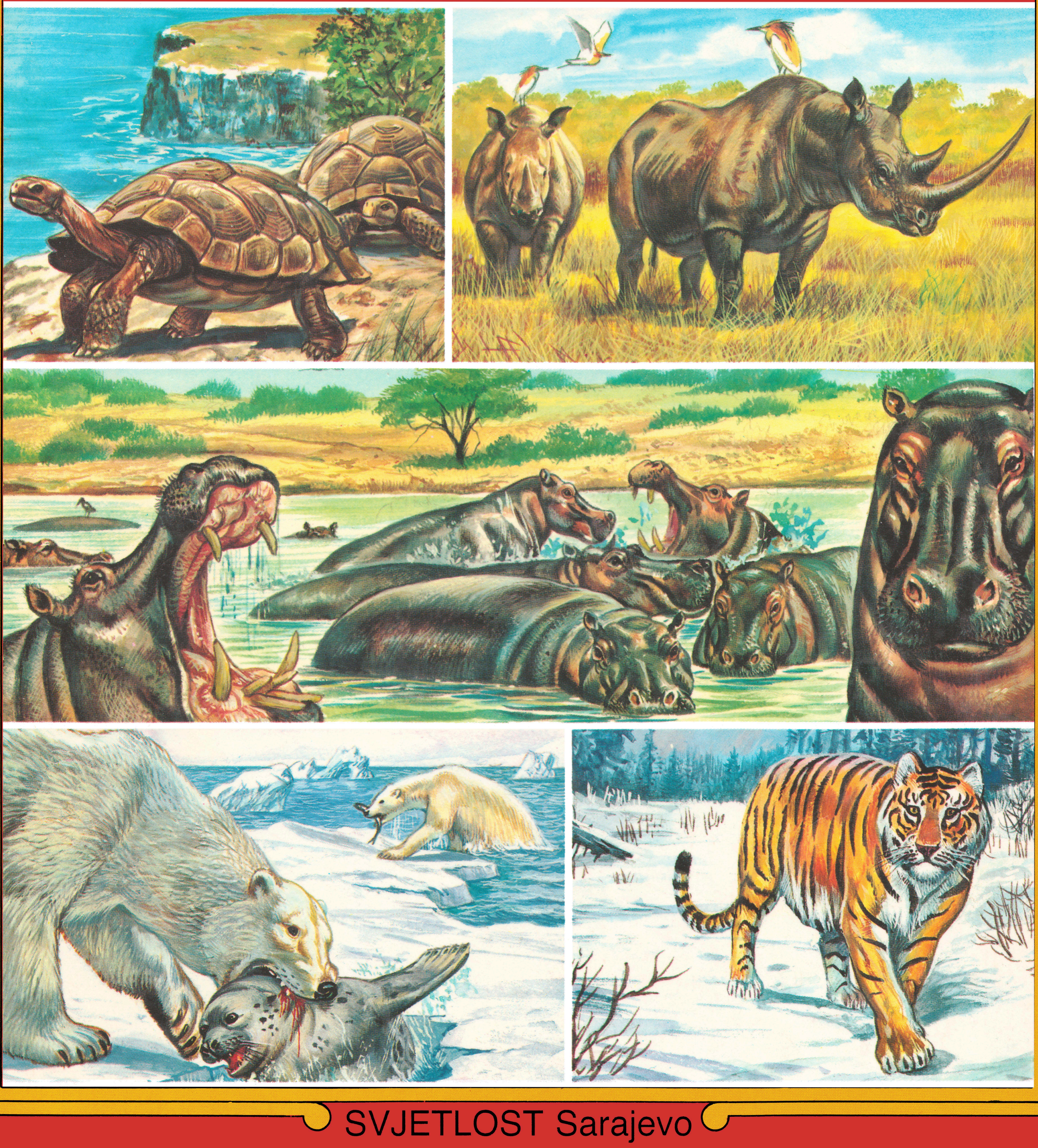

SVJETLOST Sarajevo

Moja prva enciklopedija

ŽIVOTINJE TOPLIH I HLADNIH KRAJEVA

Ilustracije: **Ecio Điljoli**
Prevod s italijanskog **Bojana Ivanišević**

SVJETLOST Sarajevo

Naslov originala:
Martin i Daniel Sasier
Pjer Averu
ANIMALI DEI PAESI CALDI E DEI PAESI FREDI
© 1986 Nathan, Paris
stručni saradnici
istorija i geografija
Žan-Pol Alber
Mari-Pjer Perdriz
fizika i oceanografija
Pjer Averu
poljoprivreda
Žan-Fransoa Kartijer
arhitektura i urbanizam
Dominik Davij
pravo
Mirej Furnijer
medicina
Deniz Granon
biologija
Kristijan Grinenvald
prirodne nauke i paleontologija
Žan-Mišel Mazen
vulkanologija
Žan-Pol Tuten
© Za Jugoslaviju
1990 Zebra DOO, Beograd
Izdavač:
IP »Svjetlost« – Sarajevo
Direktor:
Savo Zirojević
Za izdavača:
Gavrilo Grahovac
Urednik:
Todor Dutina
Glavni urednik:
Ivan Lovrenović
Lektor:
Todor Dutina
Korektor:
Nada Butigan
Tehnički urednik:
Ljubomir Pilja
Štampa:
Tiskarna »Mladinska knjiga«, Ljubljana
Štampano u 10.000 primjeraka
ISBN 86-01-01773-8

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine Sarajevo

UDK 030.1(02.053.2)

SASIER, Martin
Životinje toplih i hladnih krajeva / [autori Martin i Daniel Sasier, Pjer Averu] ; ilustracije Ecio Điljoli ; prevod s italijanskog Bojana Ivanišević. – Sarajevo : Svjetlost, 1990. – 61 str. : ilustr. u bojama ; 28 cm. – (Moja prva enciklopedija)

Prevod djela: Animali dei paesi caldi e dei paesi fredi. – Registar.
ISBN 86-01-01773-8
1. SASIER, Daniel 2. AVERU, Pjer

ŽIVOTINJE TOPLIH KRAJEVA

Da li se slonovi tuširaju kada im je suviše toplo? 10
Da li je tačno da nilski konj pluta na vodi kao... pojas za spasavanje? 10
Da li žirafa uvijek ima koristi od onako dugačkog vrata? 10
Ima li leopard neke koristi od pjega na krznu? 12
Zašto krupne životinje nisu tako šarene kao leptiri? 12
Kako kameleon uspijeva da mijenja boju? 13
Zašto lavovi ubijaju miroljubive biljoždere? 14
Jesu li divlje životinje svirepe? 15
Da li sve divlje životinje imaju neprijatan miris? 15
Kako se biljoždери brane od napada mesoždera? 16
Da li krdo ima predvodnika? 16
Da li papagaji govore? 16
Zašto zmije nemaju noge? 18
Da li je tačno da neke zmije igraju uz muziku? 18
Da li velike zmije proždiru čak i ljude? 19
Da li postoji gorila ogroman kao King Kong? 20
Da li je nosorog preistorijska životinja? 21
Zašto majmuni liče na ljude? 21
Kako se životinje razmnožavaju? 22
Kako se rađaju krokodili? 22
Zašto kenguri nose svoje mladunce u »torbi«? 23
Šta rade termiti u svojoj džinovskoj kući? 24
Ima li mnogo muva u toplim krajevima? 24
Da li su insekti toplih krajeva veoma veliki? 24
Šta jedu pustinjske životinje? 26
Ima li kamila neke koristi od grbe? 26

Šta rade pustinjske životinje da bi se održale u životu? 27

ŽIVOTINJE HLADNIH KRAJEVA

Da li životinje na Sjevernom i Južnom polu pate od hladnoće? 30
Da li životinje koje spavaju zimski san spavaju bez prestanka? 30
Da li sve životinje koje žive u hladnim krajevima spavaju zimski san? 30
Da li neki medvjedi pobijele kada padne snijeg? 32
Šta rade morževi kada se more zaledi? 32
Postoje li tigrovi koji žive u hladnim krajevima? 33
Da li »morski slonovi« liče na slonove? 34
Da li pingvini lete? 34
Kako pingvini prave svoja gnijezda? 35
Da li zaista postoji narval ili jednozub? 36
Da li u ledenim vodama polova ima kitova? 37
Ima li u hladnim morima i delfina? 37
Da li neko u vodi napada foke? 38
Čime se irvasi hrane zimi? 38
Da li psi za saonice love da bi došli do hrane? 38
Ima li bijelih medvjeda visoko u planinama? 40
Gdje živi jak? 40
Da li u snjegovima Himalaja zaista živi čovjek-majmun? 41

REZERVATI I NACIONALNI PARKOVI

Ima li na zemlji veoma rijetkih životinja? 44
Koja životinja je najmanja? 44
Kako izgleda najneobičnija životinja? 44
Da li u Kini stvarno postoje zmajevi? 46
Ima li još uvijek nepoznatih životinja? 47
Da li je tačno da slonovi žive stotinu godina? 47
Da li se životinje iste vrste između sebe napadaju? 48
Da li postoje životinje koje nisu u stanju da se brane? 48
Da li sve životinje štite svoje mladunce? 49
Koja ptica gradi najljepše gnijezdo? 50
Ima li životinja koje se »služe oruđem«? 50
Može li se razgovarati sa životinjama kao što to čini Tarzan? 50
Kako ptice selice prepoznaju svoj put? 52
Odakle dolaze rode koje stižu u Evropu? 53
Da li je tačno da postoje »oblaci« skakavaca? 53
Da li su divlje životinje »srećne«? 54
Postoje li životinje koje i danas izumiru? 54
Da li se divlje životinje mogu razboljeti? 55
Postoje li mjesta gdje žive samo životinje? 56
Da li divlje životinje mogu da žive u zoološkom vrtovima? 56
Mogu li se divlje životinje rađati u zoološkom vrtu? 57
Zašto se love divlje životinje? 58
Može li se živjeti među divljim životinjama? 58
Može li se u kući uzgajati divlja životinja? 58

ŽIVOTINJE TOPLIH KRAJEVA

U toplim predjelima Afrike, Azije i Amerike žive brojne životinjske vrste. Neke od njih žive na ogromnim travnatim prostranstvima savana (što se vidi na slici), neke na ogromnom drveću i dugačkim lijanama šuma, neke na pijesku i među

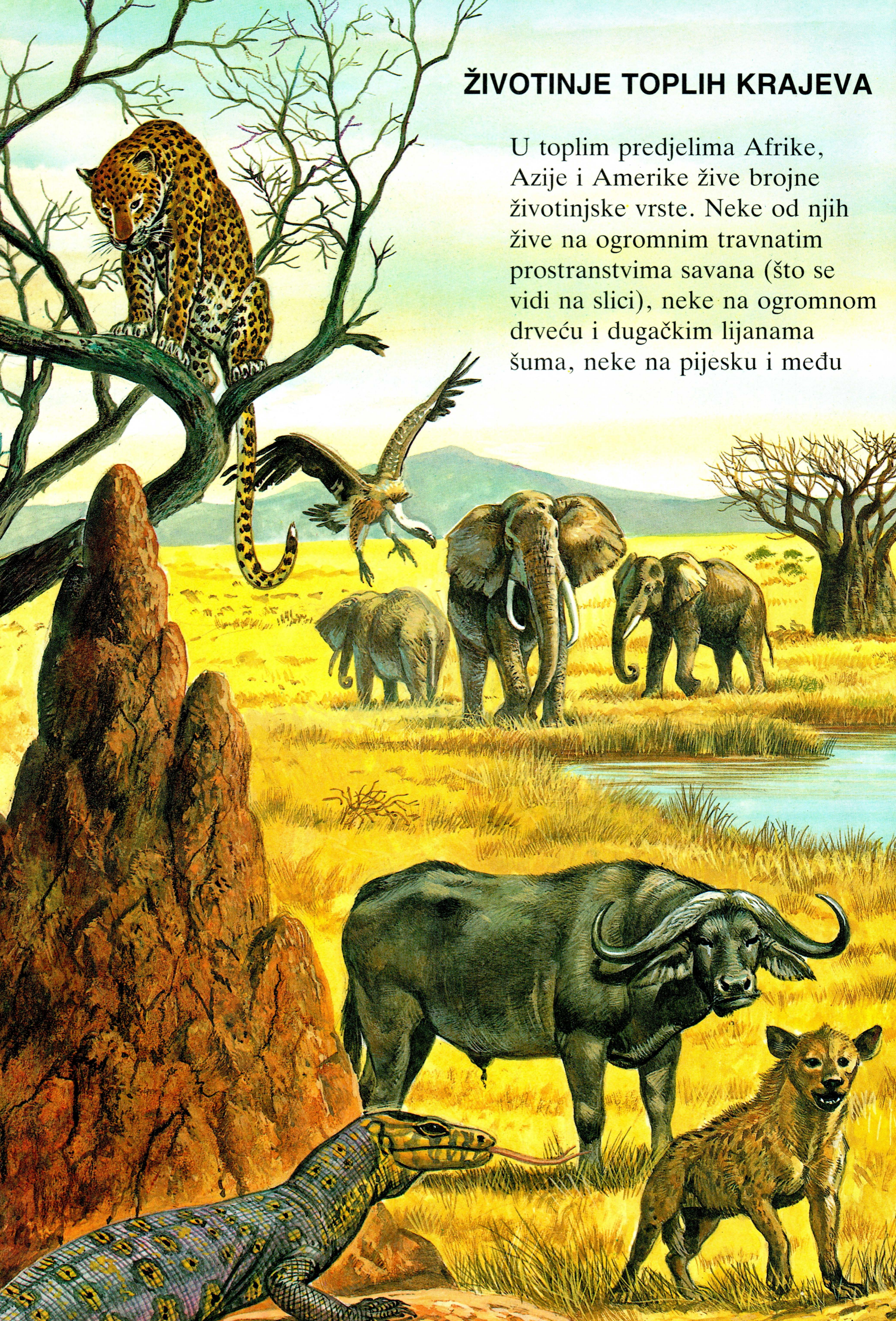

užarenim kamenjem pustinje. U savanama žive životinje koje se hrane isključivo biljkama. To su takozvani biljožderi, kao što su zebre, žirafe, antilope. Ali u savanama žive i životinje koje se hrane poglavito mesom. To su mesožderi, kao što su lavovi, leopardi, hijene. Da bi došli do hrane, oni love druge životinje – biljoždere. Da bi boje upoznali život životinja, naučnici posmatraju njihovo ponašanje u najbitnijim životnim trenucima: kad se rađaju, dok jedu, odmaraju se, dok sebi obezbjeđuju hranu, uzgajaju mladunce. A sada ćemo i mi upoznati neke životinje koje žive u toplim krajevima.

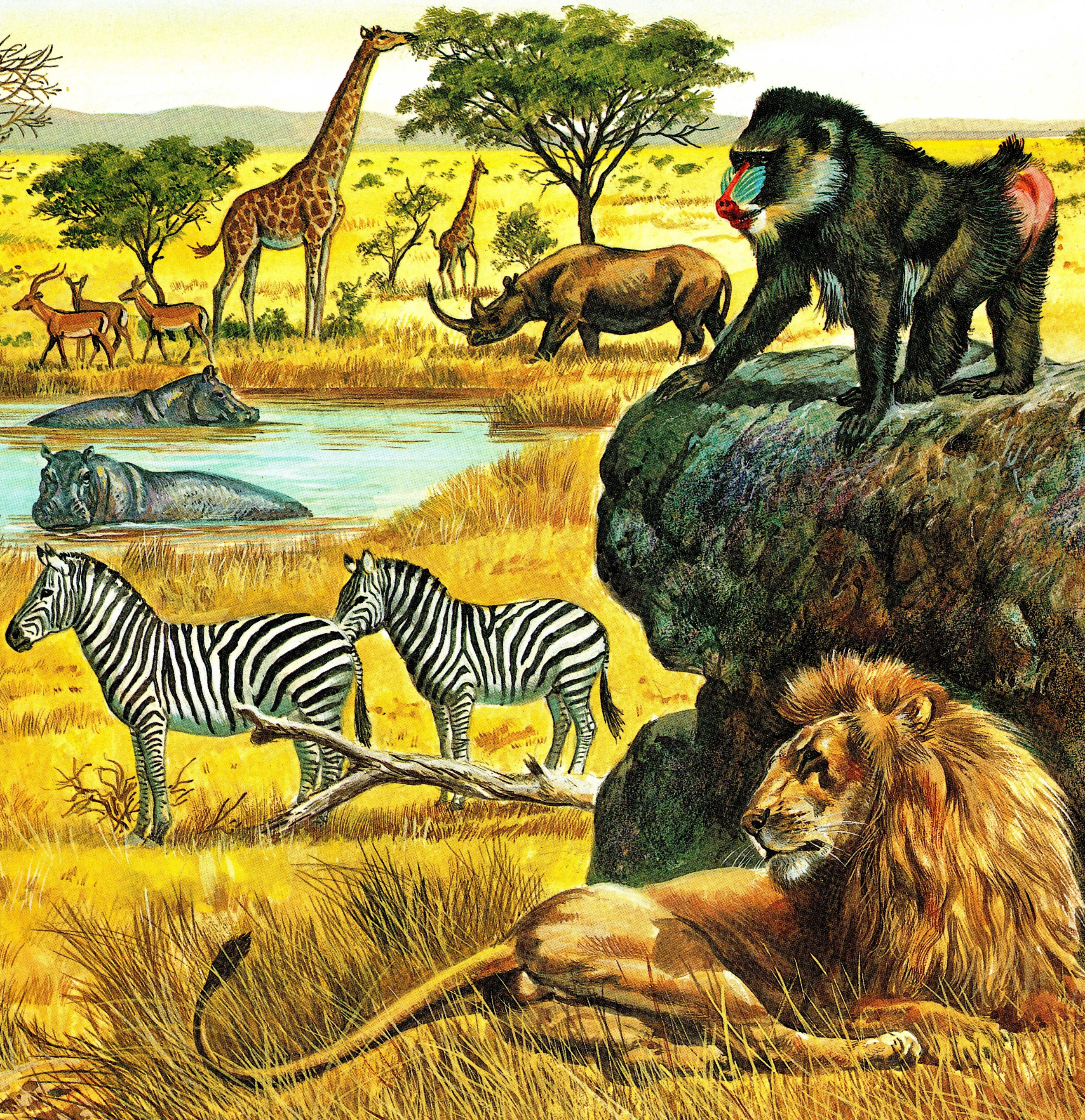

Da li se slonovi tuširaju kada im je suviše toplo?

Možda. Često se obilno prskaju surlom. Ali pravi razlog što se »tuširaju« jeste to što se na taj način pokušavaju riješiti insekata koji im dosađuju. Nikako ih ne mogu podnijeti! Da bi se spasili od njihovih bolnih uboda, slonovi zaštićuju tijelo valjajući se po zemlji ili blatu. Veoma pokretljiva surla u isto vrijeme je i nos slona. Treba reći da je to naročit nos. Surla ne služi samo da slon pomoću nje osjeća miris već i da u ogromnim količinama prinosi ustima hranu: travu i lišće. Vrhom svoje surle koji je poput prsta, slon uspijeva da uhvati čak i kikiriki.

Da li je tačno da nilski konj pluta na vodi kao... pojas za spasavanje?

Tako reći! Naravno da oblik njegovog tijela, koje izgleda kao neko bure, umnogome mu pomaže da ne potone. Unutar tijela nalaze se dva velika pluća koja, prirodno, mogu da zadrže veliku količinu vazduha. Ispod kože mu je debeo sloj sala. No ovaj ogromni »balon«, ovaj debeli nespretnjaković, u vodi je veoma okretan. Čak i mladunci nilskog konja praktično odrastaju u vodi. Majka se o njima stara duž riječne obale gotovo godinu dana: tamo ih doji i uči da plivaju. Na kraju postaju sposobni da se sami suoče sa životom. Hraniće se vodenim biljem i najradije će boraviti u vodi.

Da li žirafa uvijek ima koristi od onako dugačkog vrata?

Evo odgovora: ponekad ima a ponekad nema. Da to bolje objasnimo. Ima – kada treba da jede. Tako dugačak vrat joj, zapravo, omogućava da dohvati lišće na visini većoj od drugog sprata! Ali kada treba da pije vodu, žirafa od dugačkog vrata nema nikakve koristi! Da vidimo zašto. Njen vrat se drži na sedam kostiju, to jest sedam pršljenova, poređanih jedan preko drugog. Takav vrat je prilično krut i žirafa ne uspijeva lako da spusti glavu.

I šta onda biva? Da bi mogla da pije vodu, žirafa je prinuđena da raširi prednje noge koje su, takođe, veoma dugačke.

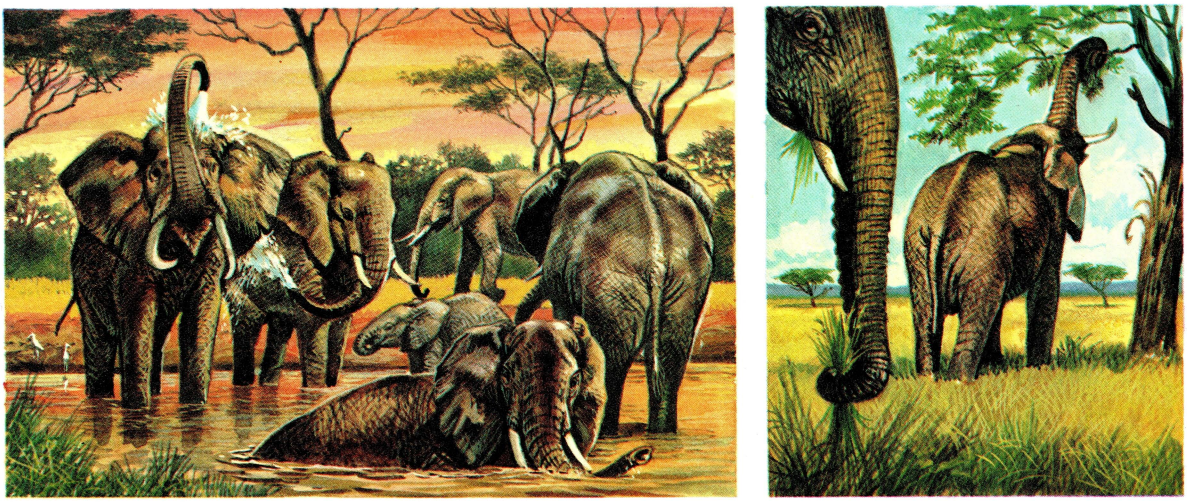

Kupanje, tuširanje i prikupljanje hrane pomoću dugačke surle. Ta zaista služi za sve!

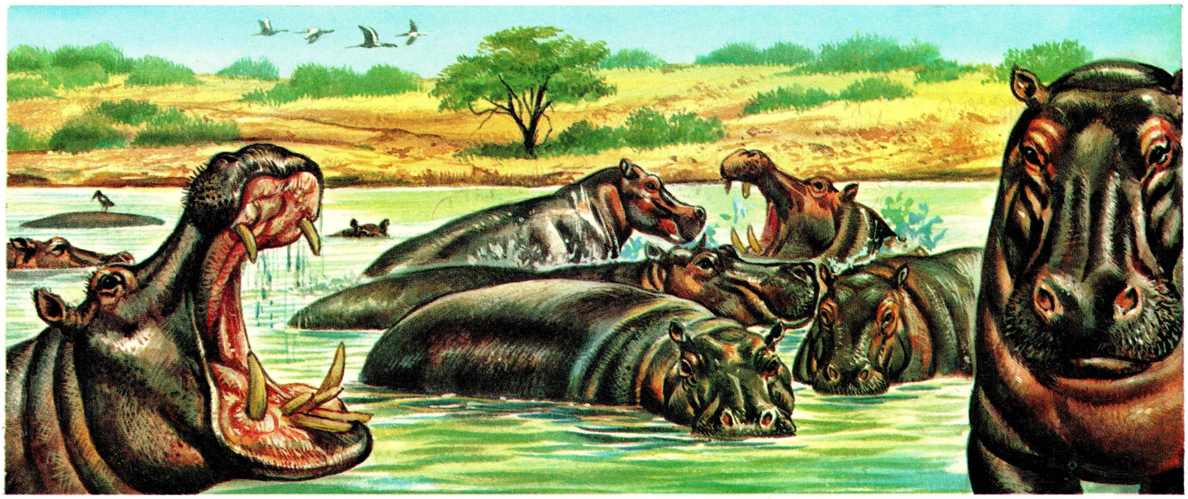

Nisu baš neki ljepotani, ali u vodi su pravi šampioni okretnosti.

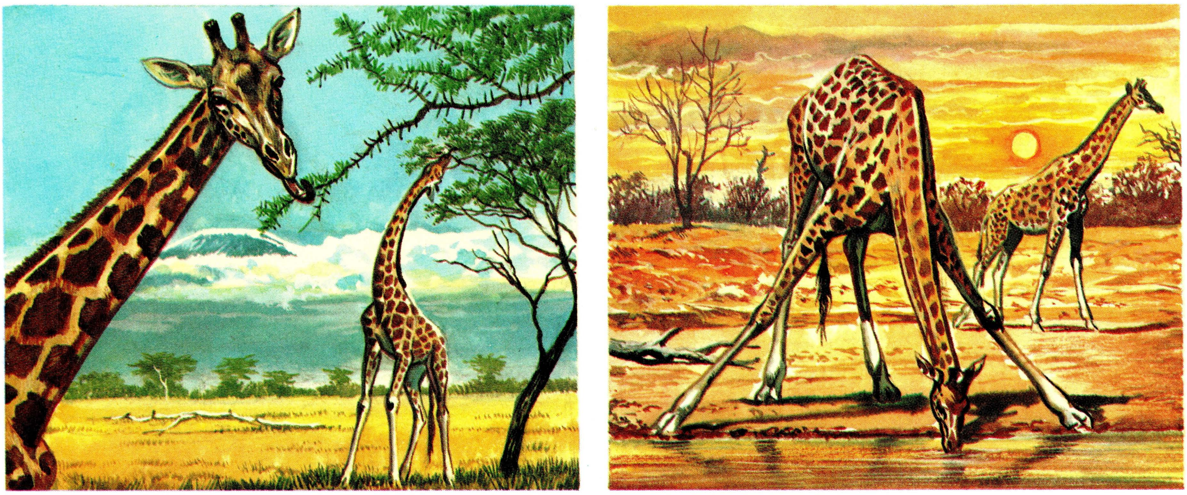

Dugačak vrat je od velike koristi kada žirafa brsti lišće, ali ne i kad pije vodu!

Ima li leopard neke koristi od pjega na krznu?

I te kako! Tamne pjege po krznu leoparda (kao i kod geparda i jaguara) podsjećaju na sjenke koje se održavaju na lišću osvijetljenom sunčevim zracima. Stoga leopard može da se neopaženo šunja kroz zelenilo i privuče svome plijenu. Onda se munjevitim skokom baca na vrat antilope ili nekog drugog biljoždera.
A sad pogledajmo tigra sa slike. Krzno mu je izbrazdano uspravnim crnim prugama. Te crne pruge podsjećaju na sjenke drveća ili nekih drugih biljaka. To mu omogućava da se neopaženo privuče žrtvi.

Zašto krupne životinje nisu tako šarene kao leptiri?

Kad bi krupne životinje iz savana i šuma bile šarene kao leptiri ili papagaji, bio bi to fantastičan prizor. Ali to bi za njih bila prava nesreća! Njihovi neprijatelji vidjeli bi ih još iz daleka i lovili bi ih bez po muke. Međutim, i najšareniji leptiri ništa ne rizikuju. Oni žive u cvijeću i podsjećaju na cvjetove. A papagaji se brane na taj način što i na najmanju opasnost prhnu uvis i prodorno zakriještе. Međutim, ima i velikih životinja koje su šarene. To su, na primjer, neke zmije i majmuni mandrili! Oni svojim bojama privlače pažnju ženki.

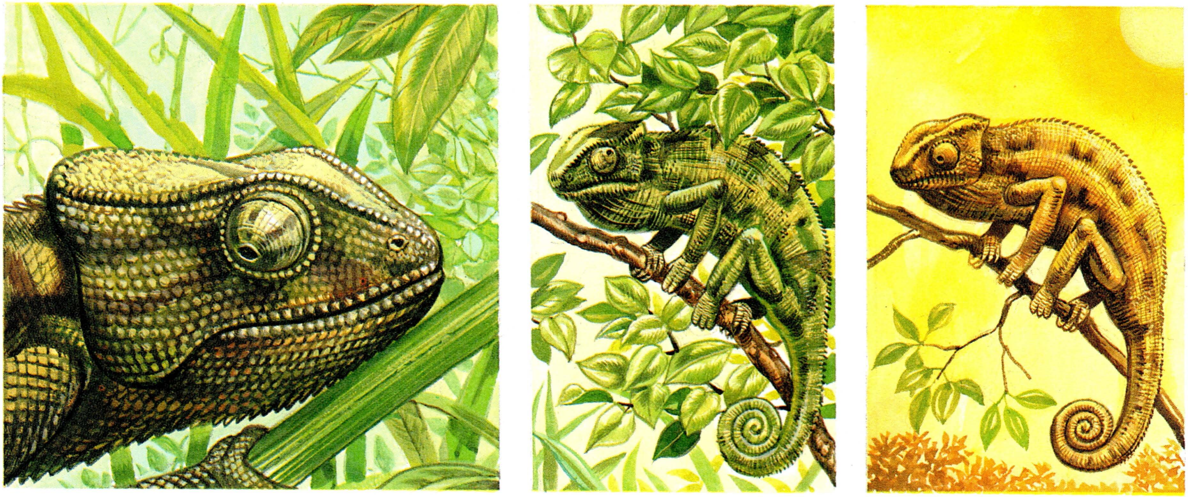

Kameleon u krupnom planu. A zatim kako mijenja boju: prvo je zelen a onda žut.

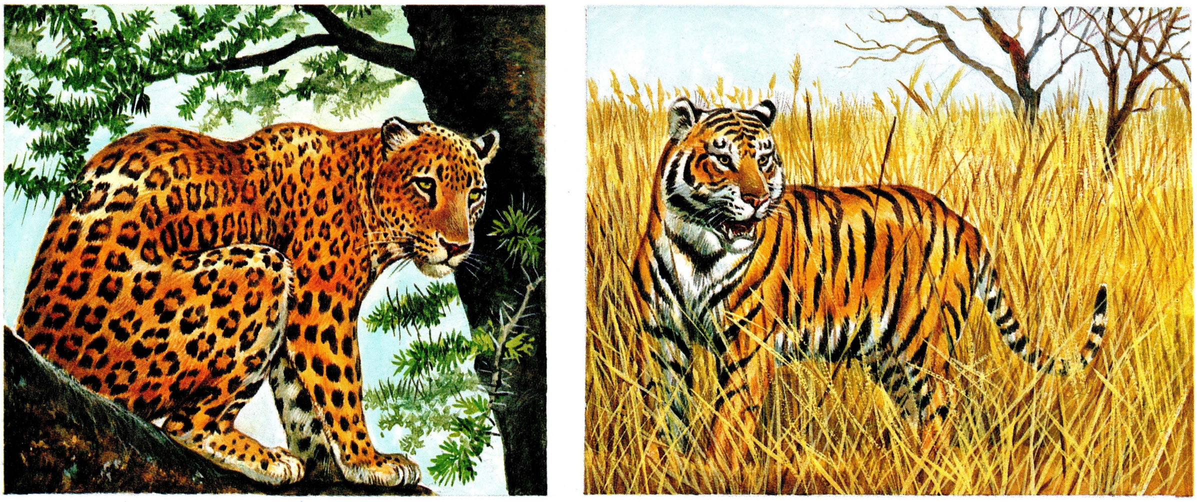

Leopard (lijevo) i tigar: nije ih lako primijetiti među rastinjem.

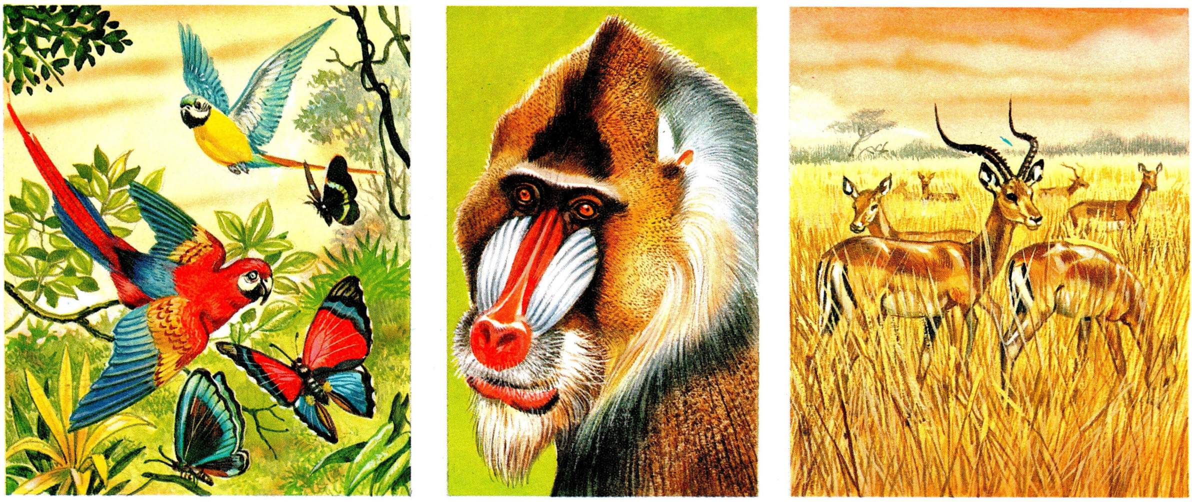

Leptiri, papagaji i mandrili su šarene životinje. Gazele imaju boju trave u savani.

Kako kameleon uspijeva da mijenja boju?

Kao i neki drugi gmizavci, kamelon može da promijeni boju svoje kože.

Kako je to moguće? Na površini kože kameleona ima naročite ćelije pune pigmenta (hemijske materije različitih boja). Prema potrebi, šire se ćelije jedne boje (na primjer zelene) a skupljaju ostale. U tom slučaju životinja pozeleni.

Kada se plaši ili kad je spopadne bijes, kameleon pocrni, a boju može mijenjati veoma brzo i u trenu, prema potrebi može poplaviti, pocrvenjeti ili postati ljubičast.

Na taj način kameleon postaje gotovo nevidljiv u svom okolišu i tako često uspije da umakne neprijatelju.

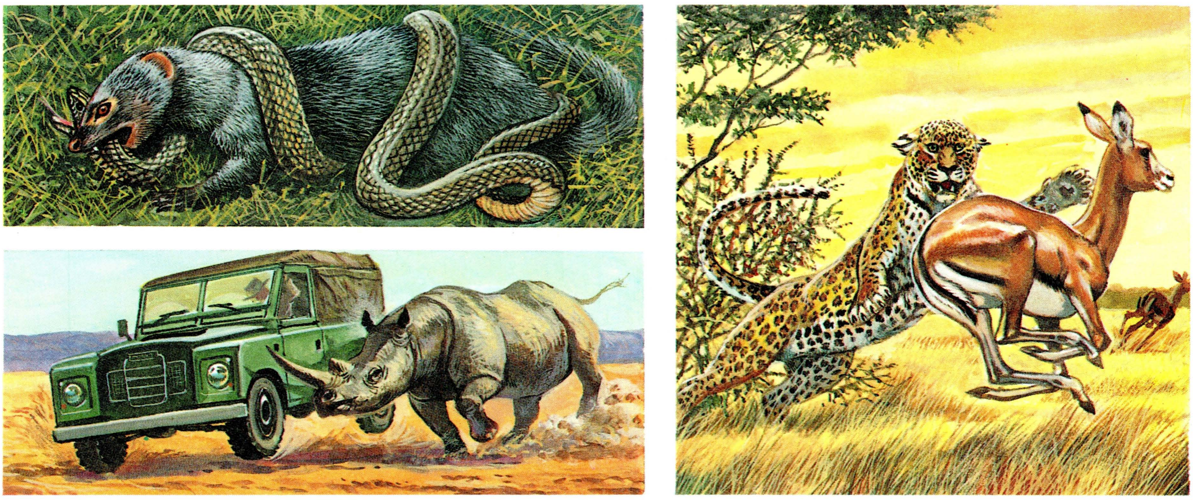

Mungos i kobra se bore; nosorog juriša na landrover; leopard napada gazelu.

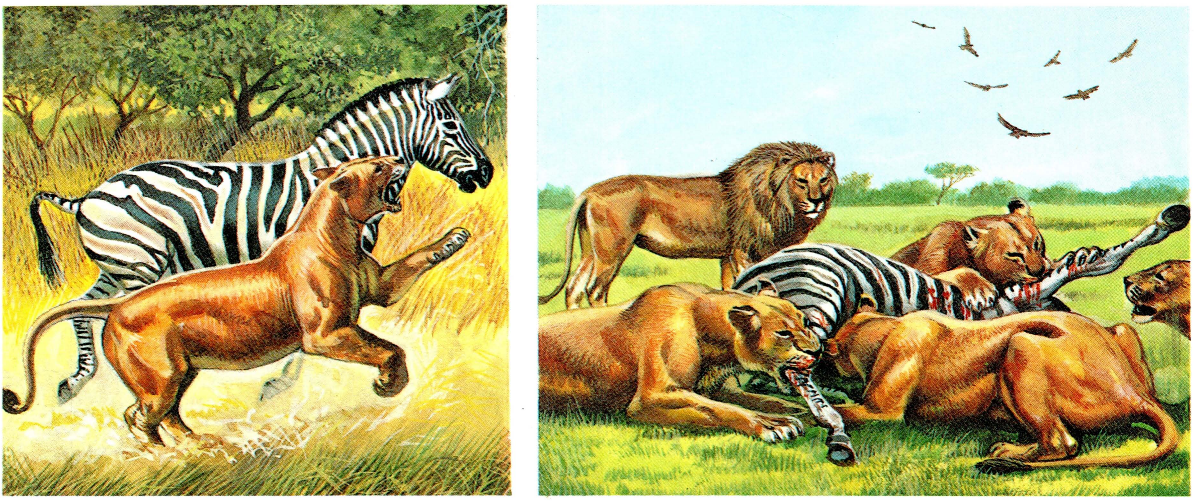

Lavica napada zebru… njome će nahraniti cijelu porodicu.

Zašto lavovi ubijaju miroljubive biljoždere?

Poznato je da postoje životinje, kao što su zebre, koje se hrane samo travom. Zbog toga ih nazivaju biljožderima. Postoje i druge životinje koje se hrane samo mesom. To su mesožderi. Da bi ostali u životu i ishranili se, mesožderi ubijaju druge životinje. Lavovi se, na primjer, hrane mesom biljoždera. Padamo u iskušenje da kažemo: »Jadni biljožderi! Svirepi lavovi!« Ali, pazite! Kada bi u savani nestali svi lavovi, broj travojeda bi toliko porastao da ne bi bilo dovoljno trave da se ishrane. Stoga, lavovi nisu svirepi. U prirodi se život životinja odvija ovako: da bi preživjele, neke životinje se moraju hraniti drugim životinjama.

Jesu li divlje životinje svirepe?

Divlje životinje nisu uopšte svirepe: one napadaju i ubijaju druge životinje samo zato da bi se prehranile. Ako ponekad i napadnu čovjeka to je samo zato da bi odbranile sebe i svoje mladunce ili ženke. Često, prije nego što napadnu, divlje životinje ispuštaju urlike da bi se oglasile. Ali koje su to divlje životinje? Tako se nazivaju sve životinje koje žive u slobodi, u neposrednom dodiru sa prirodom, u savani, u šumi, u pustinjama...

U savani, na primjer, u divlje životinje spada i mali miš i veliki lav ili veoma veliki slon.

Da li sve divlje životinje imaju neprijatan miris?

Divlje životinje koje ispuštaju neprijatan miris poglavito su one koje žive u zoološkim vrtovima zato što su prinuđene da žive u prilično ograničenom prostoru. Da žive na slobodi, u velikim prirodnim prostranstvima, njhova koža imala bi manje neprijatan miris. Divlje životinje ostavljaju svoj miris po panjevima, na travi, po šljunku itd.

U životinjskom svijetu mužjaci se raspoznavaju upravo po tom mirisu. Miroljubivi biljožderi otkrivaju prisustvo mesoždera nanjušivši njihov karakterističan miris: stoga izbjegavaju da se zadržavaju na terenu gde je neka jača životinja ostavila svoj trag.

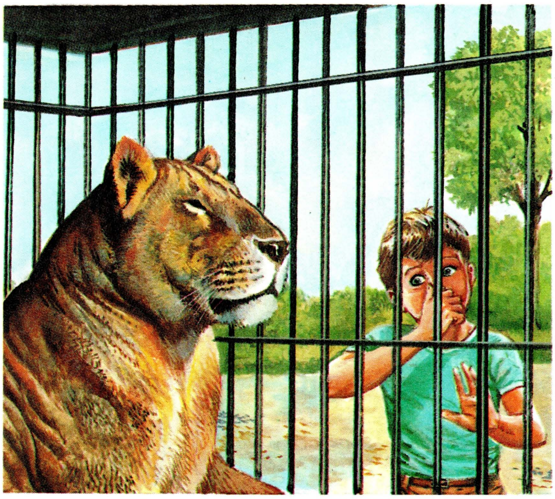

Lav u kavezu ispušta neprijatan miris.

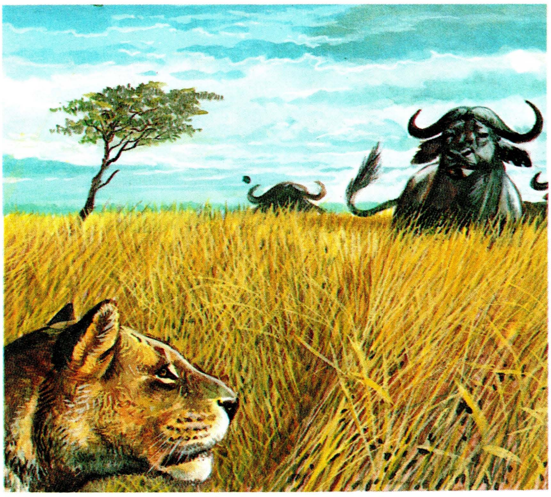

Bivo je u vazduhu nanjušio prisustvo lava.

Kako se biljožderi brane od napada mesoždera?

U ogromnim prostranstvima savana gazele, bivoli, zebre, gnuovi i drugi biljožderi žive u velikim krdima. Ali, na i najmanji znak opasnosti, krdo se raspрši i svaka se pojedinačna životinja da u bjekstvo. To je jedini način da se ove životinje odbrane od mesoždera. Na taj način, u stvari, lavovi, hijene ili leopardi vide na sve strane životinje u bjekstvu i ne znaju koju životinju da napadnu. Obično sustižu, napadaju i ubijaju neku staru ili rasijanu životinju. Biljožderi se ponašaju na isti način i kad ih ljudi love. Krda slonova sastoje se poglavito od ženki. Mužjaci uglavnom žive usamljeno.

Da li krdo ima predvodnika?

Neka krda imaju pravog pravcatog predvodnika koji ih vodi. To je obično odrasla životinja, mužjak ili ženka. Krda afričkih bivola predvode stare ženke. Ženke i mladunci bivola žive zajedno; stari mužjaci ostaju po strani, sami, svaki za sebe. Ako se krdu približi lav, suprotstavljaju mu se samo mužjaci. Ako krdu prijeti opasnost od nekoliko lavova, onda se i ženke uključuju: One naprave krug oko mladunaca da bi ih zaštitile. Za to vrijeme mužjaci se sukobljavaju s lavovima i gotovo uvijek ih natjeraju u bjekstvo. Prijatelj afričkog bivola je jedna sitna ptica, bufaga, koja ga spasava od dosadnih insekata koji su se na desetine uvukli među njegove dlake.

Da li papagaji govore?

»Loreto... Loreto!« umiju da kažu neki papagaji. No ne može se reći da papagaji znaju da govore. Oni ponavljaju, a da i ne razumiju smisao, riječi koje su naučili od svojih »učitelja«. Ali, na svoj način, životinje »razgovaraju« između sebe. Naravno, ne izgovaraju riječi, što mogu samo ljudi; one se služe zvucima koje umiju da ispuštaju. Tako njihov krik može da znači: »Plašim se, loše mi je, potrebna mi je pomoć.« Ili: »Našao sam hranu!« Ili: »Bježite, opasnost na vidiku.« Stoga neki lovci podražavaju »govor« životinja ne bi li ih namamili u zamke. Čak su i boje, pokreti i mirisi životinja neka vrsta njihovog »govora«.

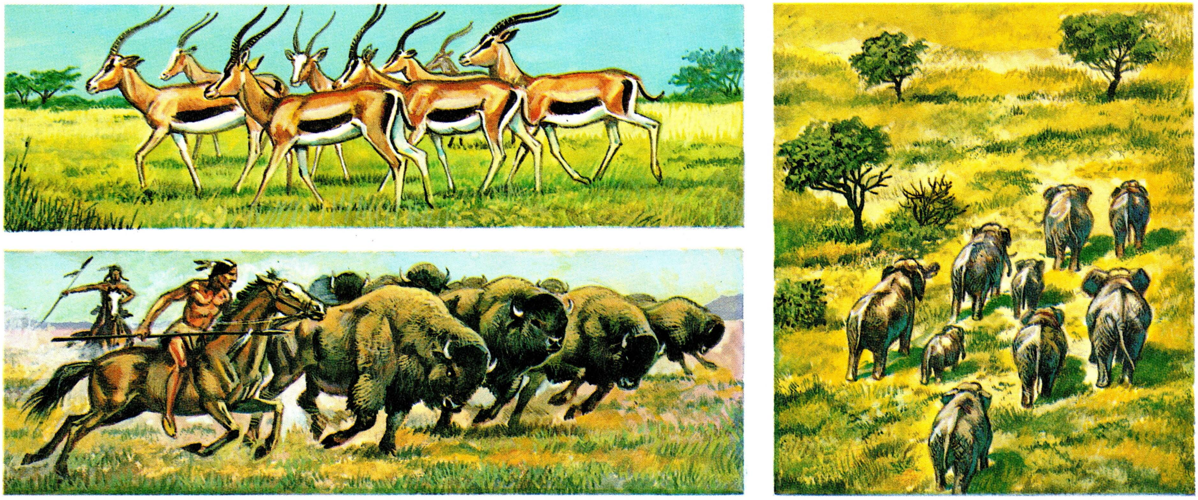

Stado gazela (lijevo gore) i američki bizoni (dolje); krdo slonova (desno).

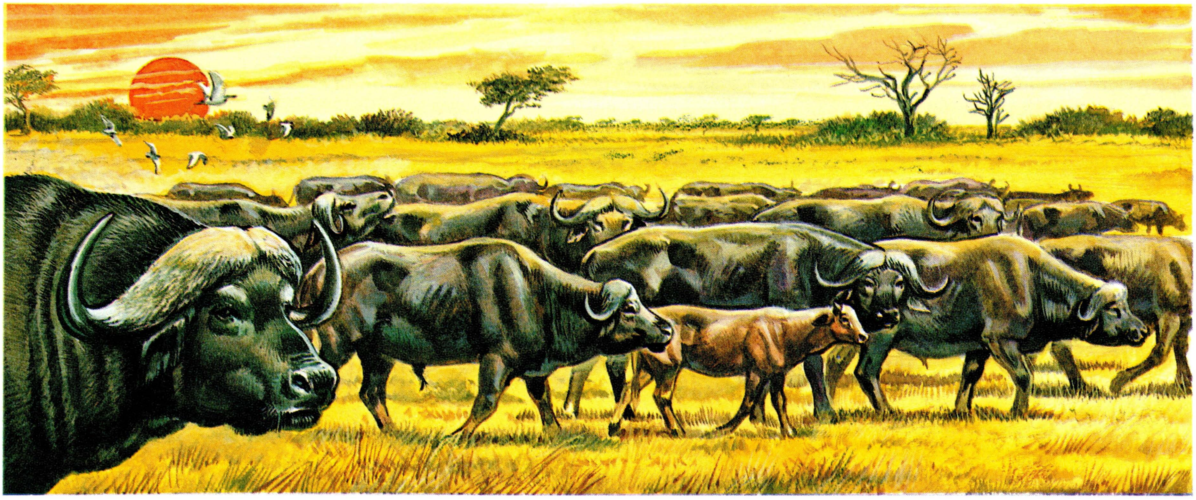

Krdo afričkih bivola ide kroz savanu.

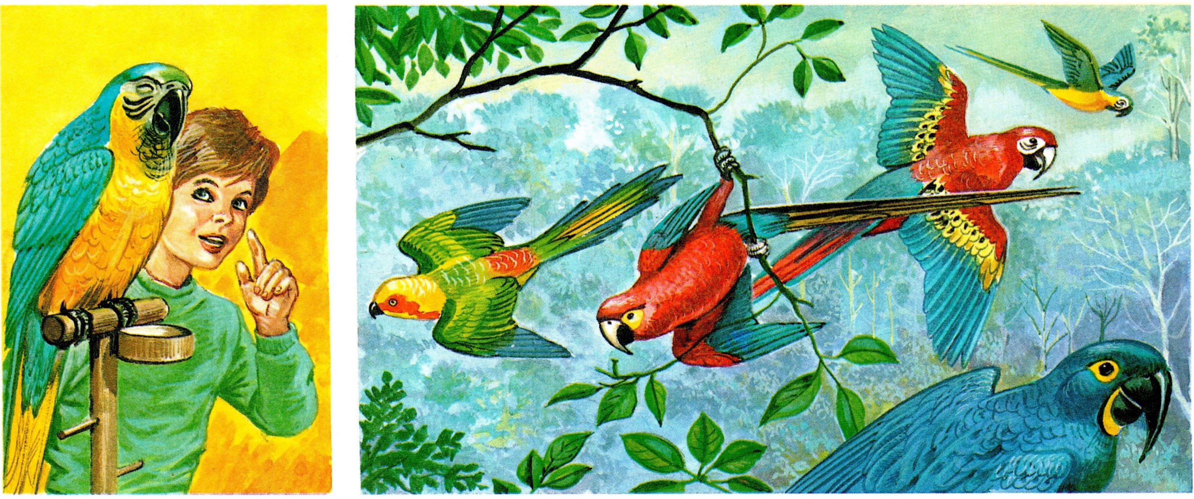

Pripitomljen papagaj na postolju i papagaj u svojoj prirodnoj sredini.

Zašto zmije nemaju noge?

Psi, žirafe, ptice, gušteri... ukratko, gotovo sve životinje imaju noge. Samo ih zmije nemaju. Jesi li se ikad upitao zašto? Evo šta kažu naučnici. Davni preci zmija imali su noge. Tokom mnogih hiljada godina, ove životinje su se prilagodile da se kreću istovremeno izvijajući svoje dugo tijelo u luku i krećući se na krljuštima trbuha. Pošto se noge više nisu koristile, s vremenom su se sve više smanljivale dok potpuno nisu iščezle.
Ali zmije se ne osjećaju »hendikepirane«: dovoljno je pomenuti da plivaju, penju se po drveću pa čak u tlu buše rupe.

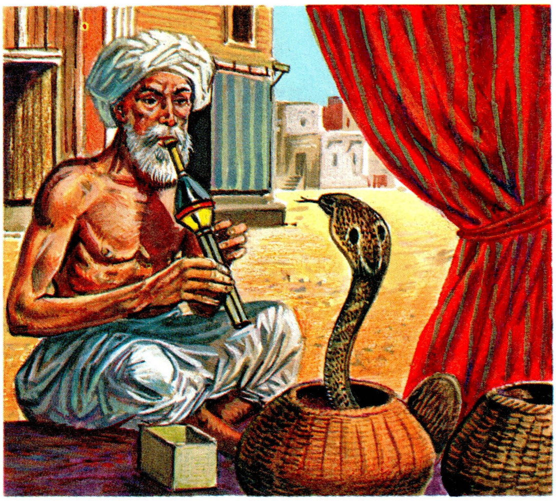

Ukrotitelj zmija u Indiji. Iz korpe se pomalja glava kobre.

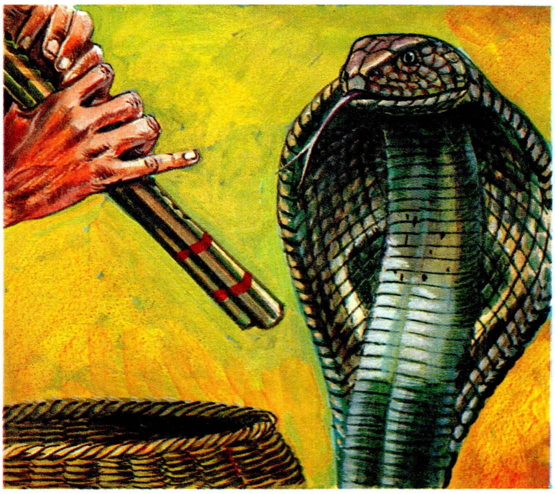

Kobra koju je ukrotitelj »opčinio«.

Da li je tačno da neke zmije igraju uz muziku?

U Indiji se radoznalci zaustavljaju oko ukrotitelja zmija. Pred ovim putujućim sviračima veoma otrovne kobre lelujaju i izvijaju tijelo, reklo bi se u ritmu muzike. Ali naučnici tvrde kako su zmije gluve. Kako to, onda? Zmije, zapravo, slijede pokrete flaute ukrotitelja, koji bez prestanka pokreće svoj instrument u ritmu muzike. Možda zmija misli da je instrument neka druga zmija i želi da je podražava? Možda! Veoma vješti ukrotitelji zmija uspijevaju da navedu na »igru« istovremeno i po nekoliko desetina veoma otrovnih zmija.

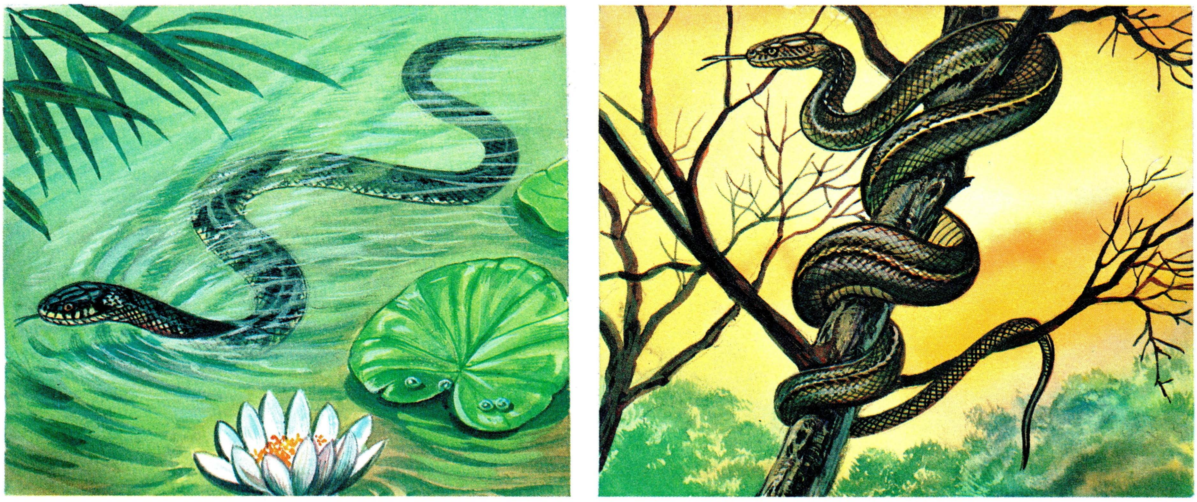

Iako nemaju noge, zmije veoma spretno i živo plivaju i s lakoćom se penju na drveće.

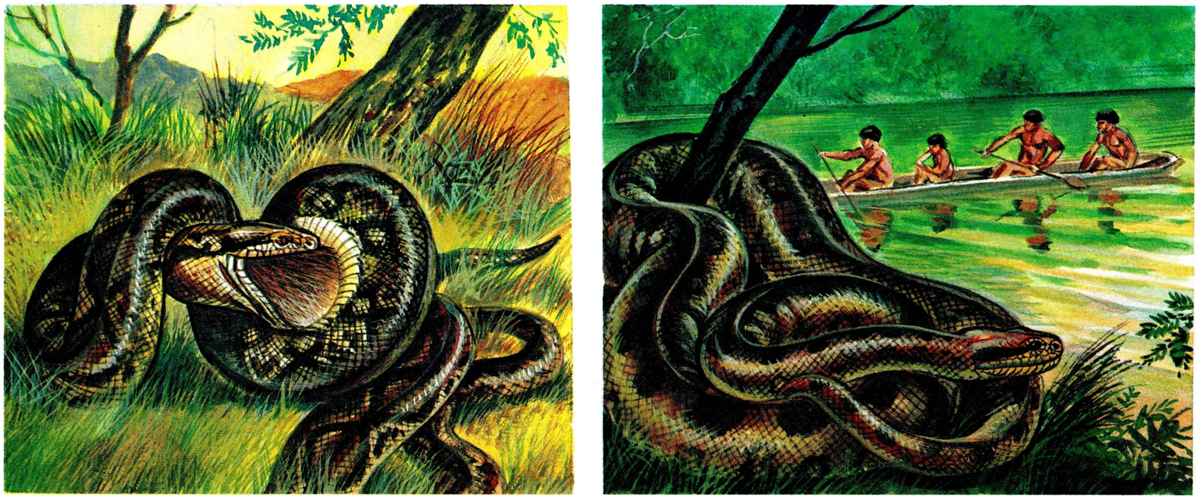

Piton proždire žrtvu (lijevo). Anakonda, ogromna zmija koja živi kraj rijeka Južne Amerike (desno).

Dalì velike zmije proždiru čak i ljude?

Ujed gotovo svih zmija iz toplih krajeva je veoma opasan. Međutim, neke ogromne zmije, kao što su boa, anakonda i piton, ne ujedaju. Svojim snažnim tijelom omotavaju se oko žrtve i stežu je sve dok je ne uguše. Onda je, veoma polako, cijelu progutaju. Neke legende kažu da postoje zmije duge preko trideset metara koje proždiru čak i ljude. Međutim, moramo reći da piton, najduža od svih zmija, nikada ne prelazi deset metara. Osim toga, ta zmija se plaši ljudi. Zadovoljava se da proždire sasvim sitne životinje. Samo izuzetno napada velike životinje kao što je krokodil.

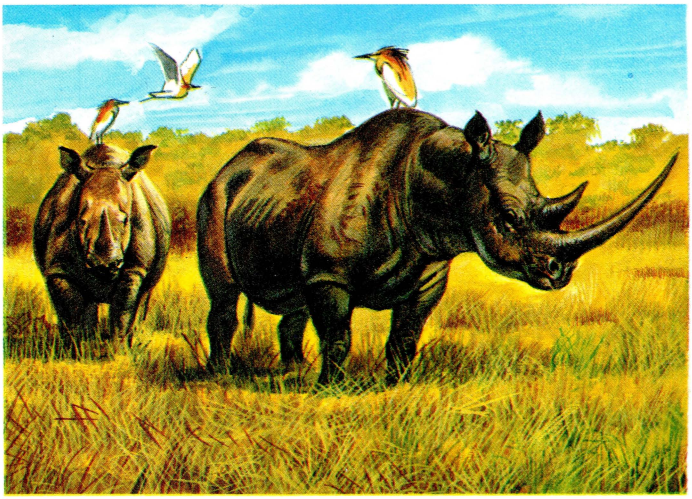

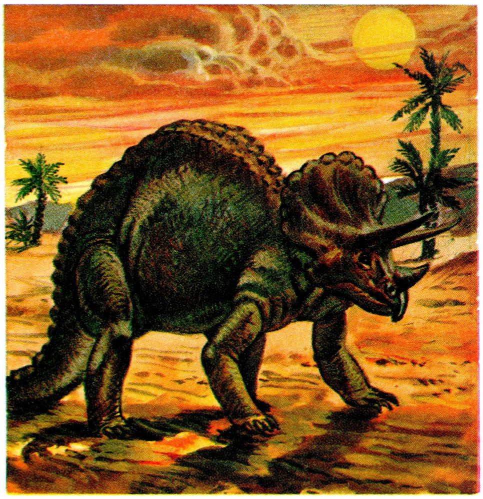

Nespretan i... čudovišan nosorog i preistorijska životinja koja liči na njega.

Da li postoji gorila ogroman kao King Kong?

King Kong, divovski majmun, nikada nije postojao. To je izmišljena »ličnost« sa filma. U pitanju je maštovita priča čiji je glavni junak ogromni gorila koji je u stanju da se na njujorškim oblakoderima sukobljava s avionima. Prave gorile žive u gušćim oblastima afričkih šuma. Mogu da budu i dva metra visoke a teške preko tri stotine kilograma: kao četiri odrasla snažna čovjeka zajedno! I pored ogromne snage i snažne čeljusti, gorile su miroljubive životinje. Uveče se ženka i mladunci penju na najniže grane drveća. Mužjaci spavaju u podnožju drveta oslonjeni leđima o stablo.

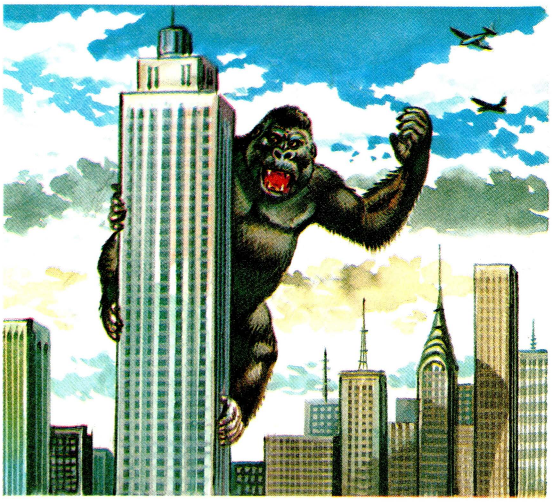

Okačivši se na oblakoder, King Kong pokušava da ščepa avion.

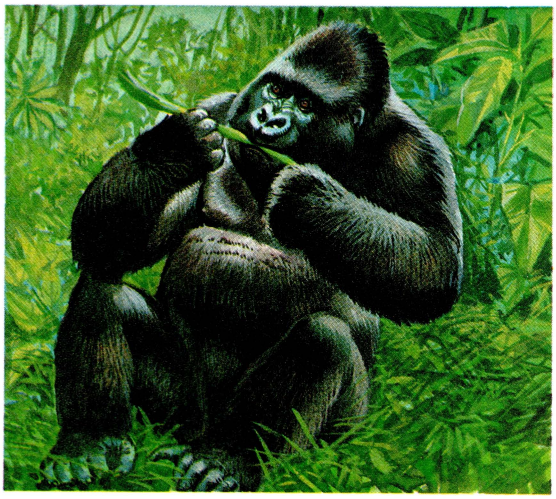

Gorila: dobroćudni div.

Da li je nosorog preistorijska životinja?

S rogovima na njušci i debelim oklopom od kože, nosorog podsjeća na čudovišne životinje koje su nastanjivale Zemlju još prije pojave čovjeka. Ali nosorog nije preistorijska životinja. Kada su se na Zemlji pojavili ljudi, da bi preživjele, mnoge životinje su s vremenom počele da dobijaju snažne rogove i debelu kožu. Nosorog je jedna od tih životinja. Njegova koža, koju je na izgled nemoguće probiti, osjetljiva na ujede insekata. Ali, na sreću, nosorogu se na leđima često zadržavaju ptice koje ga oslobađaju ovih dosadnih parazita.

Zašto majmuni liče na ljude?

Svi majmuni koji danas žive na Zemlji imaju jednog veoma dalekog zajedničkog rođaka, odnosno pretka. Ali sad da čujete! Taj njihov daleki rođak je i čovjekov predak. To je Driopitekus koji je živio prije deset – dvadeset miliona godina. Tako su majmuni i ljudi rođaci. No, obratite pažnju – u najbolju ruku daleki rođaci. Evo ovako su se stvari odvijale: od Driopitekusa su se razvile dvije posebne grane. Iz jedne grane vode porijeklo majmuni, iz druge, uz laganu evoluciju, potiče ljudska vrsta. Eto zašto se ne treba čuditi što majmun liči na čovjeka.

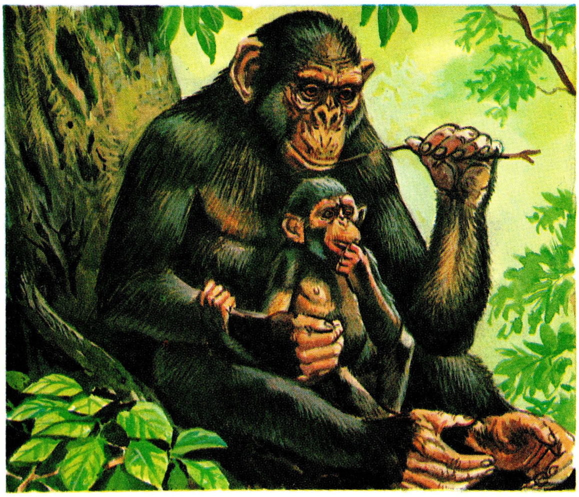

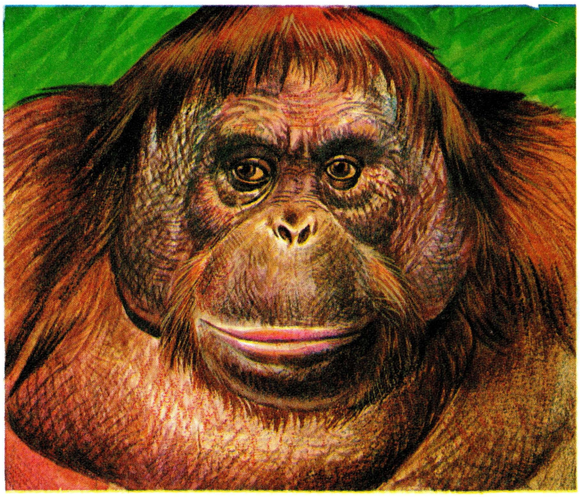

Šimpanza i orangutan: ko može da porekne njihovu sličnost sa čovjekom?

Kako se životinje razmnožavaju?

Čovjek i većina životinja se razmnožavaju (to je sposobnost stvaranja sebi sličnih bića) uz učešće dvije jedinke različitog pola: mužjaka i ženke. Da bi došlo do razmnožavanja, potrebno je da dođe do »susreta« između mužjaka i ženke, to jest do parenja. Za vrijeme parenja mužjak, putem svog polnog organa, polaže spermu (tečnost koja sadrži spermatozoide) u utrobu ženke, gdje se nalazi jaje. Kada spermatozoid oplodi jaje, stvara se prva ćelije novog živog bića. Ta ćelija se razvija sve dok ne bude spremna da dođe na svijet.

Kako se rađaju krokodili?

Kao što je slučaj kod većine gmizavaca, ženka krokodila leže nekoliko desetina jaja odjednom. Polaže ih, zapravo, u rupu izbušenu u tlu. Pošto zatvori rupu, mama krokodil čeka u blizini mjesta gde je sakrila jaja da se mladunci izlegu. Poslije tri mjeseca majka čuje glasove mladunaca koji je dozivaju iz jaja. Onda ona otkopava zemlju i otvara jaja. Kad je ljuska jaja suviše tvrda, u pomoć dolazi tata krokodil. On ih lomi kotrljajući ih po svojoj čeljusti. Čim se mladunci izlegu, roditelji ih pokupe u usta i nose ih u rijeku na prvo kupanje.

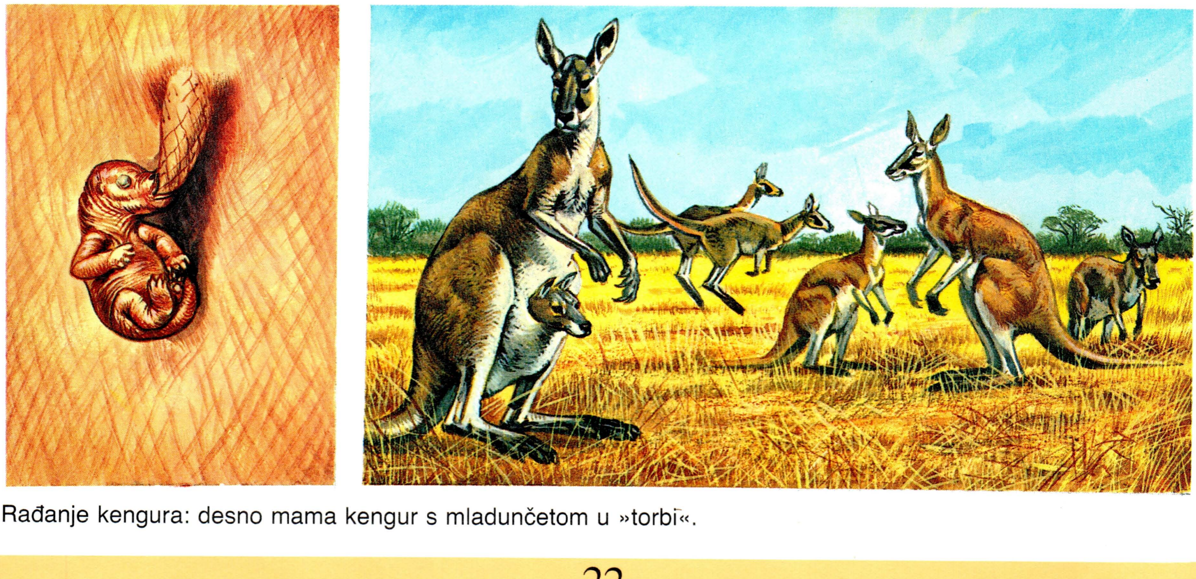

Rađanje kengura: desno mama kengur s mladunčetom u »torbi«.

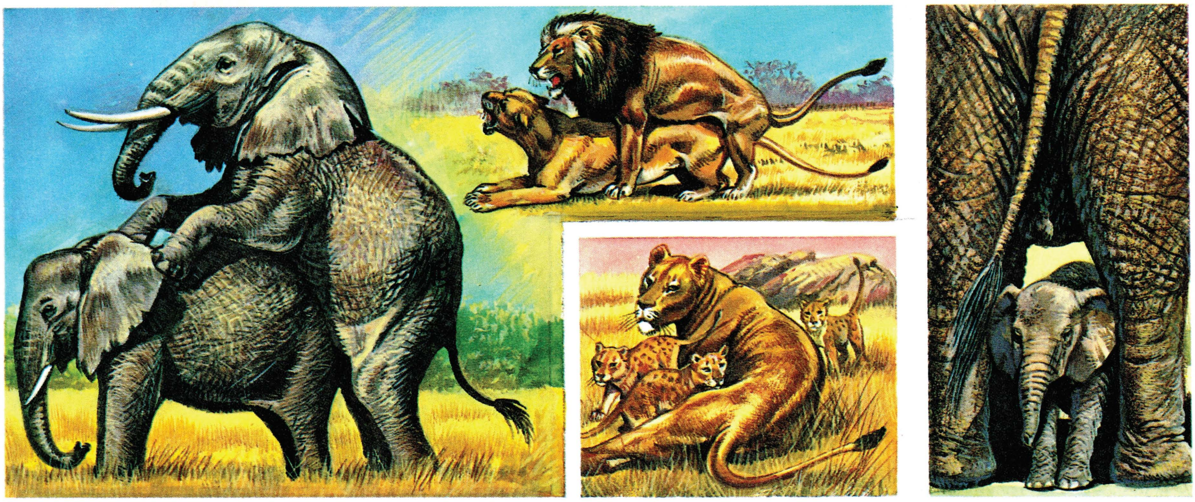

Određeno vrijeme poslije parenja ženka sisara donosi na svijet mladunce.

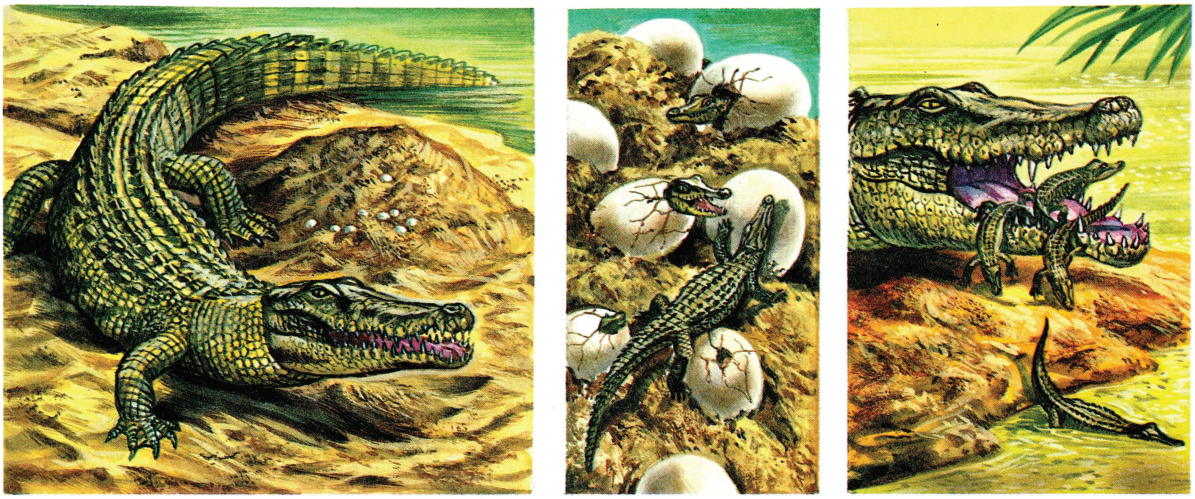

Mama krokodil polaže jaja; rađanje mladunaca i prvo kupanje u rijeci.

Zašto kenguri nose svoje mladunce u »torbi«?

Mnoge životinje, prije nego što dođu na svijet, razvijaju se nedjeljama ili mjesecima u urobi svoje mame. Mladunče kengura rađa se prije vremena, te tako, kad dođe na svijet, veoma je nejako. Tada se novorođenče uspuže na trbuh svoje majke i tamo se smješta u neku vrstu torbe koju mama kengur ima na svom stomaku i koja je, u stvari, nabor u koži. U svom toplom utočištu mali kengur se hrani sisajući mamino mlijeko. Poslije šest mjeseci dovoljno je ojačalo i tada izlazi iz majčine »torbe« i pravi svoje prve korake, bolje rečeno prve skokove.

Šta rade termiti u svojoj džinovskoj »kući«?

Termiti, potpuno slijepi insekti, grade zaista džinovske »kuće«. Te kuće se zovu termitnjaci i mogu da budu viši od žirafe. Šta se dešava u jednom termitnjaku? Svaki insekt zna do savršenstva šta treba da čini, a to je da radi i štiti kraljicu termita. A kraljica je velika kao ljudski palac i ima jedan jedini zadatak: da snese jaja. Oko »kraljevske odaje« termiti radnici pomno nagomilavaju hranu, grade hodnike, uzgajaju tek rođene termite. Sve stanovnike termitnjaka brane termiti ratnici koji napadaju i ubijaju eventualne neprijatelje.

Ima li mnogo muva u toplim krajevima?

Reći mnogo nije dovoljno: kraj rijeka i oko močvara nalaze se na stotine hiljada muva!
Neke od njih su prilično opasne zato što putem ujeda ubrizgavaju toksine (a to su otrovne materije) u tijelo žrtve. Ti toksini izazivaju groznicu koja može da bude čak i smrtonosna. Neke druge muve polažu jaja pod ljudsku kožu. I one izazivaju jedno veoma opasno oboljenje, ali, srećom, danas je medicina u stanju da ga izliječi.
U toplim krajevima živi i muva koju nazivaju ce-ce i koja prenosi na ljude takozvanu »spavaću bolest« koja je toliko opasna da je čak i smrtonosna.

Da li su insekti toplih krajeva veoma veliki?

Na Zemlji su najbrojnije i najrazovrsnije životinje upravo insekti. I u toplim krajevima ima i takvih koji su mnogo veći nego oni što žive u drugim dijelovima Zemlje. U Africi, na primjer, oko slonove balege mogu se vidjeti stotine balegara velikih kao miš! Drugi, stotinu puta manji, imaju neobičan običaj: polažu jaja u velike lopte balege koje poslije brižljivo sakriju u zemlju. Nisu tek tako dobili ime balegari ili govnovalji! U šumama Južne Amerike živi divovski leptir. Njegova šarena krila velika su i po trideset centimetara.

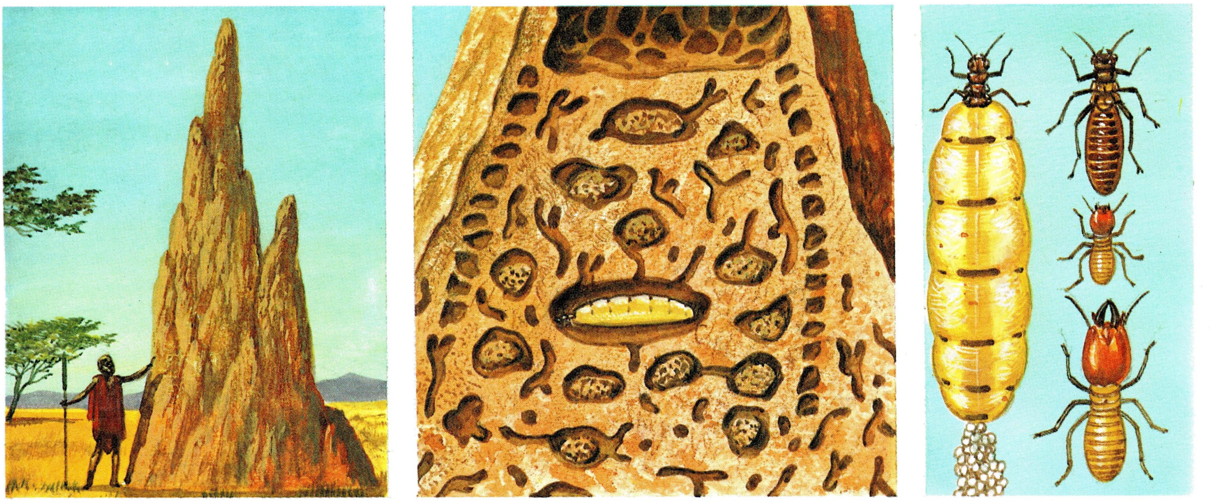

Slijeva nadesno: termitnjak; unutrašnjost s kraljevskom odajom; kraljica termita, ratnici i radnici.

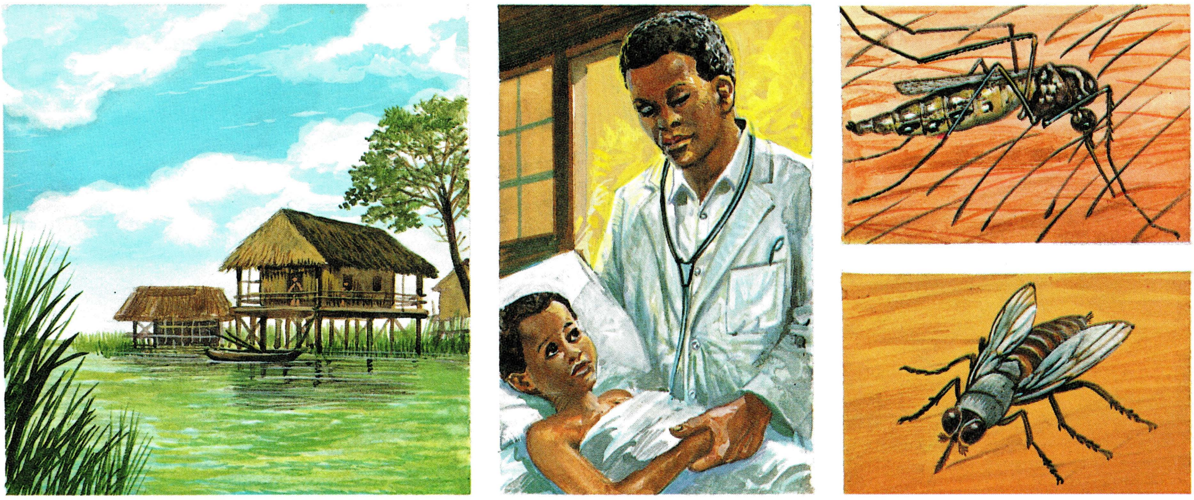

Muve (gore desno) i ce-ce mušica (dolje desno) izazivaju veoma opasne bolesti.

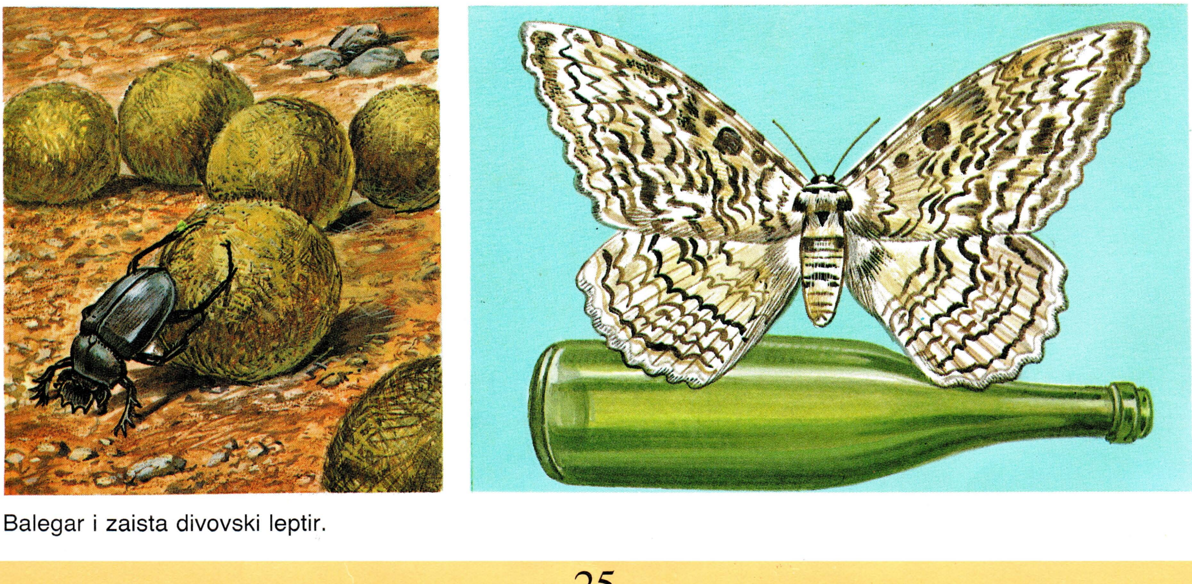

Balegar i zaista divovski leptir.

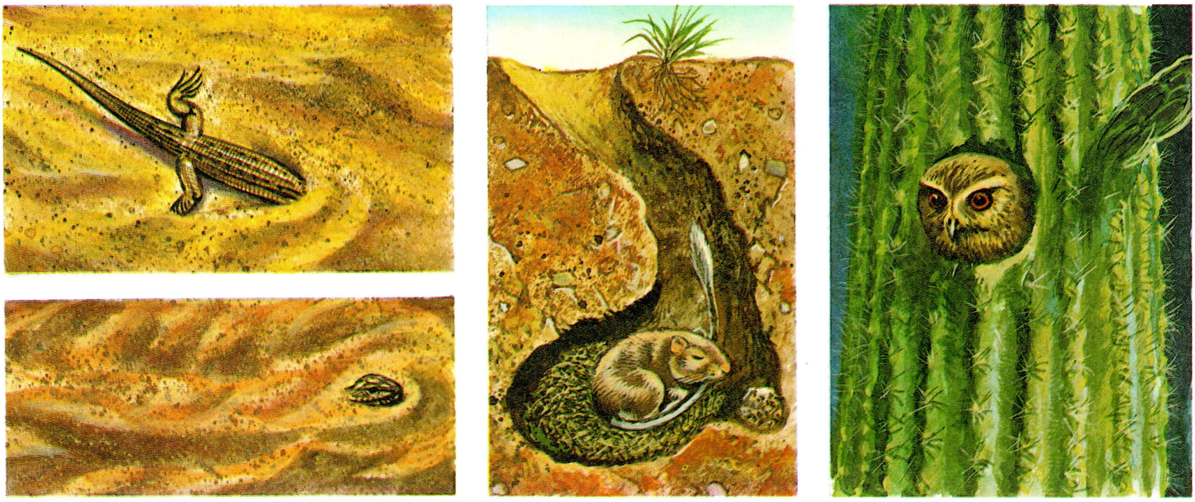

Gušter u pješčanom zaklonu; skočimiš u svojoj jazbini; sova u kaktusu.

Šta jedu pustinjske životinje?

Možemo reći da se snalaze kako znaju i umiju. Insekti grickaju veoma rijetko lišće, idu u potragu za također rijetkim sjemenjem ili se međusobno proždiru. Naravno, njih proždiru druge životinje: krastave žabe, rovke, gušteri, iako neke od njih radije jedu pupoljke biljaka. Miševi se hrane lišćem kaktusa i rijetkim sjemenjem koje nađu. Pustinjske lisice i zmije smrtni su neprijatelji svim životinjama koje žive u pustinjskim krajevima. A čime se hrane ptice? Neke idu u potragu za plodovima, neke love insekte. Ćuk i kraguj se obrušavaju na svaki plijen koji uspiju da nađu – živ ili mrtav!

Ima li kamila neke koristi od grbe?

Svakako! Svi znamo da kamila može da bude nekoliko dana bez hrane, pa čak i bez vode. Razlog tome je što lagano troši zalihe hranljivih materija koje se nalaze u njenoj velikoj grbi. Njena grba nije puna vode već masnoće koju njeno tijelo »proizvodi« postepeno, kada se kamila hrani redovno. Ako je životinja prinuđena da utroši gotovo cijelu količinu ove masnoće, oslabi toliko da je zaista žalostno pogledati je. Da bi trošila što manje vode koju sadrži u svom tijelu, kamila mokri veoma rijetko i malo i praktično se ne znoji. Ali, kada joj se pruži prilika da pije vodu, kamila za sve naplati: za nekoliko minuta može da popije i sto litara vode!

Šta rade pustinjske životinje da bi se održale u životu?

Veoma visoka dnevna temperatura može da bude smrtonosna za životinje koje žive u pustinji. Da vidimo kako se one od nje brane. Stonoge, pauci i škorpije sklanjaju se u hladovinu ispod pijeska. U pustinji žive razni sisari kao što su skočimiš i šakal. Pustinjska lisica izlazi iz jazbine samo noću kada je temperatura mnogo niže. Ptice koje žive u pustinjskim oblastima imaju ogromne probleme da izbjegnu sunčeve zrake koji prže: neke od njih grade gnijezda u rijetkom rastinju koje mogu da nađu.

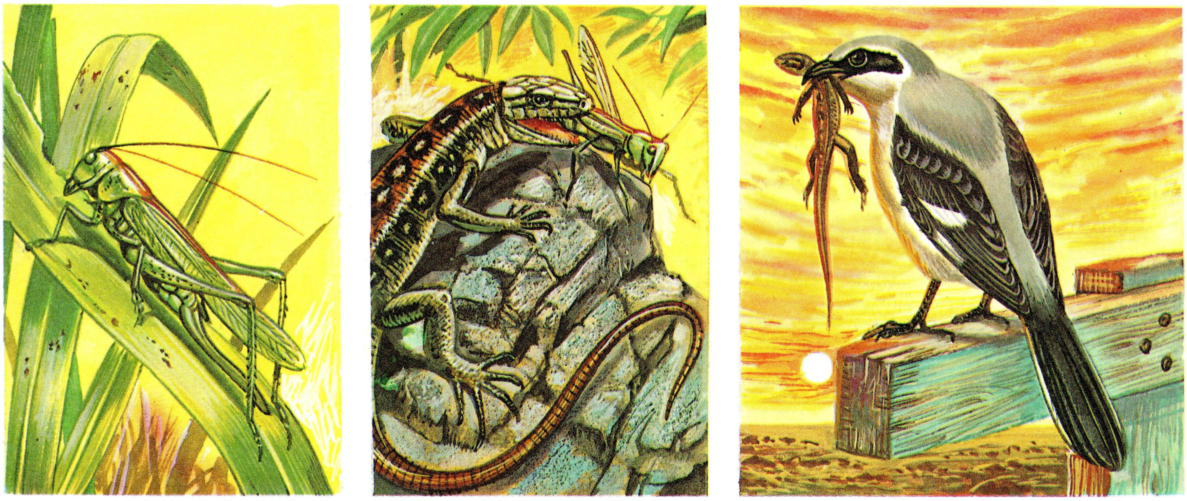

Skakavac se hrani travom, gušter jede skakavca, a njega ptica selica.

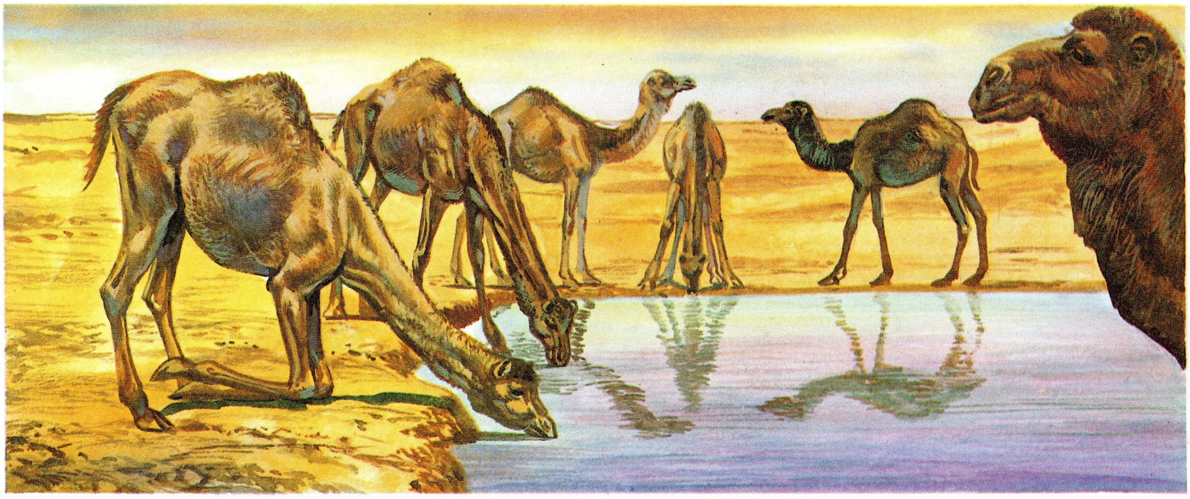

Kamile na pojilištu: za nekoliko trenutaka nestane stotine litara vode.

ŽIVOTINJE HLADNIH KRAJEVA

U oblastima oko oba Pola hladnoća je zaista smrtonosna. Zimi, temperatura pada čak ispod –50 °C. Na takvoj temperaturi sve se ledi: rijeke, jezera, mora pa čak i kopno. No ipak životinje koje žive u tim krajevima uspijevaju da podnesu tu užasnu hladnoću. Ali kako? One su se malo-pomalo prilagodile ovoj nemilosrdnoj klimi. Mnoge od tih životinja imaju gusto krzno koje ih štiti od ledene hladnoće. Druge spavaju zimski san tokom zimske sezone.

Sjeverni pol i Južni pol nalaze se

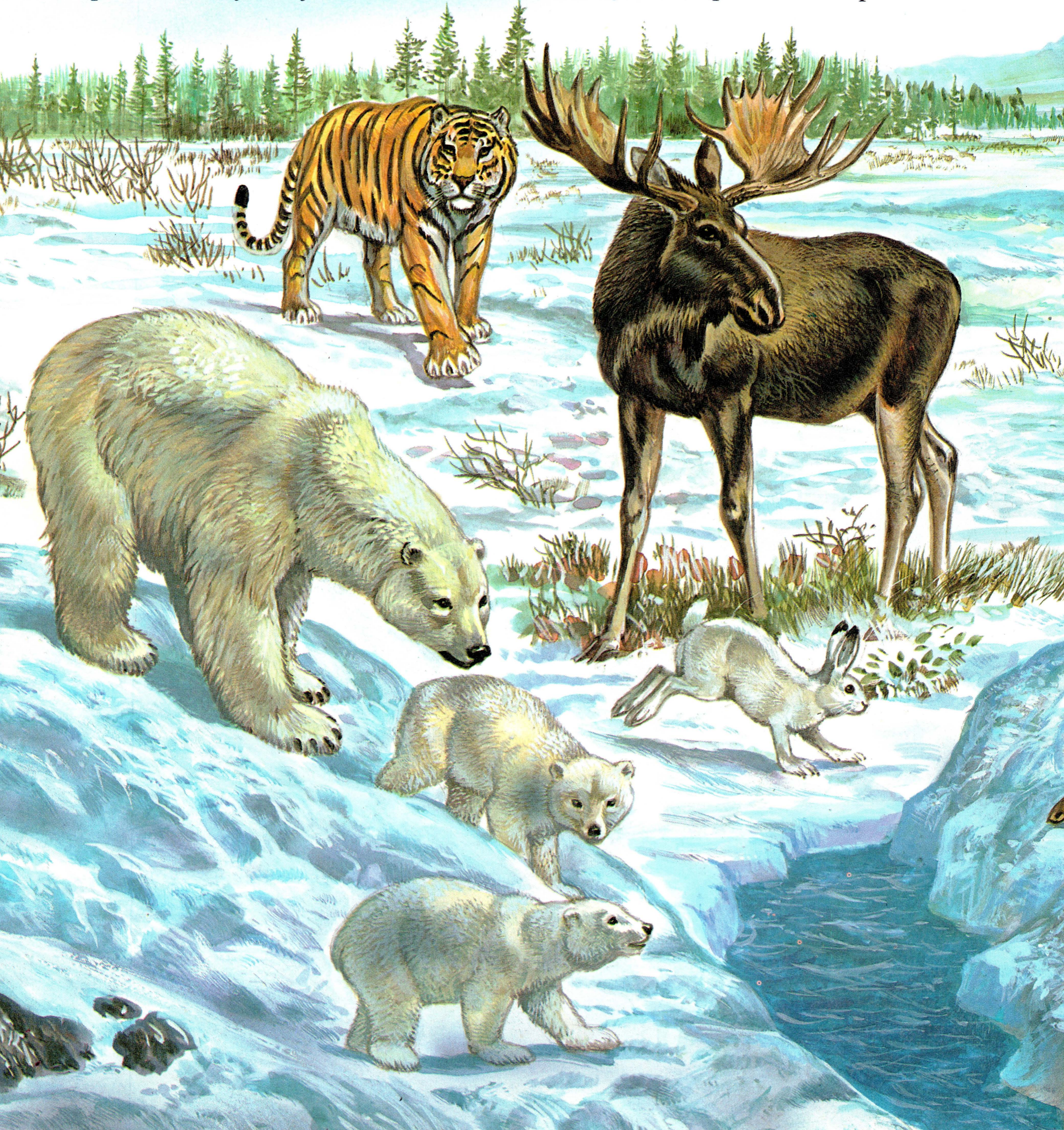

na dvije najudaljenije tačke na Zemlji. Bijeli medvjedi, irvasi i morževi žive u oblasti sjevernog pola. Pingvini i vodeni slonovi žive samo u oblasti južnog pola. Ptice nemaju striktno utvrđeno boravište.

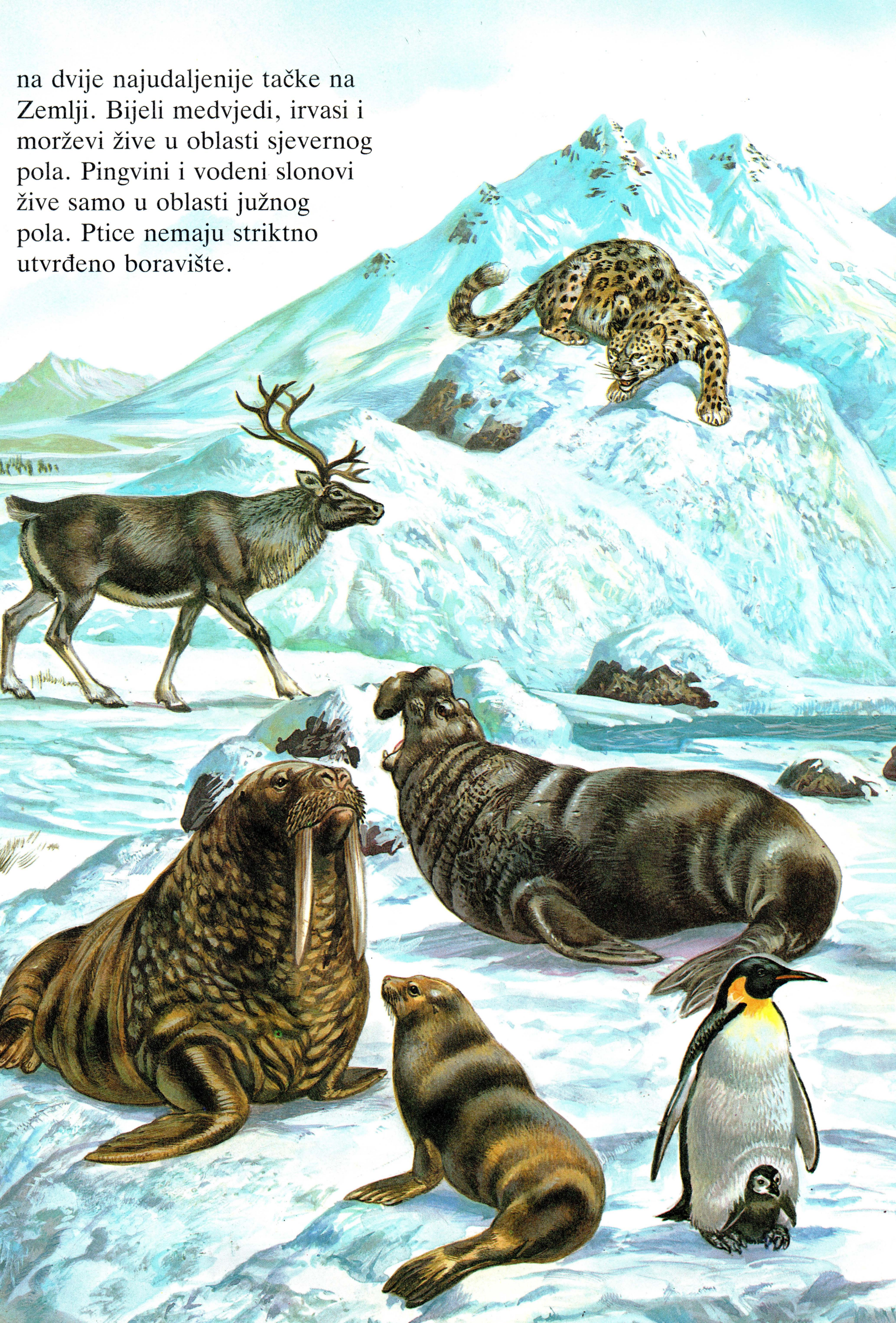

Da li životinje na Sjevernom i Južnom polu pate od hladnoće?

Šta ti radiš kada ti je hladno? Dobro se utopliš vunenim džemperom i dobro postavljenim jaknama. E pa i životinje koje žive u hladnim krajevima dobro su utopljene. Bijeli medvjedi imaju gusto krzno koje ih štiti od smrzavanja. Foke i morski slonovi imaju ispod kože debeli sloj sala koje ih štiti od hladnoće. Pingvini sa Južnog pola brane se od hladnoće na neobičan način: okupljaju se u skupine veće od hiljadu jedinki i slažu se jedni preko drugih da bi što manje gubili tjelesnu toplotu. To je odličan način da održavaju toplotu tijela!

Da li životinje koje spavaju zimski san spavaju bez prestanka?

Ne. Da vidimo sad kako se neke od tih životinja ponašaju. Pošto se sklupčaju u dnu svojih jazbina, medvjedi i tekunice (vrsta vjeverice) padaju u zimski san. Gotovo da ne dišu. Da bi štedjeli energiju, srce im kuca brzinom sto puta manjom od normalne. Povremeno se bude i tada im se vraća vitalnost i toplota. Onda ponovo padaju u san. Njihovo nepomično tijelo malo-pomalo se hladi. Međutim, nisu ni u takvoj opasnosti: neće uginuti. U Kanadi postoje zmije koje se zimi, na hiljade, smještaju u istu rupu i tu ostanu preko cijele hladne sezone.

Da li sve životinje koje žive u hladnim krajevima spavaju zimski san?

Ne, ne sve. Polarni zec, na primjer, ne spava uopšte zimski san. Njegovo tijelo nije sazdano da izdrži toliko dugo spavanje. Ta životinja je, međutim, zaštićena od polarne hladnoće debelim mrkim krznom koje za vrijeme zimske sezone potpuno pobijeli, zahvaljujući čemu je ovaj zec u bijelim snježnim prostranstvima gotovo nevidljiv za svoje neprijatelje.

Ima još životinja koje žive u hladnim krajevima a ne padaju u zimski san. To su polarne lisice, karibui i losovi. I te životinje su dobro zaštićene dlakom ili gustim krznom.

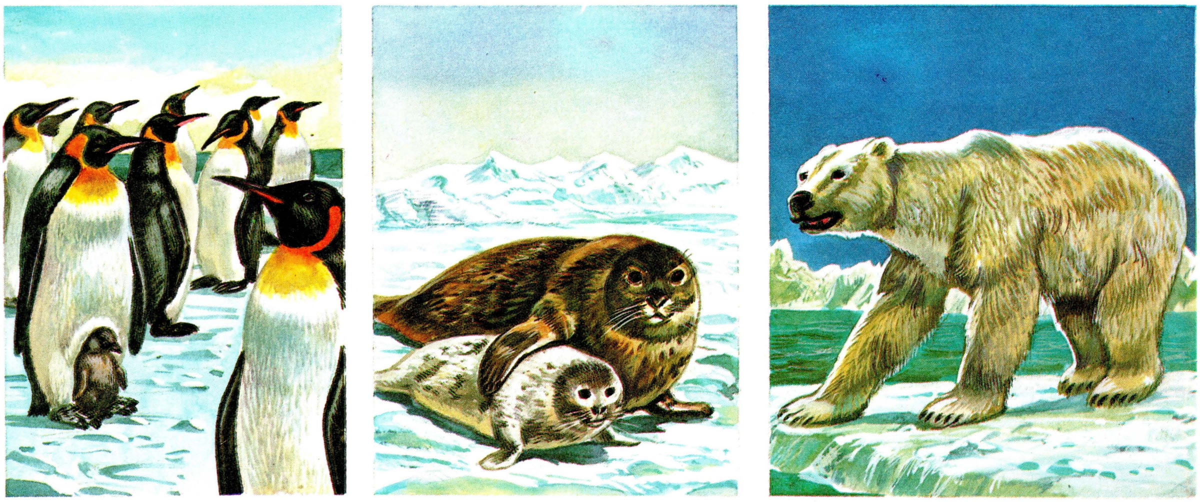

Skupina carskih pingvina, foka s mladunčetom i bijeli medvjed.

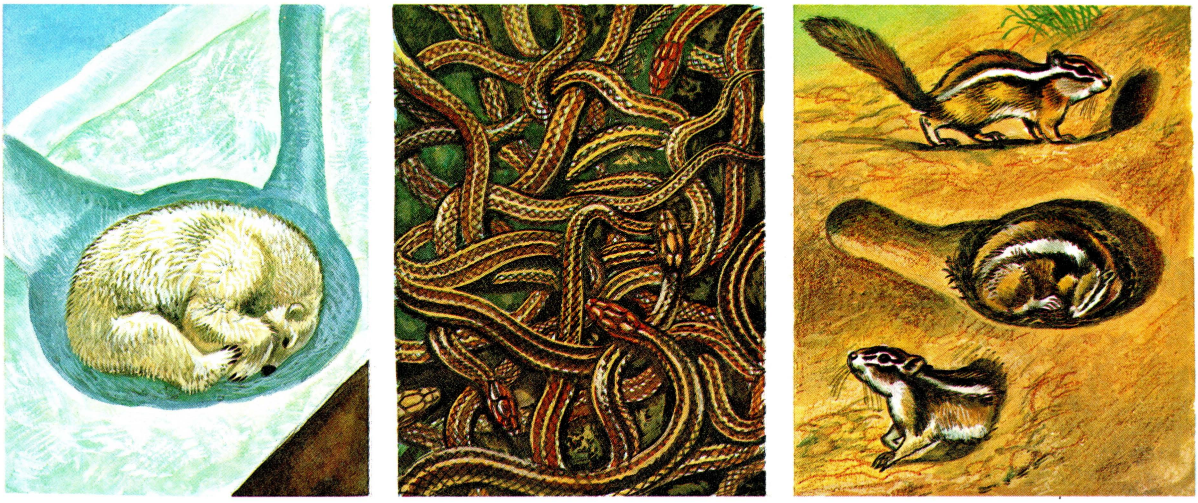

Životinje koje spavaju zimski san: bijeli medvjed, skupina zmija i tekunica.

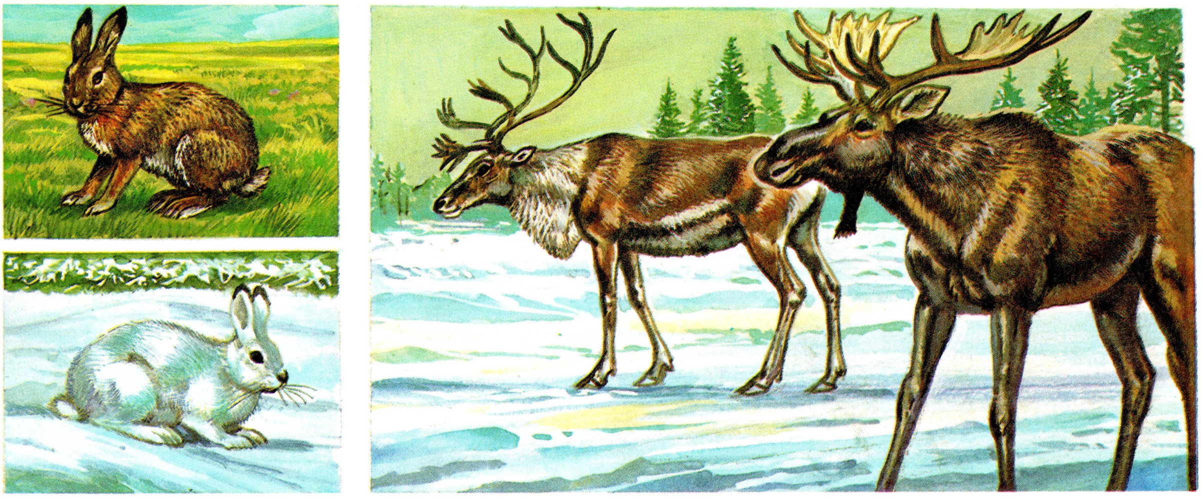

Polarni zec u ljetnjem ruhu i u zimskom ruhu. Desno: karibu i irvas.

Da li neki medvjedi pobijele kada padne snijeg?

Ni u kom slučaju. Bijeli medvjedi su bijeli preko cijele godine i naravno cijelog života. Duga dlaka štiti ga od oštre polarne hladnoće. Usred zime ženka i njeni mladunci se sklanjaju u jazbine izdubljene u snijegu i padaju u zimski san. Mužjaci, međutim, plove na blokovima leda tražeći plijen. Poslije se na kopno vraćaju plivajući. Bijeli medvjedi su mesožderi i love losose, bakalare, foke, ali se zadovoljavaju i otpacima koje more izbacuje na obalu, kao što su uginule ribe i kitovi. Preko ljeta hrane se samo biljkama kao što su morske alge.

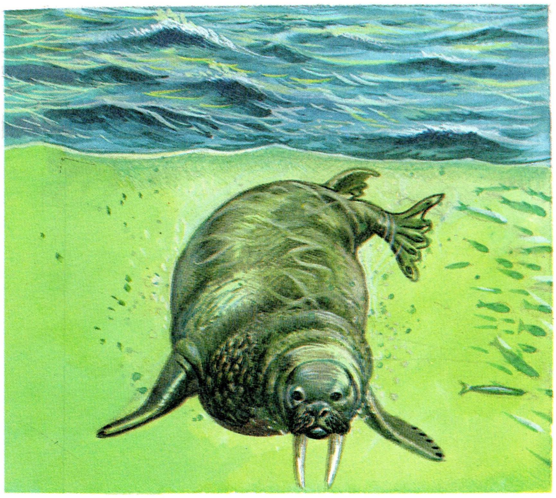

Morž ispod leda. Često izlazi na površinu da bi disao.

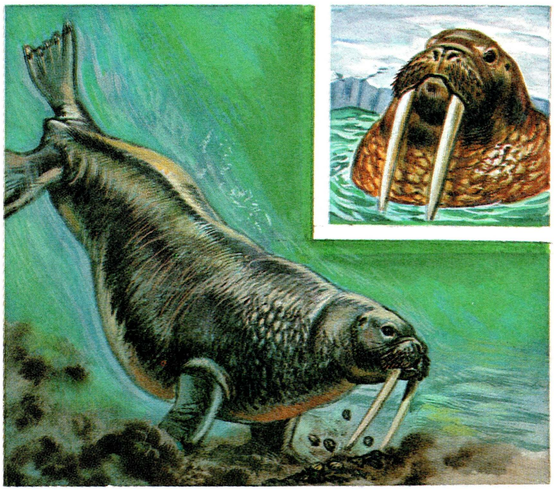

Morž u lovu na školjke.

Šta rade morževi kad se more zaledi?

To ih ni najmanje ne obeshrabi. Prave sebi prolaz kroz led i povremeno izrone glavom da udahnu vazduh. U stvari, ne mogu ostati pod vodom duže od četvrt časa. Morževi žive u velikim krdima u ledenim morskim vodama oko sjevernog pola. Ove velike životinje, koje mogu dostići dužinu i do pet metara, imaju na gornjoj usni debele i bodljikave brkove. Ispod usana strše im dva zuba koji mogu dostići dužinu i do osamdeset centimetara a težinu do skoro četiri kilograma. Ovim moćnim zubima skida s dna morske školjke, halapljivo jede sadržaj a ostalo odbacuje.

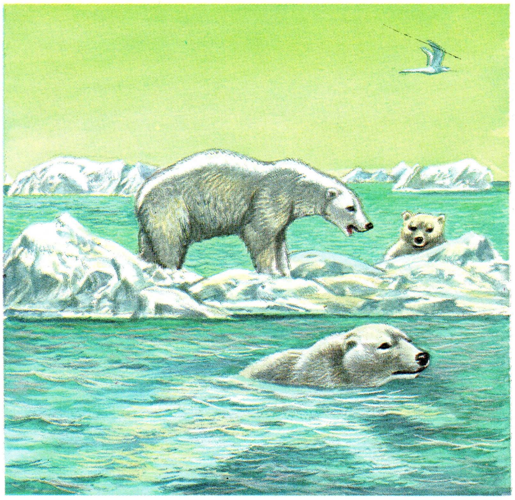

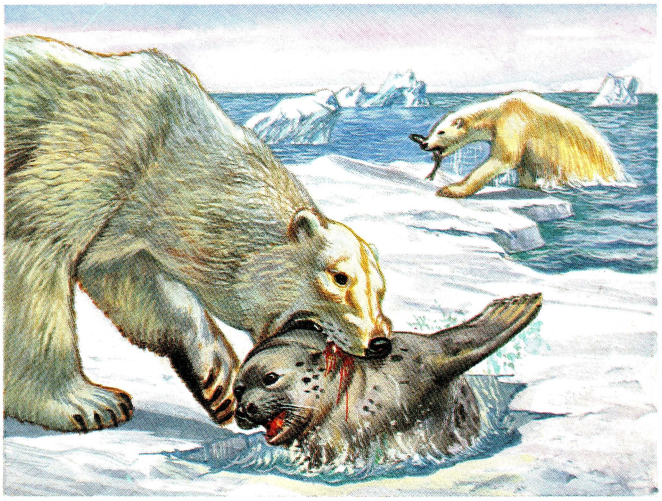

Bijeli medvjed na ledu. Foke i ribe su njihov omiljeni plijen.

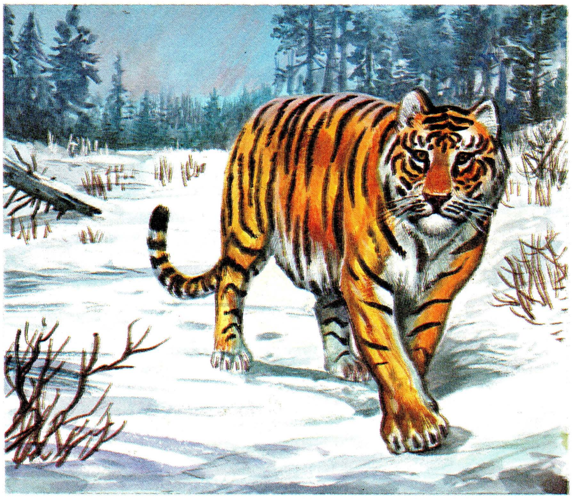

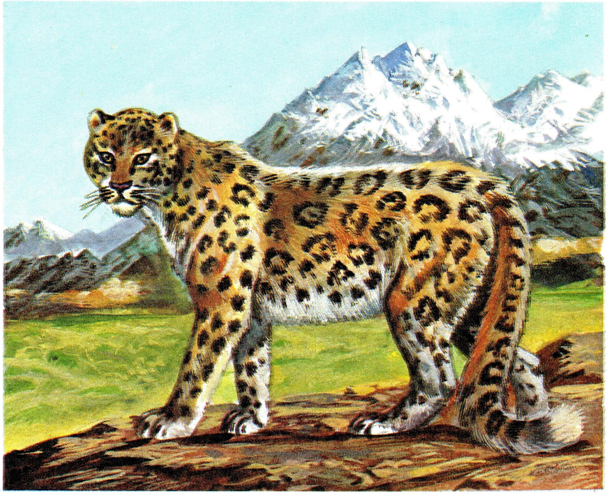

Sibirski tigar (lijevo) najveća je živa mačka. Desno snježni leopard koji živi u planinskim oblastima Himalaja i Tibeta.

Postoje li tigrovi koji žive u hladnim krajevima?

Postoje, mada može izgledati čudno. Jasno je da su se ovi tigrovi postepeno navikli na oštre zimske hladnoće. Naime, tigrovi koji borave u hladnim šumama Sibira veći su od tigrova koji žive u toplim oblastima Indije ili na ostrvu Javi. Stoga uspijevaju lakše da održe toplotu svog tijela. Uz to, šape su im šire, tako da ne propadaju duboko u snijeg. Krzno im je svjetlije nego u svih ostalih tigrova: na taj način se stapaju s bjelinom okoline. Druge životinje iz familije mačaka koje žive na planinskim snjegovima su, na primjer snježni leopardi Srednje Azije.

Da li »morski slonovi« liče na slonove?

Nimalo! To su, u stvari, veoma velike foke. Mužjaci mogu da teže preko tri tone i dostižu dužinu i do šest metara! Zadnje noge ovih morskih divova kao da su zajedno srasle u neku vrstu repa koji im, naravno, ne služi za hodanje. Oni se teško kreću oslanjajući se na prednje šape koje su, u stvari, neka vrsta peraja s kandžama. Zašto ih zovu »morski slonovi«? Zato što mužjaci imaju na vrhu njuške neku vrstu surle. Ona se povećava i izdužuje kada se životinja ljuti. Ove životinje, iako veoma nespretne i veoma spore na kopnu, u vodi su veoma okretne i izvrsni su plivači.

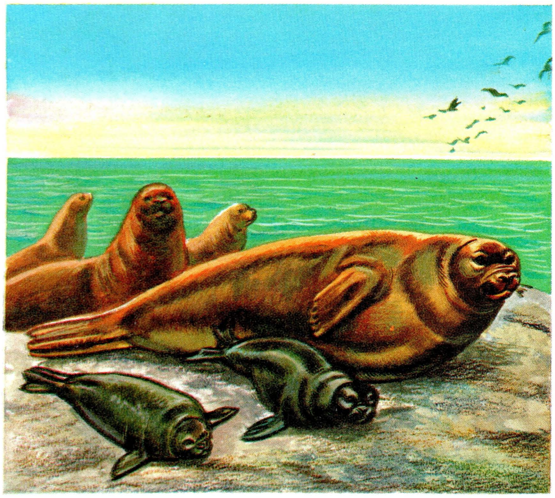

Mama morski slon s mladuncima kraj morske obale.

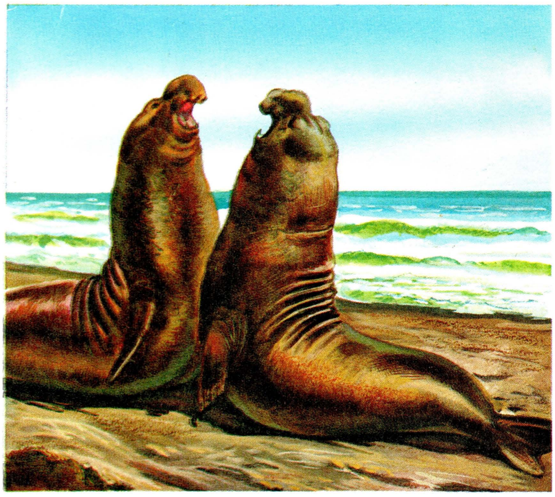

Dva mužjaka se sukobljavaju.

Da li pingvini lete?

Ove simpatične životinje su ptice, ali ne lete. One su prilagođene da žive u vodi: krila su se s vremenom pretvorila u peraja pomoću kojih plivaju. Kreću se s teškoćom jer su im šape veoma primaknute, kao da izrastaju iz iste noge. Da bi održali ravnotežu, šire krila koja su preobražena u peraja, upravo kao ekvilibristi koji, da ne bi pali, šire ruke. Pingvini su od polarne hladnoće zaštićeni debelim ogrtačem od sitnog, veoma gustog perja.
U vodi su pravi šampioni: plivaju munjevitom brzinom, mašući svojim perajima.

Kako pingvini prave svoja gnijezda?

Pingvini uopšte ne prave gnijezda. Da vidimo, na primjer, šta rade takozvani carski pingvini, oni što imaju žutu mrlju na vratu. Ženke nose jaja na otvorenom, na morskom ledu Južnog pola. Zatim, tokom sljedeća četiri mjeseca, mužjak se stara o jajetu koje dobro čuva između šapa. Ženka za to vrijeme lovi po ledenim vodama. Roditelji pingvina hrane mladunce sve dok ovi ne budu sposobni da se sami o sebi staraju.

Najveći dio života provode u moru, daleko od obale. Mogu čak i da spavaju u vodi.

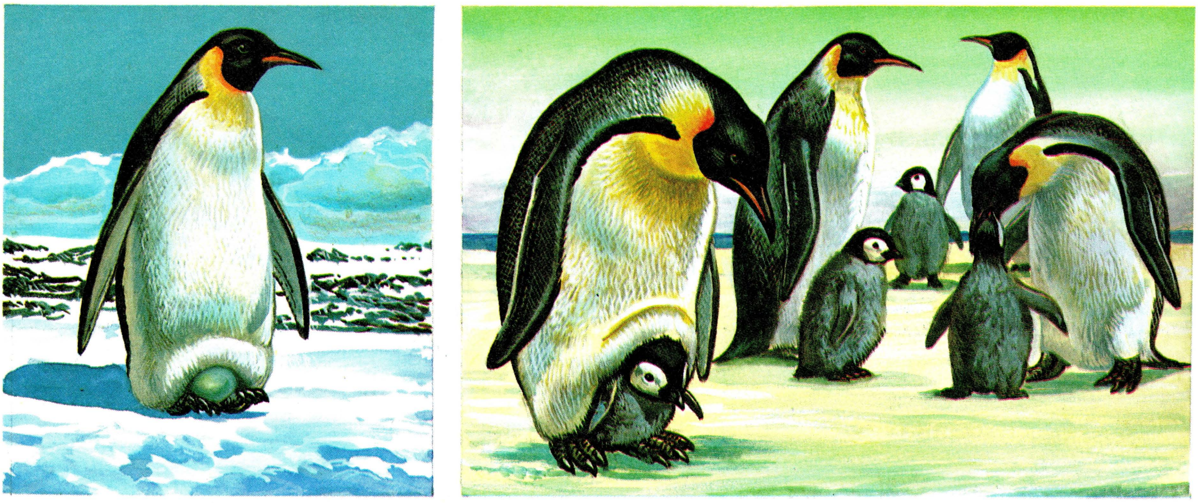

Mužjaci se staraju o jajima; roditelji hrane djecu.

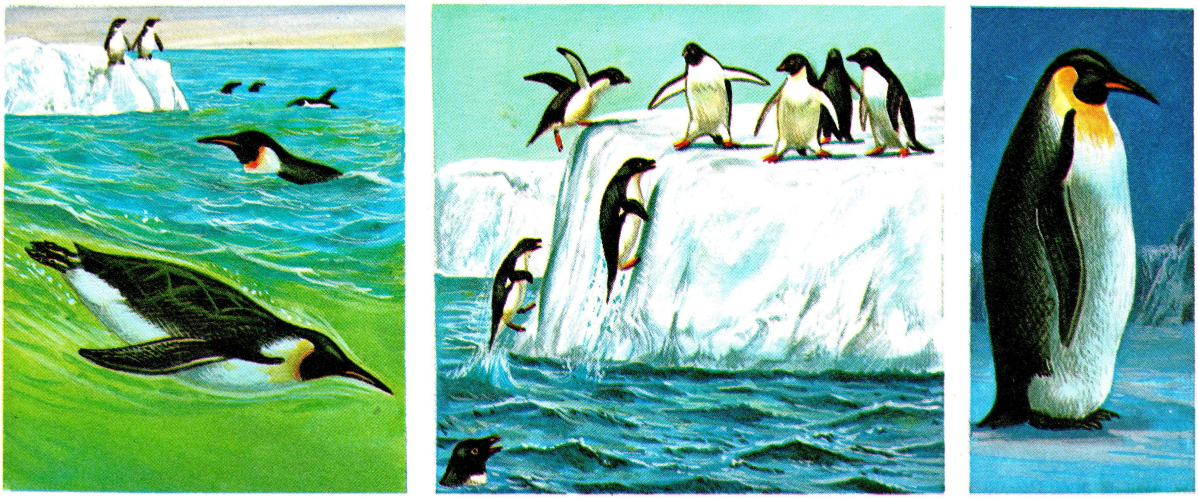

Pingvini su izvrsni plivači i ronioci. Desno pingvin koji spava.

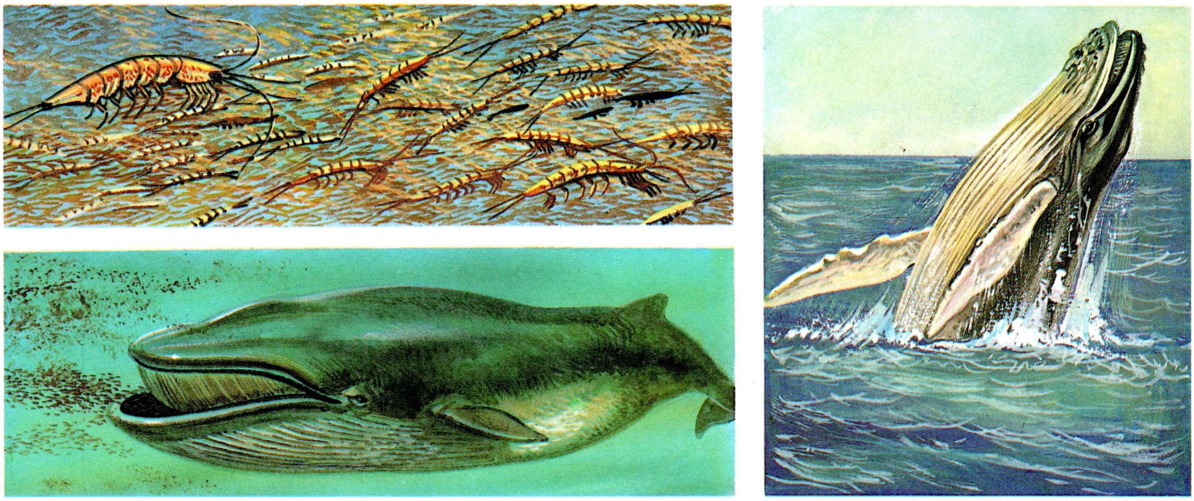

Kit (lijevo) i megatera (desno). Hrane se poglavito račićima (gore).

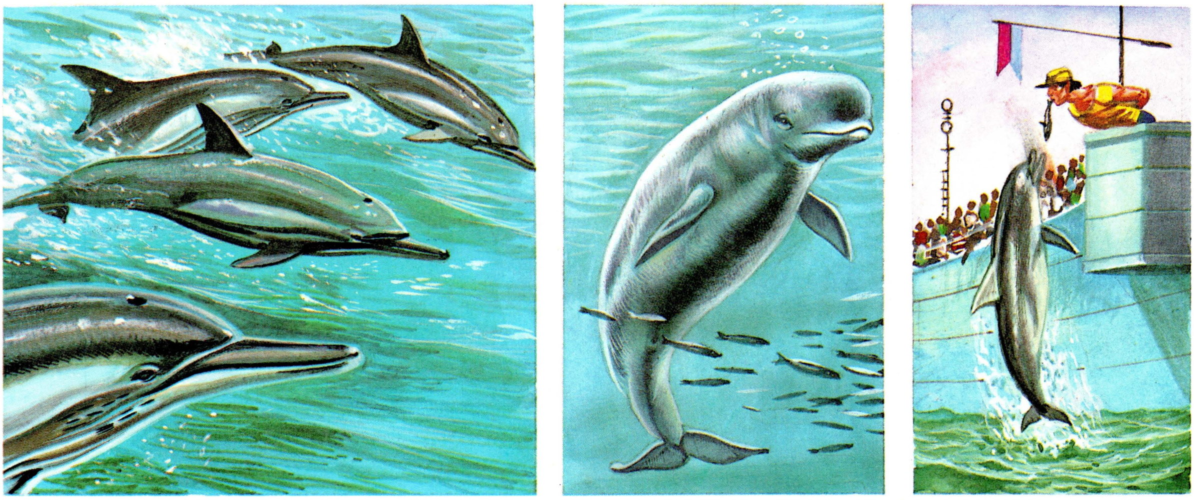

Delfini koji plivaju u skupini i bijeli delfin koji pravi egzibicije u jednom akvarijumu.

Da li zaista postoji narval ili jednozub?

Da, mada bi čovjek pomislio da je to životinja iz bajke s onim svojim veoma dugačkim zubom (ponekad i do dva metra dugačkim) koji horizontalno izlazi iz usta mužjaka.

Čemu služi taj nezgrapni, kabasti zub? Kao odbrambeno oružje? Da rije njime po pijesku na dnu mora? Za lov? To tačno niko ne zna.

Kada su prvi put pronađeni narvalovi zubi, mislilo se da pripadaju jednoj životinji iz bajke: jednorogu. Takva životinja, naravno, nikada nije ni postojala.

Narval, kao delfin i kit, spada u porodicu kitova, takozvane cetacee.

Da li u ledenim morima polova ima kitova?

Da, kitova ima čak i u ledenim vodama oba pola. Oni nisu ribe već takozvane cetacee, porodica kitova, a pripadaju klasi sisara. Debeo sloj sala štiti im tijelo od hladnoće. U polarnim morima nalaze se milioni i milioni račića koji su izvrsna hrana za kitove i ovi ih svakodnevno proždiru u ogromnim količinama. Kada se ovaj veoma ukusni plijen prorijedi, kitovi se sele prema toplijim morima. Tu jedu mnogo manje i tu ženke donose na svijet mladunce. Poslije određenog vremena, kitovi se vraćaju svom »zamrzivaču« prepunom račića.

Ima li u hladnim morima i delfina?

Delfini žive poglavito u toplim morima, ali mogu se naći i u hladnim morima veoma bogatim ribom. I delfini spadaju u familiju kitova – cetacee. Neke životinje iz familije kitova nemaju zube: u njihovim ogromnim ustima nalazi se neka vrsta filtera koji se sastoji od stotinjak dugačkih pločica koje vise sa nepca. To su takozvane kitove kosti. Služe da bi zadržale morske životinjice kojim se delfini hrane. Delfini su, u stvari, certacee sa zubima. Bijeli delfin živi samo u arktičkim morima. Delfini su inteligentne životinje koje veoma vole da se igraju. Možda ste ih vidjeli u nekom akvarijumu kako izvode vragolije i paradiraju.

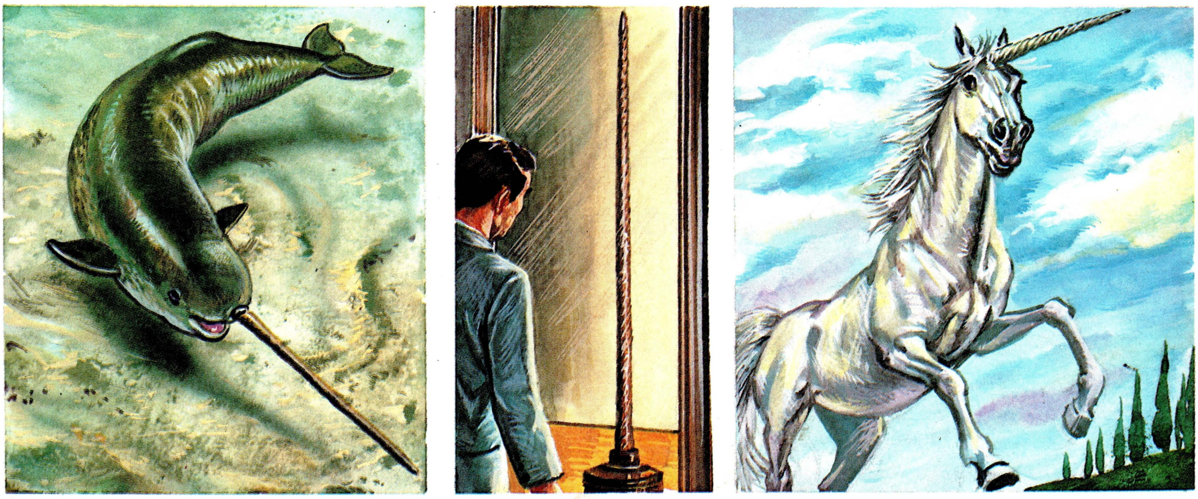

Narval; dugački zub narvala; jednorog, životinja iz bajke.

Da li neko u vodi napada foke?

Kao i ostale životinje iz porodice kitova, foke najviše vole vode polarnih mora. Tamo lako nalaze svoju omiljenu hranu – ribe. Ali, da bi na svijet donijele mladunce, foke se sele na kopno. Na njemu se kreću prilično teško njišući se poput velikih vreća.

U vodi su, međutim, veoma živahne, okrtne i brze. No ta okretnost i brzina nisu dovoljni da bi umakle čeljustima svojih neprijatelja morskih pasa i bijelih kitova ubica. Ne treba zaboraviti ni foku leoparda, ljutog neprijatelja foke i pingvina.

Čime se irvasi hrane zimi?

Irvasi su životinje dugih granatih rogova i podsjećaju na jelene. Žive u brojnim krdima u oblasti Sjevernog pola, veoma hladnoj i gdje duvaju vjetrovi. U toku zime irvasi se sele prema jugu u potrazi za hranom. Ako je potrebno, preplivavaju kraće dionice mora da bi stigle u oblasti s manje snijega. Kada odluče da se zaustave, irvasi raskopavaju papcima snijeg i hrane se rijetkom vegetacijom koju tu nalaze: mahovinama, lišajevima i korom drveta. Međutim, preko zime, irvasi ne uspiju da nađu dovoljno hrane i mnogi uginu od gladi.

Da li psi za saonice love da bi došli do hrane?

Za putovanje po snijegu i ledu Eskimi se služe velikim saonicama koje vuku psi: takozvani psi za saonice. Oni nemaju potrebe da love druge životinje da bi došli do hrane pošto ih njihov gospodar hrani dovoljno i brižljivo se stara o njima.

Ovi psi su prilično agresivni: često se tuku i teško ranjavaju jedni druge. Priča se da psi za saonice, ako ih gospodar napusti, podivljaju kao vuci kojima se pridružuju u čopor da zajedno napadaju druge životinje. Ali tako nešto dešava se veoma rijetko.

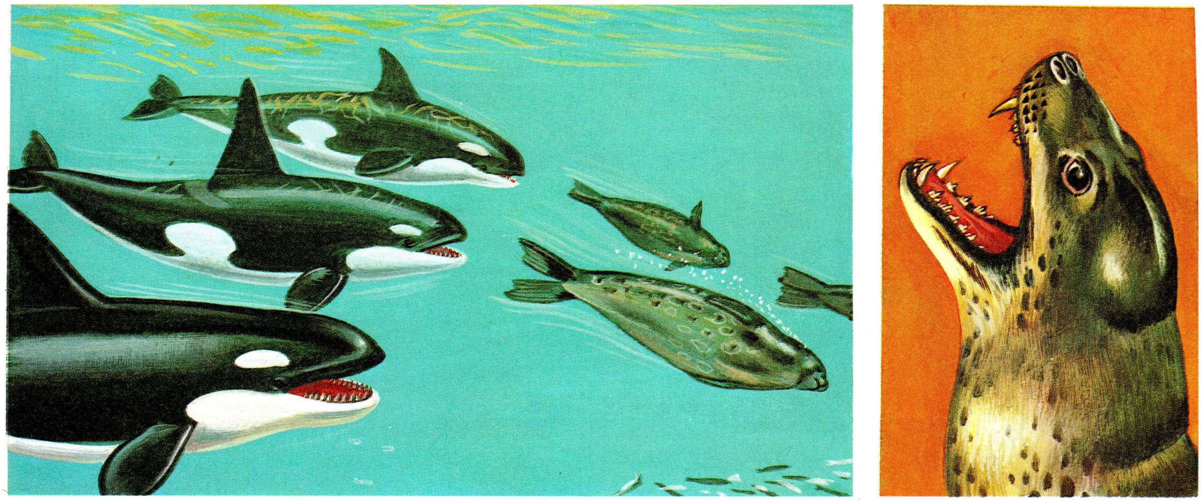

Kitovi u lovu na foke. Desno glava foke leoparda.

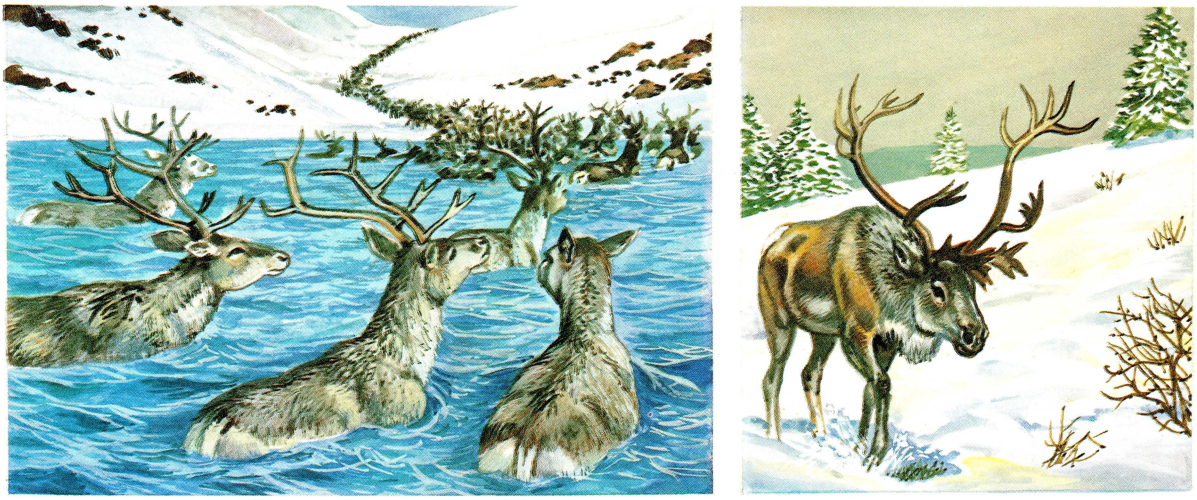

Seoba irvasa. Irvas traži hranu ispod snijega, kopajući po njemu kopitom.

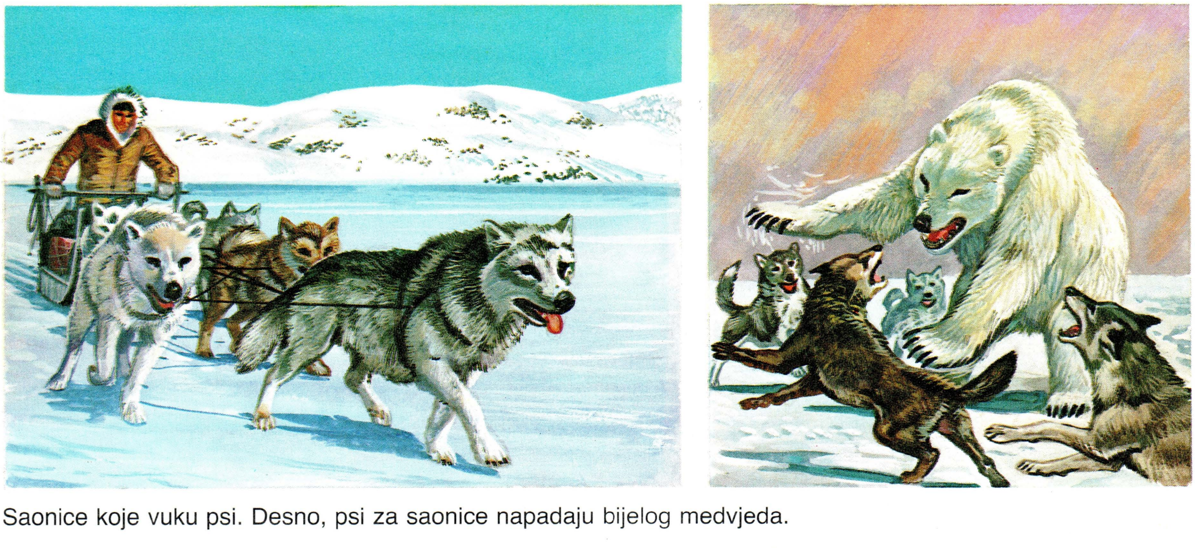

Saonice koje vuku psi. Desno, psi za saonice napadaju bijelog medvjeda.

Ima li bijelih medvjeda visoko u planinama?

Ne, pošto svaka životinjska vrsta živi u ambijentu kome je prilagođena. Planinski medvjedi, moraju biti mrki ili crni a nikako potpuno bijeli. Bijeli medvjedi žive u oblasti Sjevernog pola. Neustrašivi su lovci bilo na kopnu, bilo u vodi: foke su im najomiljeniji plijen. Sposobni su da brzo trče po ledu i snijegu i dugo plivaju bez ikakvog zamora. I pored toga što su snažni, bijeli medvjedi veoma rijetko napadaju morževe. Čak se drže po strani jer ih morževi mogu usmrtiti svojim dugim zubima.

Gdje živi jak?

Jak je neobična vrsta goveda, veoma je veliki i otporan na hladnoću: zapravo, prekriven je gustom dlakom koja može da dopre i do zemlje. Jak živi u krdima po visokim planinama Himalaja u Aziji. Stanovnici Himalaja uzgajaju jaka upravo kao što mi uzgajamo volove i krave. Piju njegovo mlijeko, jedu njegovo meso, koriste se kožom a od dlake prave tkaninu. Uz to ga koriste kao teretnu i transportnu životinju. Poslije dugog hodanja kroz planinu, ljudi iz karavana zastanu da pipiju šolju čaja u kome rastope komadić butera dobijenog od mlijeka jaka.

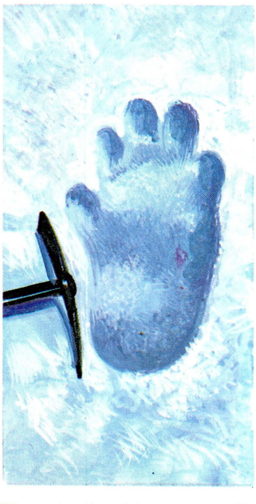

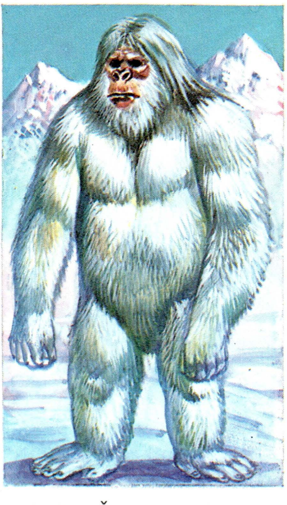

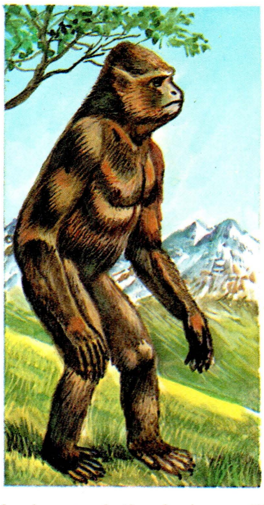

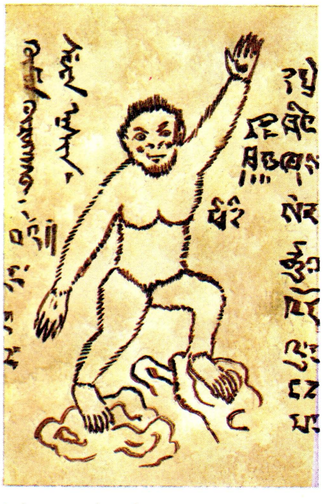

Trag jetija. Kako zamišljamo jetija. Čovek majmun sa Kavkaza. Jeti u jednom tibetskom rukopisu.

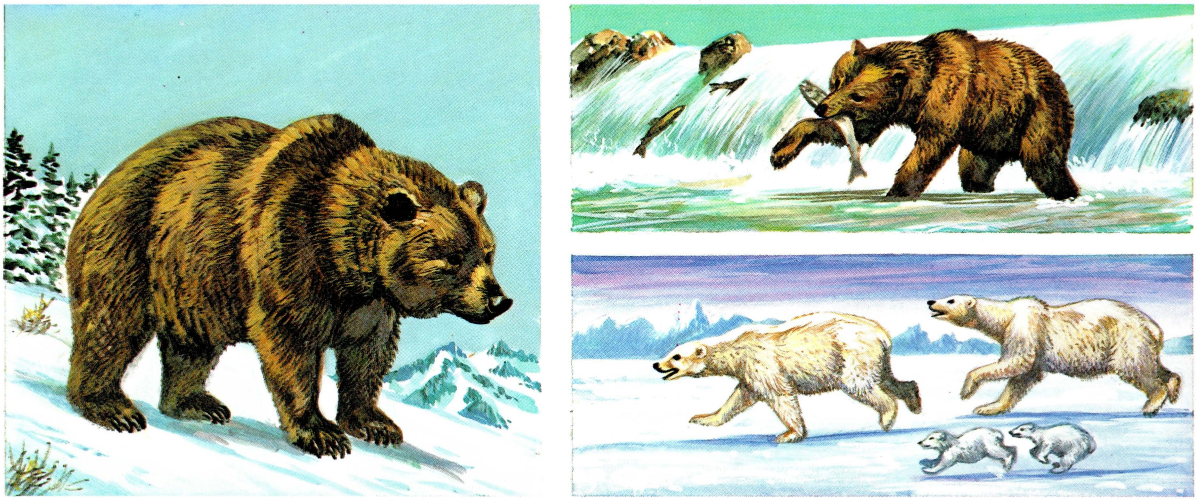

Mrki medvjed u planini; a sad u lovu na losose. Bijeli medvjedi mogu prilično brzo da trče.

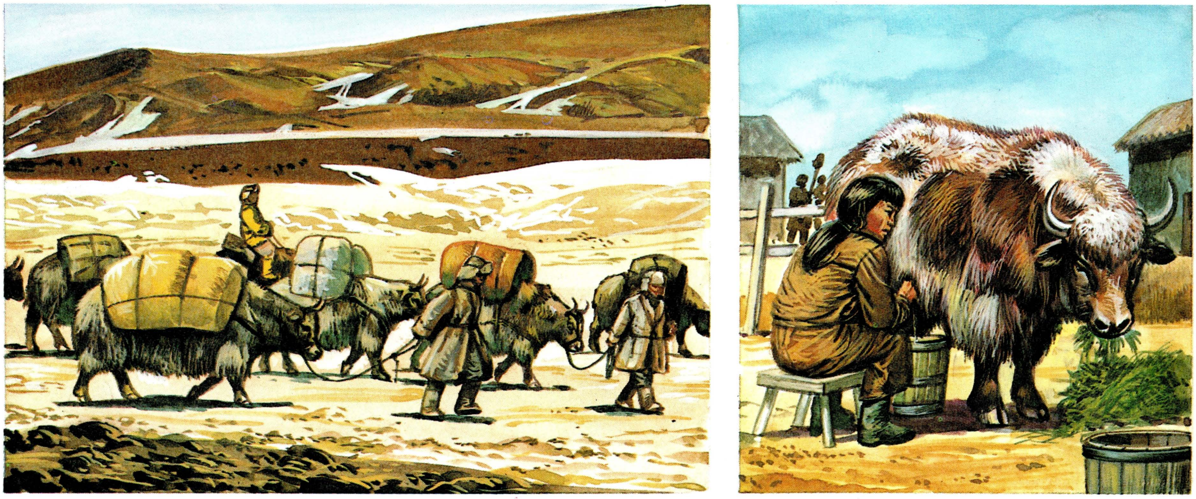

Karavan jakova na visokim himalajskim planinama. Desno, muža jaka.

Da li u snjegovima Himalaja zaista živi čovjek – majmun?

Stanovnici Himalaja pričaju da u njihovoj planini živi neka čudna životinja: neka vrsta gorile – polučovjek polumajmun. Nazivaju ga jeti i tvrde da su vidjeli njegove divovske stope u snijegu. Neki lovci čak pričaju da su našli lobanju jetija.

Zapravo, u svim krajevima svijeta stanovnici visokih planina tvrde da u nekim šumama žive čudovišna bića. Prema tim pričama, na primjer, u Kanadi postoji tajanstveni snježni čovjek, na planinama Kavkaza takođe, kao i u Južnoj Americi.

REZERVATI I NACIONALNI PARKOVI

Rezervati i nacionalni parkovi su prostrane teritorije zaštićene zakonom i raznim i uredbama kako bi se omogućilo da se fauna i flora razvijaju slobodno, na prirodan način. Ali zbog čega su ti parkovi ustanovljeni? Da bismo odgovorili na ovo pitanje, moramo imati u vidu sljedeću činjenicu: mnoge životinjske vrste koje čovjek hiljadama

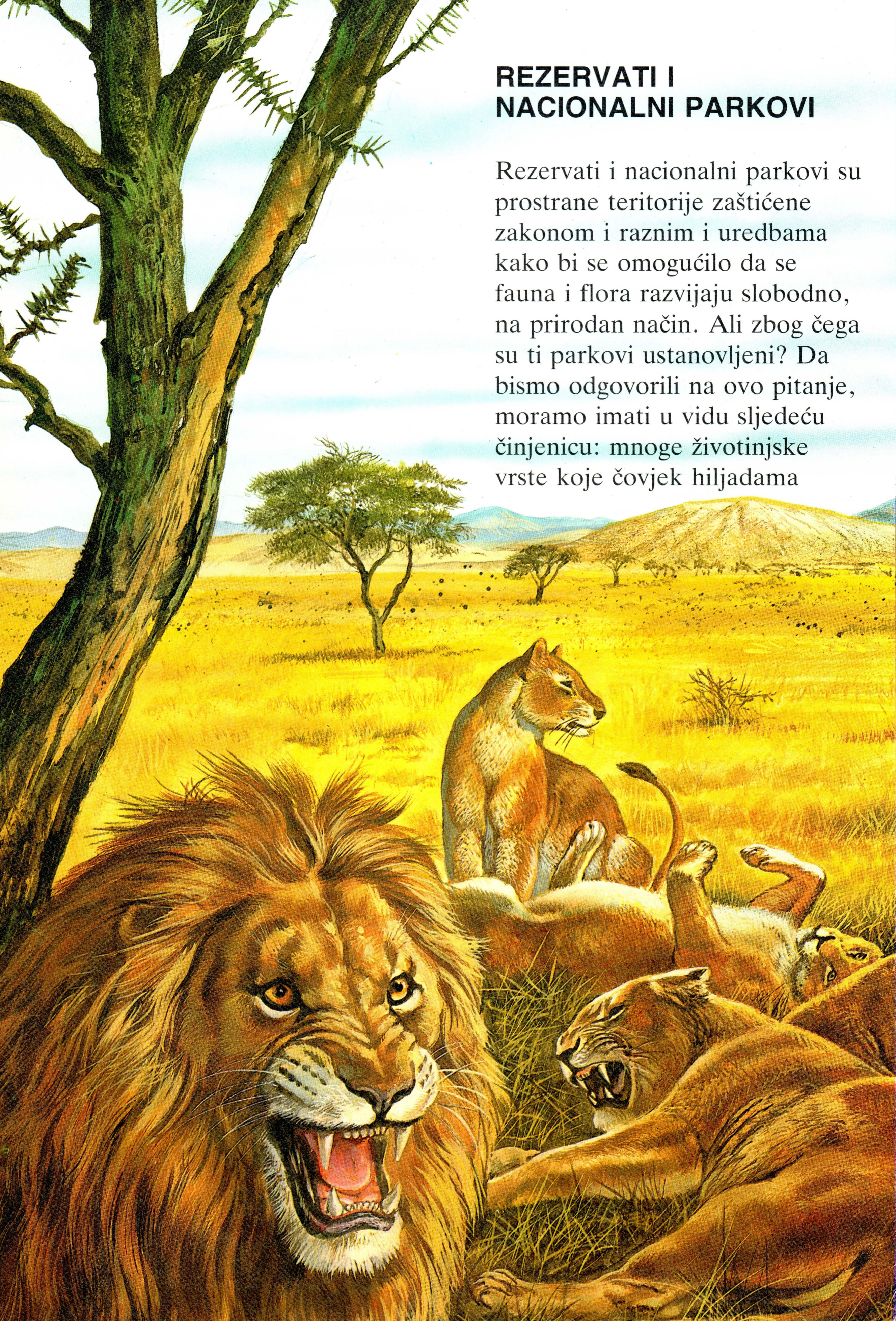

godina lovi radi krzna, mesa ili čak samo lovačkih trofeja, iščezavaju sa Zemlje. Stoga je čovjek, upozoren na velke gubitke koji su usljed toga nastali u životinjskom svijetu, konačno odločio da organizuje zaštitne zone u kojima životinje mogu da žive bez ikakvog rizika. Stoga je svaka civilizovana nacija ustanovila velike nacionalne parkove u kojima je lov najstrožije zabranjen. Na slici vidimo posjetioce u jednom nacionalnom parku u Africi.

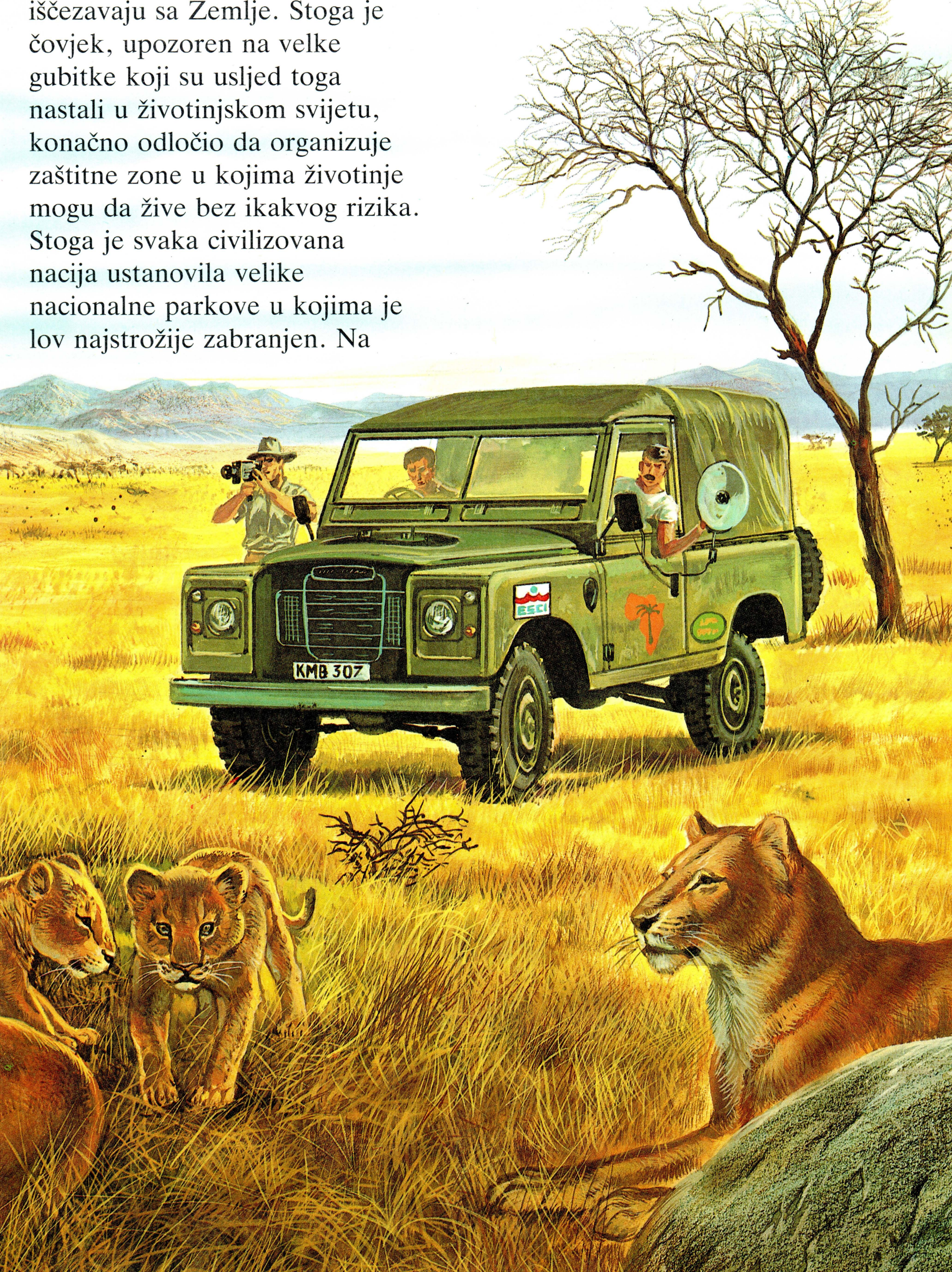

Ima li na Zemlji veoma rijetkih životinja?

Ima, i one obično žive u oblastima u koje čovjek nikad ne zalazi. Neke od tih životinja žive na ostrvima usred okeana, kao što su iguana na ostrvu Galapagos i varan na ostrvu Komodo. Neke druge od tih životinja žive u najgušćim dijelovima šuma, kao što su to veoma simpatične australijske koale, koje liče na medvjediće, i rođake su kengurima.
Ali ima životinja koje su sve rjeđe jer ih čovjek već dugo vremena lovi. U tu grupu spadaju gorile i divlji magarci Afrike. Čak i neki azijski nosorozi postepeno iščezavaju upravo zato što ih ljudi nemilosrdno love.

Koja životinja je najmanja?

Ima životinja koje su toliko male da se vide jedino ispod mikroskopa. Međutim, životinje uglavnom možemo vidjeti golim okom zato što su manje-više krupne. No i među ovima postoje neke koje su zaista male.
Najmanji kopneni sisar je sićušni etrurski ili patuljasti mišić, vrsta rovke, koji mjeri jedva nekoliko grama i može da šeta po ljudskom dlanu. Na ostrvu Kubi, živi ptica sunsun koja je toliko sićušna da cijelo njeno gnijezdo s ptićima može da stane u kašiku. Tu su i leptiri, takozvane neptikule, čiji je raspon krila jedva nešto veći od glave čiode.

Kako izgleda najneobičnija životinja?

Jedna od najneobičnijih životinja živi u Australiji. To je sisar ne veći od kunića. Hrani se crvima i mekušcima koje iščeprka iz rijeka njuškom koja podsjeća na kljun patke.
Pomoću šapa, na kojima između prstiju ima razapetu plovnu kožicu, veoma lako pliva i noktima buši u zemlji duge hodnike. Ova zaista neobična životinja zove se kljunar, a što je još neobičnije, ovaj sisar nosi jaja! Kada se izlegu iz jaja, mladunci kljunara ližu trbuh svoje mame iz koga curi mlijeko jer (što je, takođe, neobično) mama kljunar nema sise.

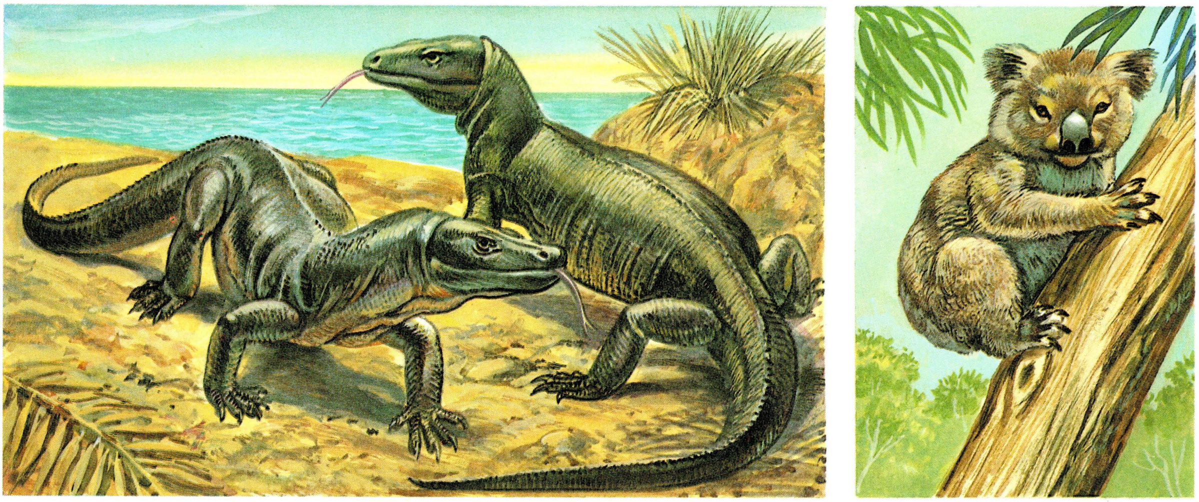

Dva varana s ostrva Komodo u Indoneziji i simpatična australijska koala.

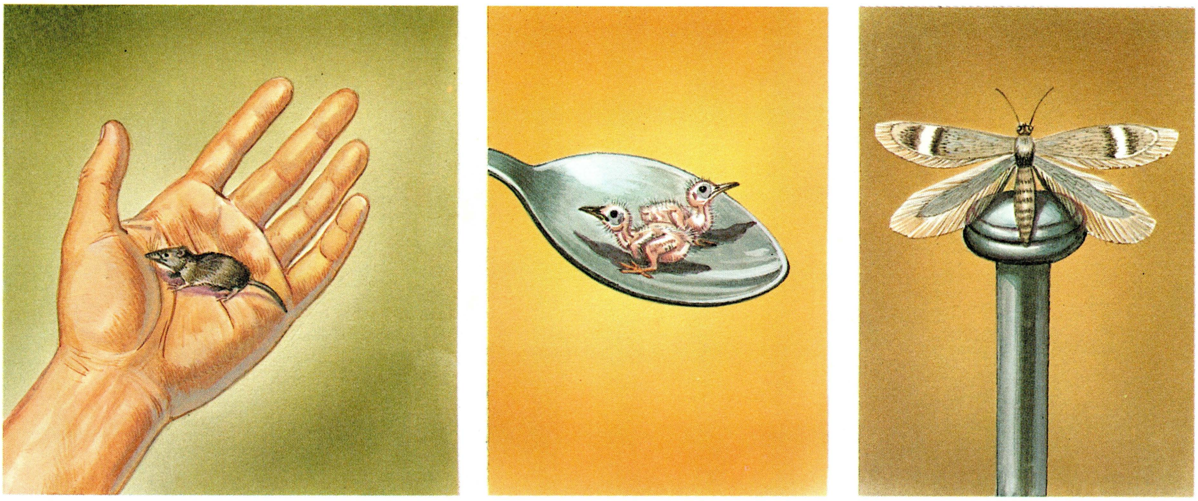

Najmanje životinje: patuljasti etrurski mišić, mala sunsun ptica sa Kube i leptir neptikula.

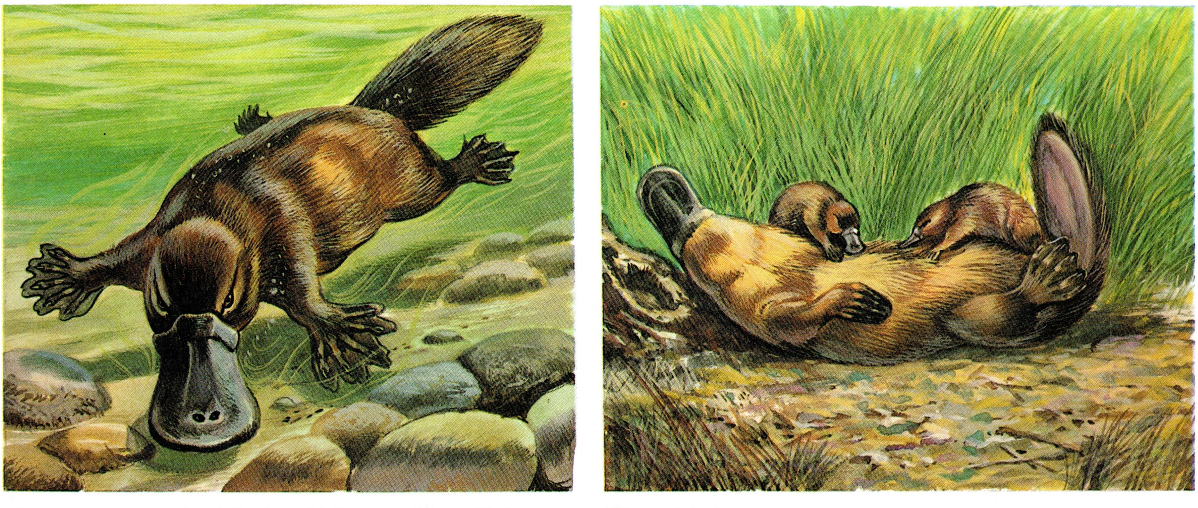

Kljunar ispod vode. Mladunci kljunara ližu mlijeko sa majčinog trbuha.

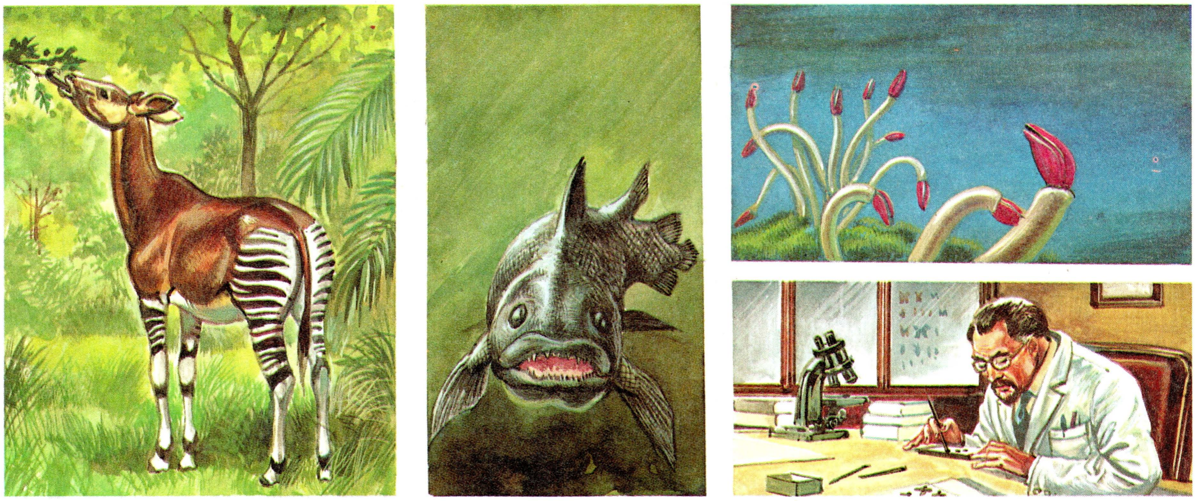

Zdesna nalijevo: okapi, celakant, »crvi« iz okenskih dubina, entomolog na poslu.

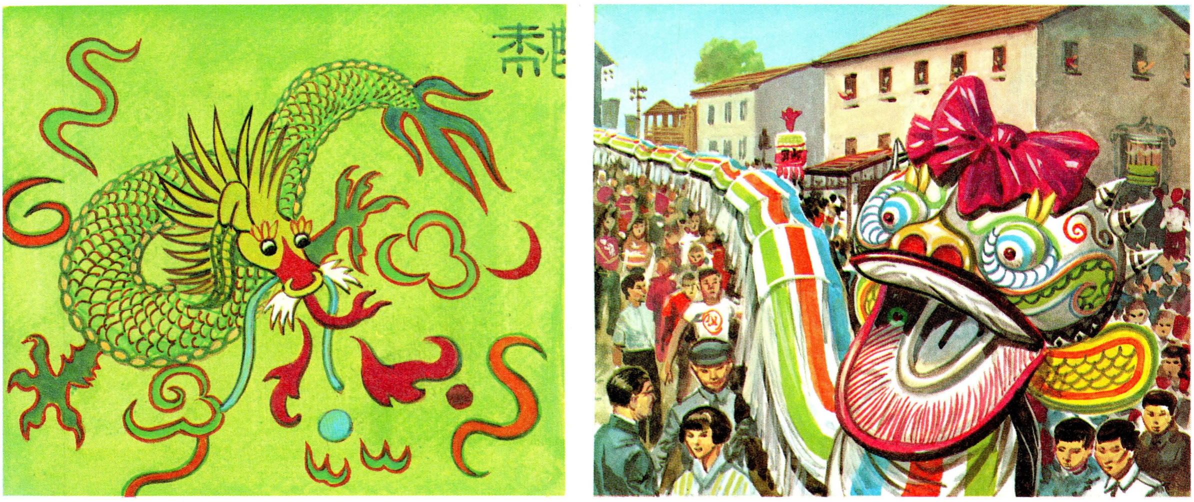

Stara kineska gravira koja predstavlja zmaja. I obavezni zmaj za vrijeme karnevala u Kini.

Da li u Kini stvarno postoje zmajevi?

Zamislimo zastrašujuće životinje koje bljuju vatru... čudovišta koja čuvaju zamkove iz bajke... To su takozvani zmajevi koji se, još iz drevnih vremena, nalaze u kineskim legendama. Za stanovnike Kine njihovi zmajevi nisu nimalo surovi. Oni ih poštuju i pomalo ih se boje jer predstavljaju njihove careve. Ili, bolje rečeno, zmajevi predstavljaju simbol snage i vlasti careva. I danas za vrijeme kineskog karnevala, zmaj je najviše cijenjena alegorična »ličnost« i nikada se ne desi da ga ne bude na karnevalu, pošto, kako Kinezi kažu, donosi sreću. Dakle, zmajevi su životinje koje su plod ljudske mašte.

Ima li još uvijek nepoznatih životinja?

Okapi je neobična životinja koja podsjeća malo na žirafu, malo na zebru, malo na antilopu. Pigmeji koji žive u šumama ekvatora znaju za okapija od davnina, ali naučnici su ga otkrili tek prije stotinu godina. Takođe celakant, riba neobičnog izgleda, otkrivena je tek 1938. godine. Postoje naučnici koji provode život u potrazi za nepoznatim vrstama. Ponekad im pođe za rukom da otkriju nove insekte ili nove morske vrste i da dođu do ponekog primjerka. A koliko je još kopnenih i morskih životinja ostalo neotkriveno, to niko ne može reći.

Da li je tačno da slonovi žive stotinu godina?

Možda ti je pala na pamet ideja da što je životinja veća duže živi.
Eto zbog čega si mogao da pomisliš kako slon može da živi stotinu godina. Ali nije tako: najstariji ne pređu šezdesetu. Postoji mnogo razloga zbog kojih slon može uginuti ranije. Život divljih životinja je težak: one mogu uginuti od bolesti ili ih mogu napasti druge životinje ili čovjek. Može se dogoditi da u zoološkom vrtu ili cirkusu slon poživi koju godinu duže, ali nikada neće dostići stotu. U životinjskom svijetu najdugovječnije su neke vrste kornjača na ostrvima Galapagos u Tihom okeanu: one mogu da požive čak i preko sto godina!

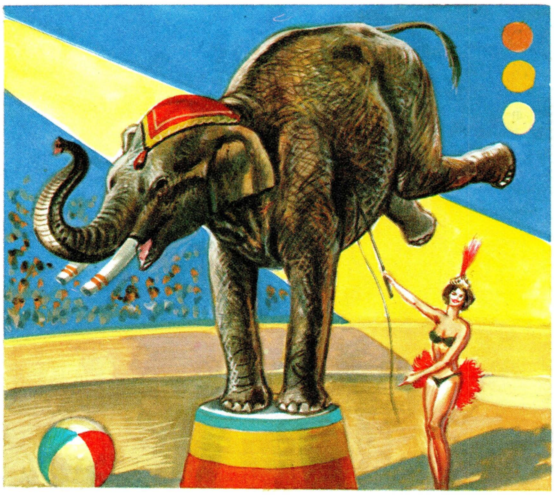

Afrički slon za vrijeme cirkuske egzibicije.

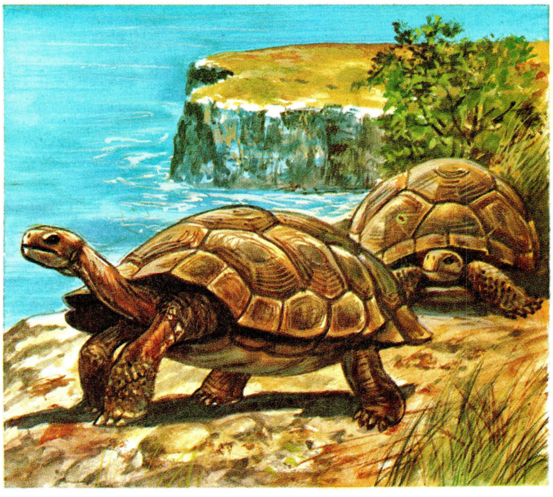

Stogodišnje kornjače sa ostrva Galapagos.

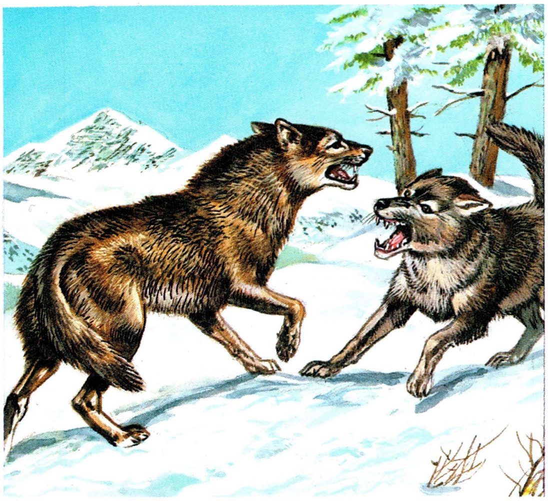

Dva vuka mužjaka usred borbe: pobjednik će postati predvodnik čopora.

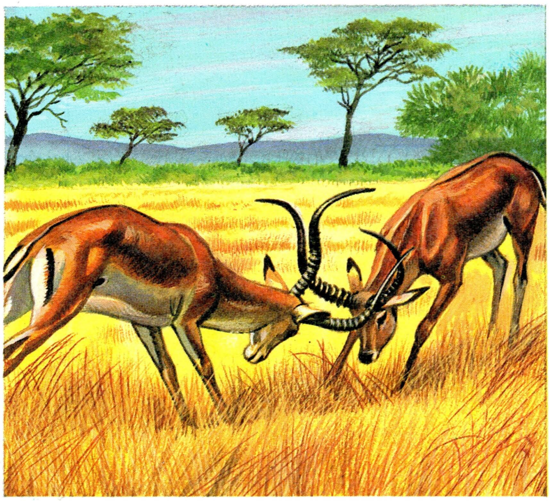

Dvije gazele su ukrstile svoje snažne rogove.

Da li se životinje iste vrste između sebe napadaju?

Na to pitanje treba potvrdno odgovoriti. Borbe i dvoboji između jedinki koje pripadaju istoj vrsti sasvim su obična pojava u životinjskom svijetu. Morski slonovi, na primjer, bore se između sebe grizući se bijesno. To isto rade vukovi i majmuni. Čak se i mnoge vrste ljuskara tuku između sebe. Veoma rijetko, međutim, te životinje ubijaju jedne druge. Ali, zašto dolazi do tih borbi? Obično se mužjaci bore oko ženke, ili brane svoju teritoriju, ili se bore za mjesto predvodnika. Čak i u svijetu nježnih gazela dolazi do ogorčenih i surovih borbi između mužjaka.

Da li postoje životinje koje nisu u stanju da se brane?

Sve životinje su na neki način sposobne da se brane. Neke se brane udarajući rogovima ili kopitima, neke se služe zubima ili kandžama, a neke upotrebljavaju moćne otrove, na primjer, zmije i škorpije. A kad životinja nema nijedno od tih »oružja«? Onda se brani na neki drugi način, koji, ponekad, može da je prilično neobičan. Oklopnik, na primjer, sklupča se i uvuče u sebe da se pretvori u loptu. Klemidosaur, jedna vrsta guštera, pokušava da uliva strah nakostriješivši svoj »okovratnik« da bi izgledao veći. I postoje insekti koji toliko liče na lišće ili grančice da se savršeno utapaju u okolinu i ne vide se.

Da li sve životinje štite svoje mladunce?

Najveći broj životinja su nježni roditelji. Kod sisara, ženke hrane svoje mladunce mlijekom. Neke ih nose sa sobom prilikom mijenjanja mjesta i, ako zatreba, brane ih ogorčeno. Gotovo sve ptice su brižni roditelji. Grade za svoje ptiće udobno gnijezdo, štite ih od grabljivica i hrane sve dok ovi ne postanu sposobni da sami sebi pribavljaju hranu. Pelikan, na primjer, hrani svoju djecu iz velike kese ispod kljuna. Napuni je ribama i pusti svoje mladunce da unutra turaju glavu i jedu do mile volje.

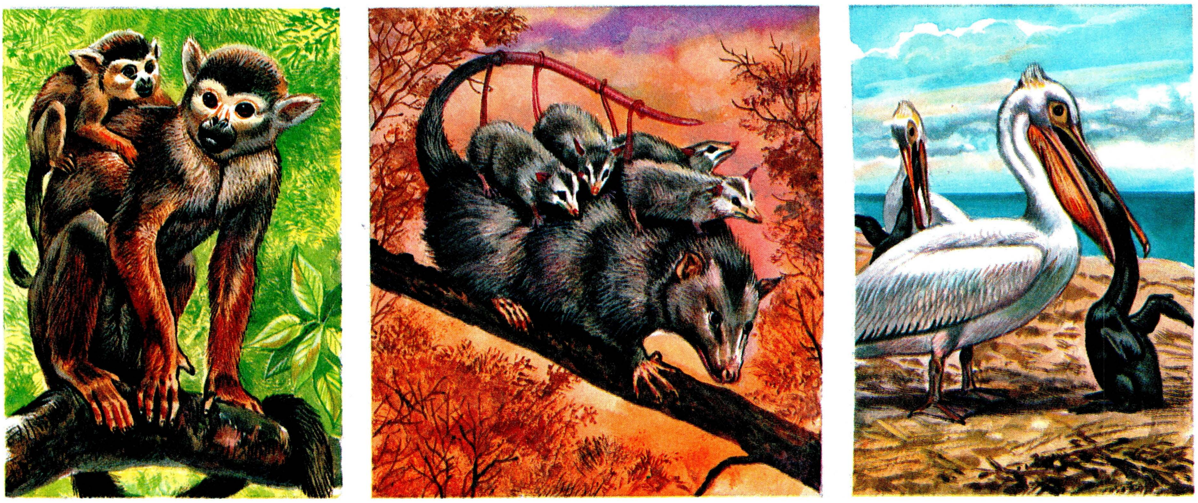

Primjeri majčinske ljubavi: majmunica s mladuncima na leđima. Pelikan koji hrani mladunče.

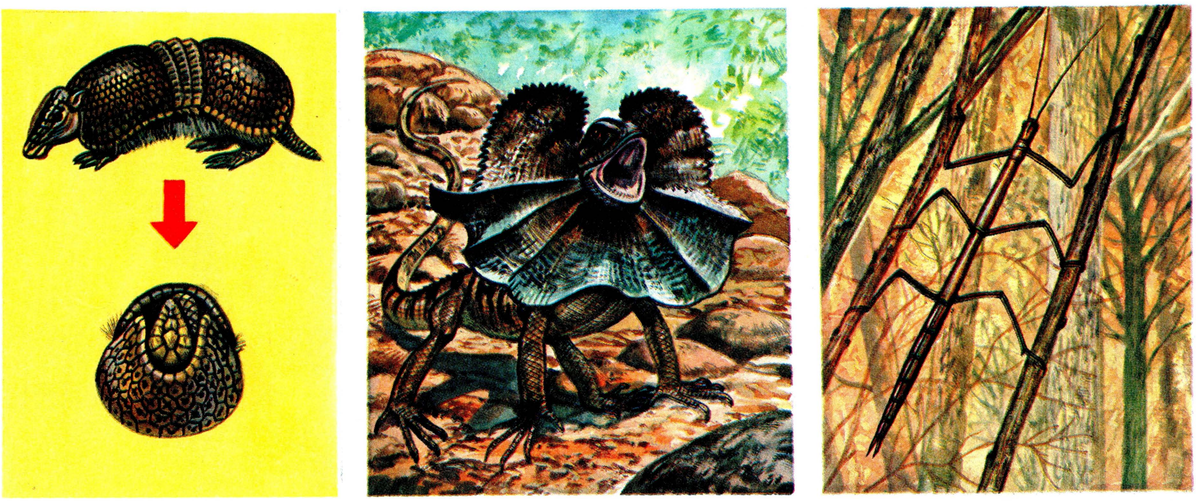

Oklopnik se sklupča u loptu. Klemidosaur podiže »okovratnik«. Insekt »grančica« stapa se sa sredinom.

Koja ptica gradi najljepše gnijezdo?

Nebom lete milioni ptica i svaka vrsta gradi sebi svojstvenu vrstu gnijezda. Da bi sagradile gnijezdo, ptice se koriste svim što nađu: balegom, suvom travom, grančicama, perjem, lišćem i mahovinama. Čak i oblik gnijezda je veoma različit: najuobičajenija su okrugla ili ovalna, ali postoje gnijezda u obliku kese ili bisaga koja vise na granama kao male ljuljaške. Ptica muva gradi gnijezdo manje od kašike; gnijezda nekih orlova veća su, međutim, od automobila! Ali ko pravi najsloženije gnijezdo? Bez sumnje tkač, ptica koja se tako zove zbog svoje spoljašnosti i navike da na neobičan način pravi gnijezdo.

Ima li životinja koje se »služe oruđem«?

Ne sve, ali neke životinje se odlučno i razumno služe oruđem. Evo nekoliko primjera. Majmun se naoruža štapom kojim leoparda otjera u bjekstvo a grančicom čačka termite u njihovom gnijezdu – termitnjaku. Morska vidra otvara školjke na taj način što ih razbija kamenom koji nosi na svom trbuhu. Amofila, vrsta ose, pravi gnijezdo u zemlji, a zatim, da bi ga zatvorila, uzima u čeljust kamenčić kojim se služi kao oruđem za nabijanje zemlje. A bijeli sup, naročita vrsta lešinara, kada naiđe na nojevo jaje, baca na njega kamen da bi razbio ljusku i pojeo sadržaj.

Može li se razgovarati sa životinjama kao što to čini Tarzan?

Neki naučnici su posmatrali i slušali veoma strpljivo neke životinje, naročito ptice. Tako su otkrili da divje guske ispuštaju krike koji imaju različito značenje. Poslije dugog posmatranja uspjeli su da shvate da »gangan« znači da se guska sprema da poleti, da »gangangangan« znači »hajdemo« i da je »ganginegan« pjesma kojom ona poziva guščiće. Neki naučnici su pokušali da razgovaraju s majmunima, ali su uspjeli da se sporazumiju samo pokretima, kao gluvonijemi. A i to nije bilo lako. Čuveni Tarzan koji razgovara sa životinjama nikada nije postojao.

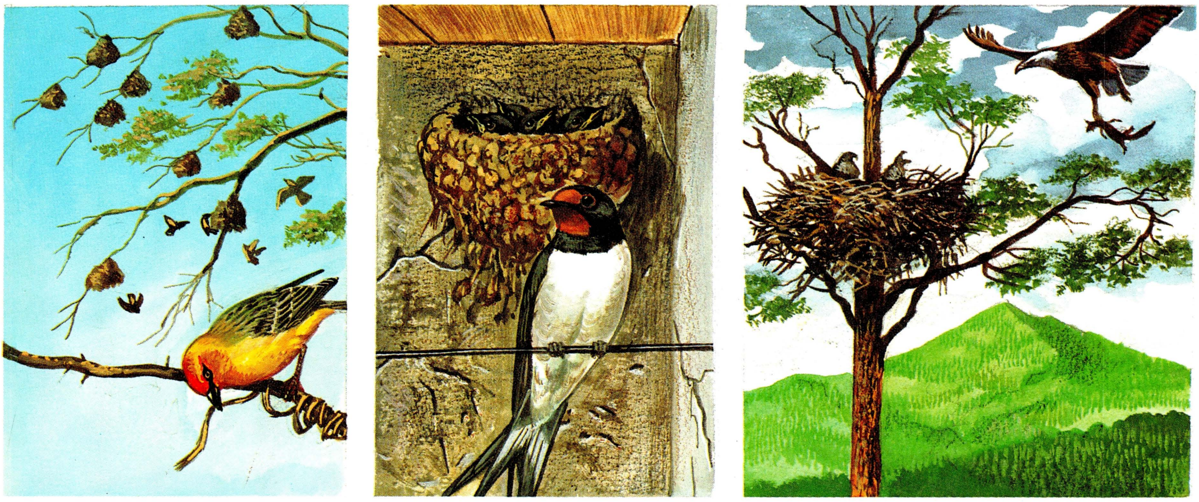

Slijeva nadesno: gnijezdo ptice tkača, gnijezdo laste i gnijezdo američkog orla.

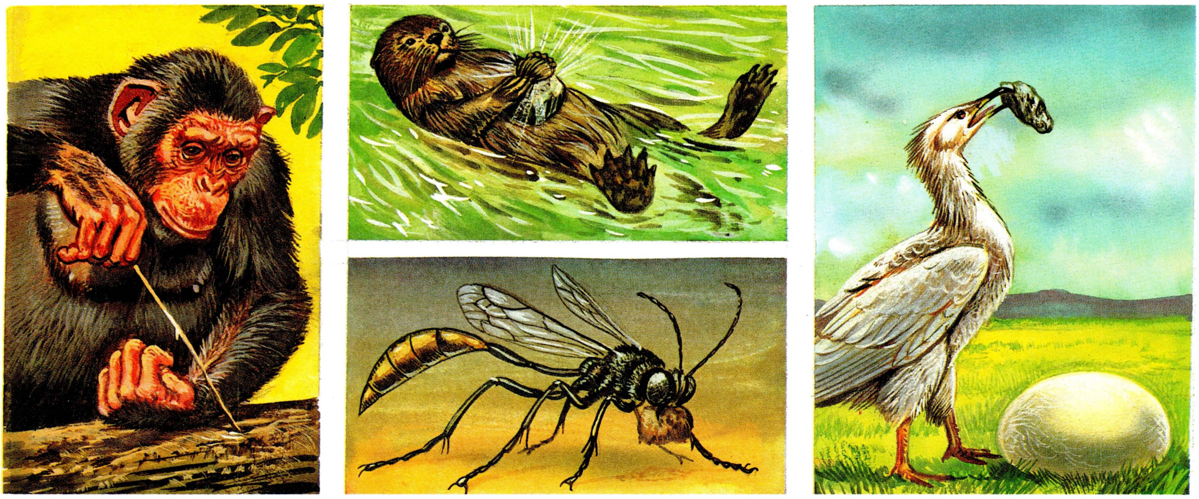

Slijeva nadesno: šimpanza, morska vidra, amofila, bijeli sup.

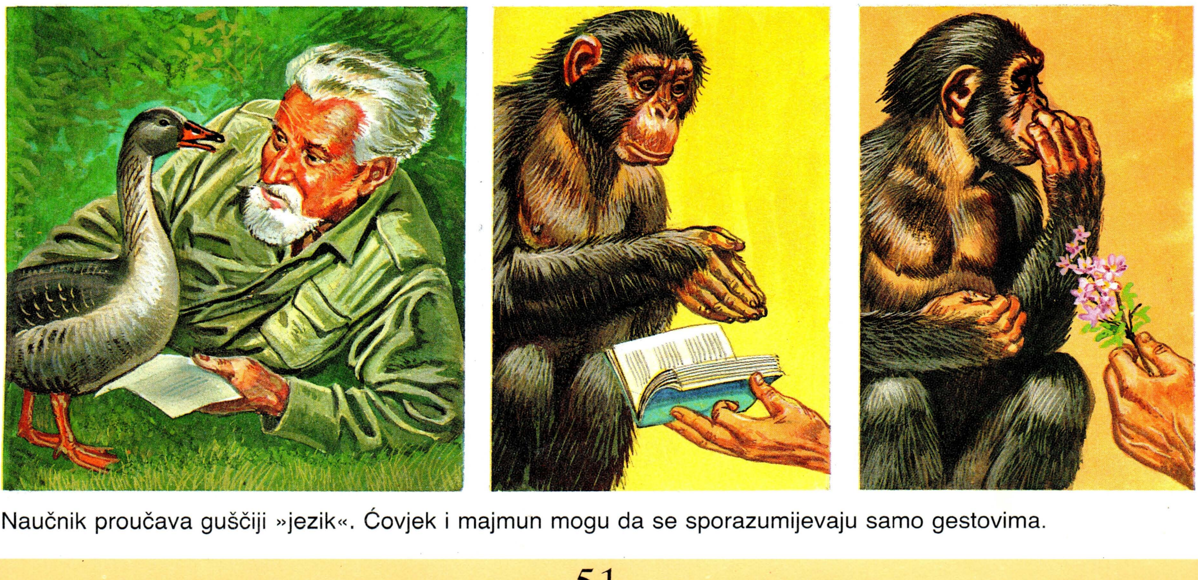

Naučnik proučava guščiji »jezik«. Ćovjek i majmun mogu da se sporazumijevaju samo gestovima.

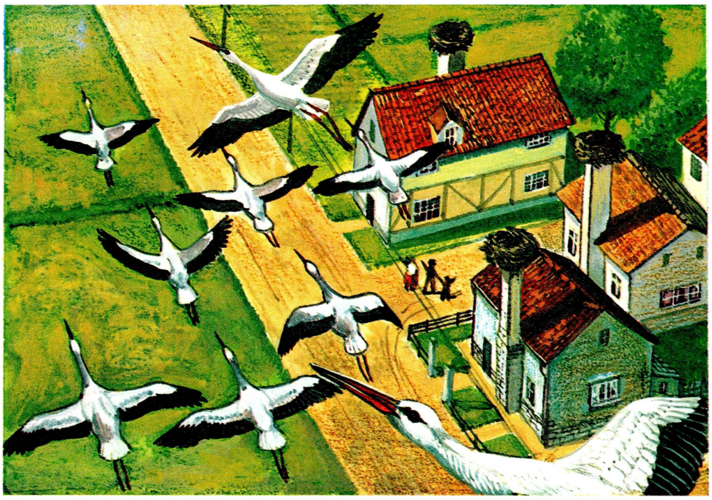

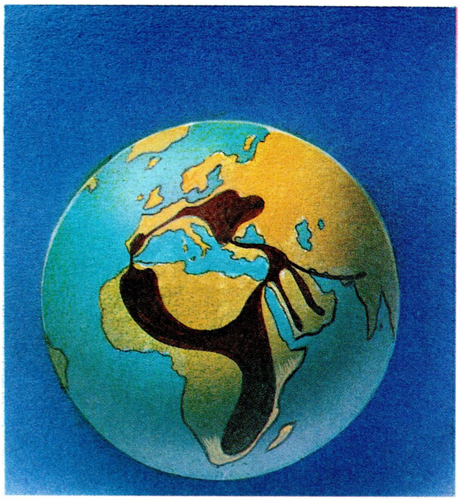

Rode nadlijeću jedan grad u sjevernoj Evropi i plan seoba roda.

Kako ptice selice prepoznaju svoj put?

Tokom svojih dugih putovanja, milioni ptica lete satima bez zaustavljanja mnoge dane uzastopce. Morske laste, na primjer, prelete dvadeset hiljada kilometara od Severnog pola do Južnog pola. Ova putovanja zovu se seobe ili migracije i veoma su opasne za ptice: neke uginu od umora, neke upadnu u nevrijeme, ali većina uspije da ga izvede do kraja. Kako te ptice selice uspijevaju da pronađu pravi put?
One se odlično sjećaju planina i ostrva nad kojima su već jednom letjele, i, štaviše, uspijevaju da se orijentišu prema suncu i zvijezdama. Pomalo kako su to nekada činili pomorci.

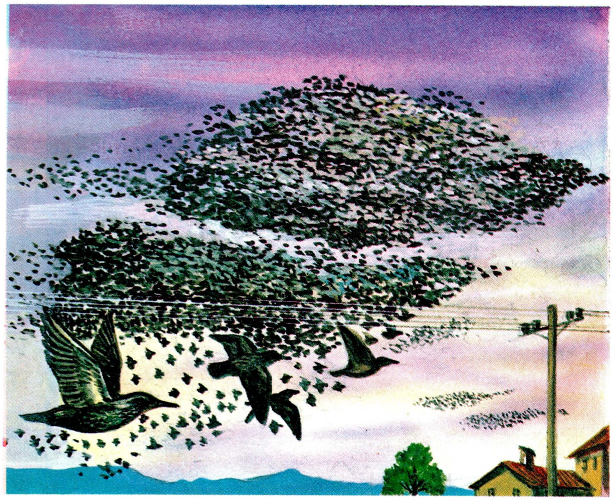

Let ptica selica u zbijenoj formaciji.

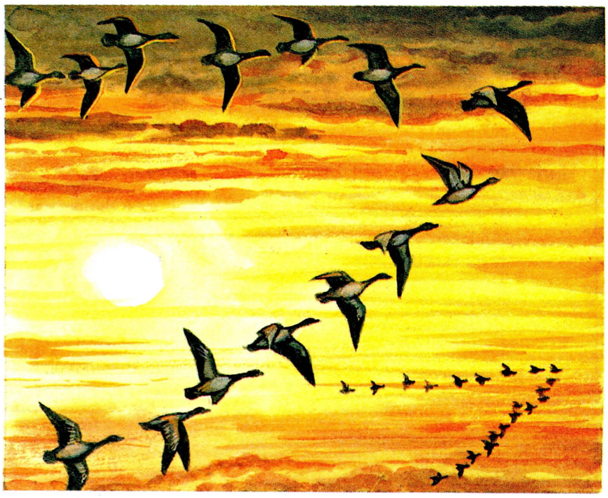

Let divljih pataka u obliku slova V.

Odakle dolaze rode koje stižu u Evropu?

U proljeće, prvih toplih dana, rode stižu u ogromnim jatima na naš kontinent.
Odakle dolaze ove ptice? Iz afričkih oblasti gdje preko zime nalaze hranu da se prehrane. Na svom dugom putu rode izbjegavaju da prelijeću Sredozemno more već lete visoko iznad kopna. Kada stignu u Evropu, kreću u lov na svoj omiljeni plijen: žabe i skakavce. Ali tek što stignu prvi hladniji dani, rode kreću prema afričkom kontinentu.
Osim roda i druge ptice dolaze i odlaze, zavisno od godišnjeg doba. To su: laste, crnoglavke (grmuše), divlje patke i brojne vodene ptice.

Da li je tačno da postoje »oblaci« skakavaca?

Jeste, i izraz je odlično odabran. Zapravo, u toplim oblastima Afrike skakavci se skupljaju na milione i lete zajedno, nošeni vjetrom. Obrazuju tako guste skupine da pomrače sunce poput oblaka.
Tamo gdje se ovi lutajući skakavci spuste, nastaje prava pravcata katastrofa. Jedan »oblak« ovih skakavaca proždere za jedan dan više bilja nego što bi to moglo nekoliko hiljada slonova. Poslije njihovog prolaska ostaje samo pustinja. A kada uginu, tlo ostane toliko pokriveno njihovim tijelima da bi se i vozovi zaustavili!

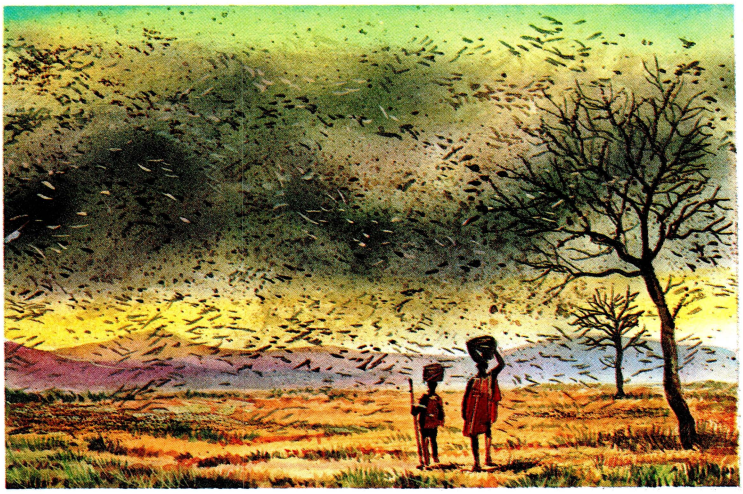

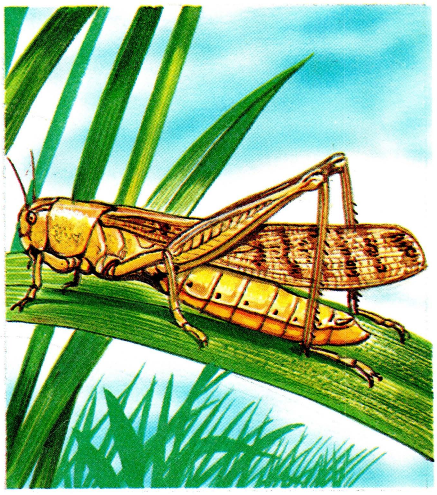

Najezda skakavaca koje je donio vjetar. Desno: skakavac lutalica.

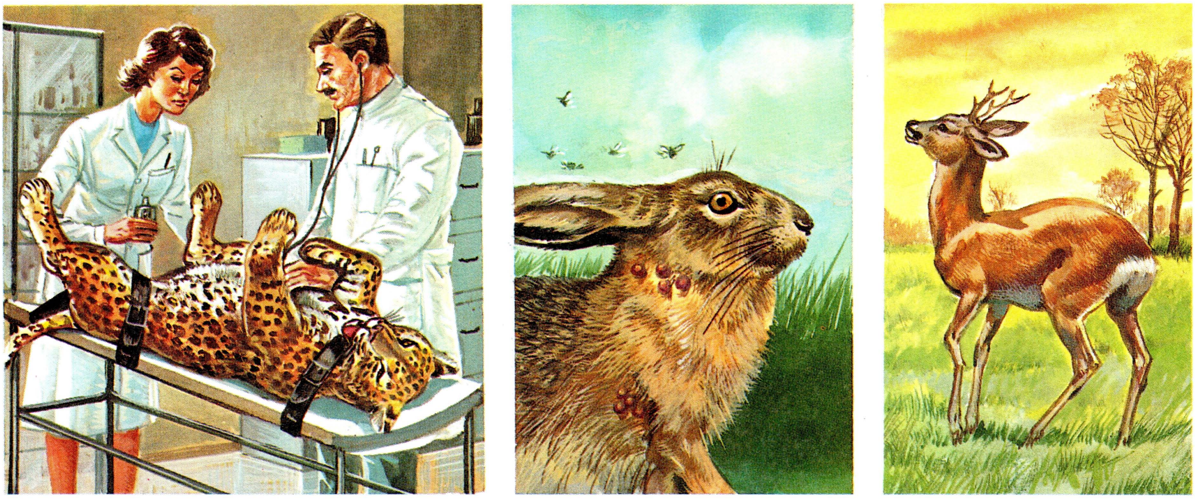

Veterinar liječi leoparda; zec koga su napali paraziti; srndać sa slomljenom nogom.

Da li su divlje životinje »srećne«?

Nema sumnje da je divlja životinja koja živi na slobodi veselija, življa, ukratko »srećnija« od životinje zatvorene u kavez. Uzmimo nekoliko primjera: lavovi, gazele, lešinari, krokodili nisu rođeni da žive zatvoreni. Oni osjećaju apsolutnu potrebu za slobodom, čak i kada se za život treba teško boriti.

Kada su lišeni slobode, pogled im postane tužan, krzno se otrca, pokreti postaju usporeni, bez ikakve živahnosti. Vrte se oko sebe kao ludi, iza rešetaka kaveza, ili odbijaju da jedu i uginu od gladi. Ukratko, divlja životinja bez slobode je »nesrećna« životinja.

Postoje li životinje koje i danas izumiru?

Da, ima ih. Još uvijek neke rijetke životinje nestaju jer ih ubijaju bolesti, hladnoća ili, što je najgore, lovci. Ali i u prošlosti su nestale neke životinje. Na primjer, dodo, velika ptica koja je živjela na ostrvu Reunion u Tihom okeanu. Pre nepunih trista godina stanovnici ostrva i mornari u prolazu ubili su sve ove ptice do poslednje. I danas na zemlji ne postoji nijedna ptica dodo!

Mamuti i nosorozi s dlakom, koji su nastanjivali Zemlju u doba preistorijskih ljudi, svi su iščezli. Isto se desilo i sa dinosaurima koji su živjeli u još ranija vremena.

Da li se divlje životinje mogu razboljeti?

Povremeno dobiješ groznicu, ili se posiječeš, ili te ujede insekt. E pa, isto kao ti i divlje životinje se mogu razboljeti. Neke ozdrave, neke uginu. Ponekad opake bolesti unište hiljade životinja. U takvom slučaju se kaže da je izbila epidemija. Svi bivoli, ili kunići, ili žirafe čitave jedne oblasti mogu da uginu u jednoj epidemiji. Mosežderi često napadaju bolesne ili stare životinje zato što ih je lakše pobijediti.

U prirodi samo snažne i zdrave životinje uspijevaju da prežive, dok su one slabije ili bolesne osuđene da nestanu: dešava se ono što se zove prirodno odabiranje.

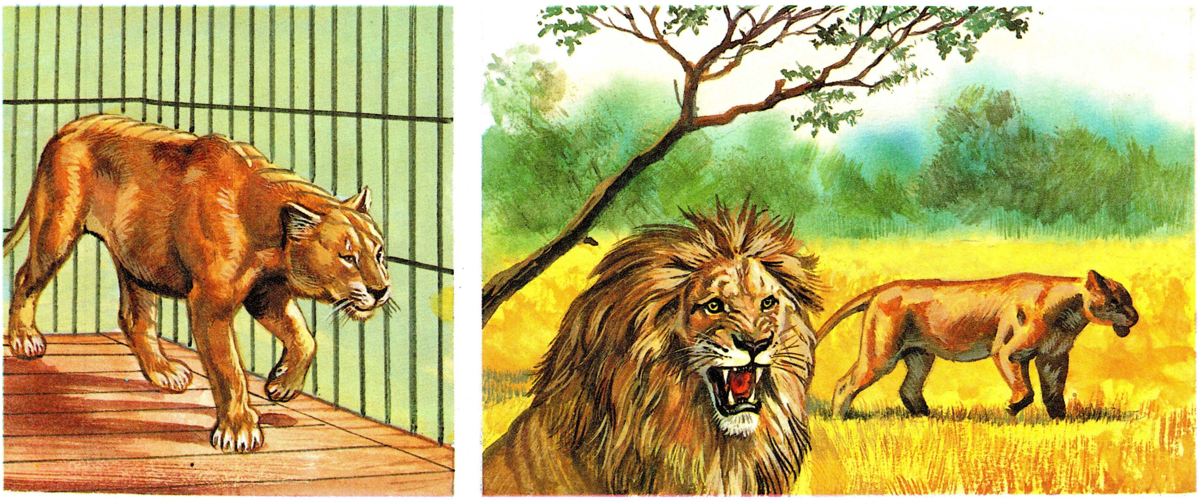

Divlje životinje imaju potrebu da žive na slobodi. Zatvorene u kavez postaju tužne.

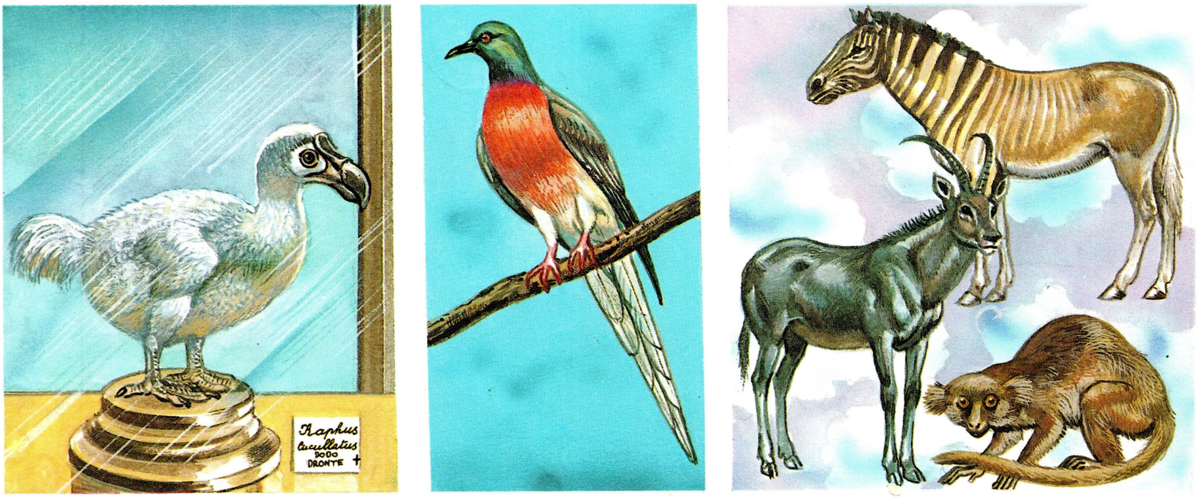

Iščezle životinje: dodo, golub selica, plava antilopa, kuaga i lemur sa Madagaskara.

Postoje li mjesta gdje žive samo životinje?

Da, postoje ostrva na kojima žive samo životinje. A ima i drugih oblasti, većih ili manjih, gdje žive samo životinje. To su takozvane zaštićene zone (rezervati i nacionalni parkovi) koje su ljudi namijenili životinjama s isključivim ciljem da ih zaštite. U tim oblastima lov je zabranjen. Na skoro svim kontinentima postoje zaštićene zone u kojima se veterinari brinu o životinjama a specijalni čuvari neprestano ih nadgledaju. U Africi, na primjer, postoje ogromni rezervati gdje žive slonovi, nosorozi, krokodili... čak i insekti i zmije, jer, da bi preživjele, životinje moraju živjeti zajedno.

Da li divlje životinje mogu da žive u zoološkim vrtovima?

Mada loše, mnoge životinje mogu tamo da prežive. U zoološkom vrtu možemo, zapravo, vidjeti izbliza tigrove, lavove, bijele medvjede, krokodile, papagaje... i možemo čak čuti i njihovu pjesmu.
Ove zarobljene životinje ne mogu da love... hrane ih čuvari i kada obole, veterinari se o njima staraju. Ništa ne može zamijeniti prirodni ambijent u kome žive divlje životinje: ni najveći kavez, ni najprostranija vodena površina u zatvorenom prostoru, ni stjenoviti pejzaž najsličniji stvarnosti. Ukratko, apsolutno ništa ne može zamijeniti prostranu savanu, gustu šumu, visoku planinu, ogromna prostranstva mora i okeana.

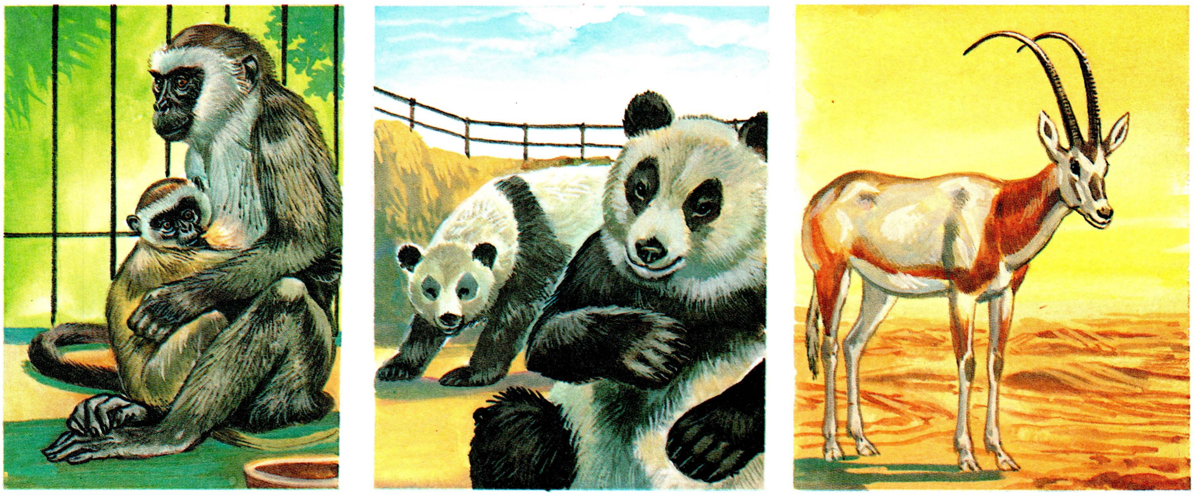

Životinje koje žive u zoološkom vrtu: majmun s mladunčetom; par panda; divokoza.

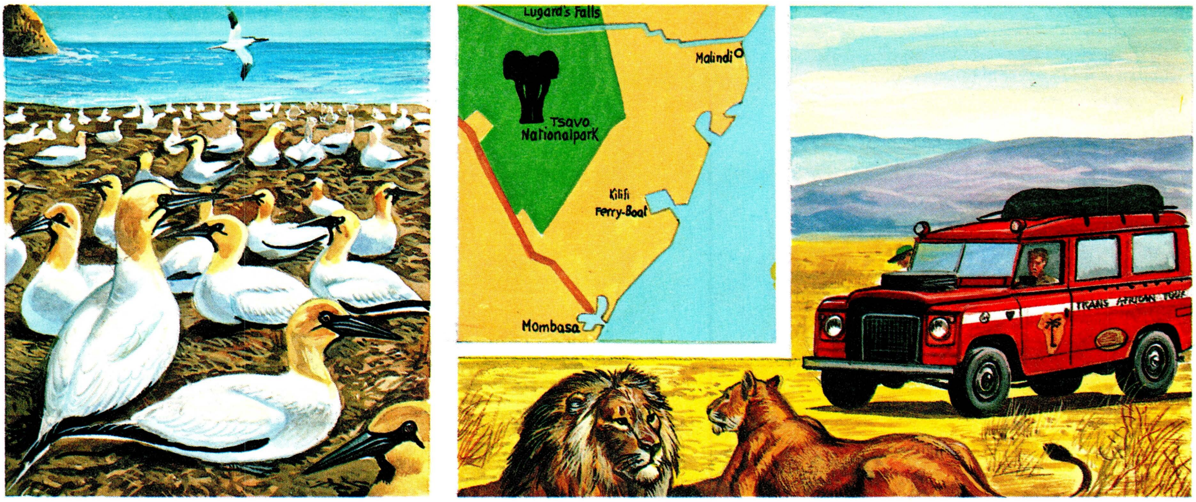

Ostrvo naseljeno samo pticama; karta jednog rezervata u Africi i posjetioci u rezervatu.

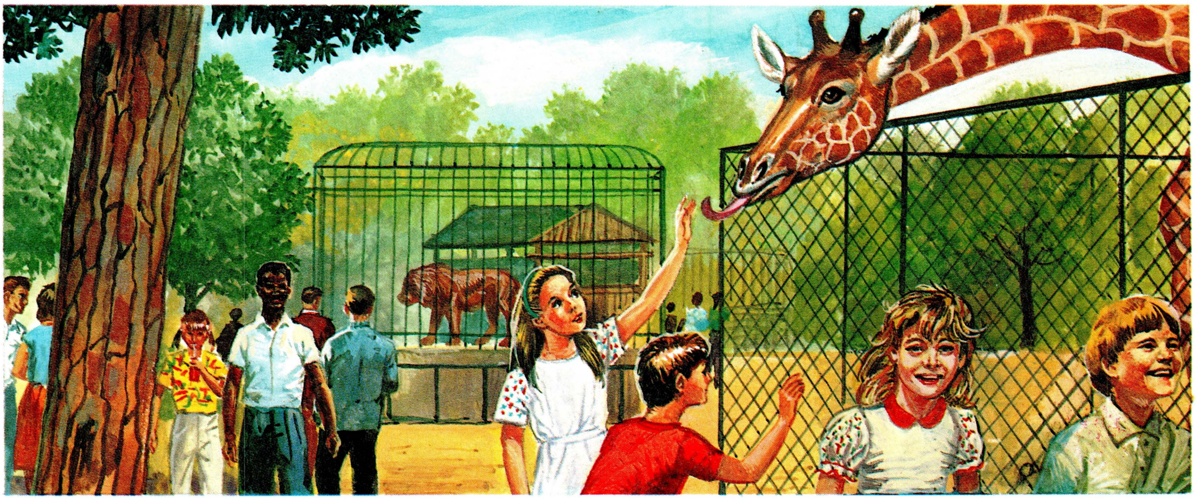

U zoološkom vrtu o divljim životinjama se staraju i hrane ih ali one pate što žive u zarobljeništvu.

Mogu li se divlje životinje rađati u zoološkom vrtu?

Rijetkost je da se neka divlja životinja rodi u zoološkom vrtu. U stvari, divlje životinje ne podnose da su lišene slobode i u zarobljeništvu često odbijaju da se pare. Slonić, lavić, žirafica, rođeni u zoološkom vrtu, postaće mali zarobljenici. Treba, međutim, pomenuti da, ponekad, zoološki vrtovi omogućavaju zaštitu životinjama koje su postale rijetke u savani ili šumi. Izvjesne antilope, na primjer, praktično su nestale i posljednje danas žive samo u zoološkim vrtovima.

U tom slučaju rađanje mladunčeta je izuzetan događaj. Ali ono će poslije morati da vodi život u kavezu...

Zašto se love divlje životinje?

Pigmeji u Africi ubijaju slonove, u Australiji aborigeni idu u lov na kengure a narodi Amazonije ubijaju majmune i guštere. Svi ti ljudi ubijaju životinje isključivo da bi došli do hrane.

Drugi lovci ubijaju životinje da bi prodavali njihovo krzno, njihove kljove ili salo: od toga se mogu praviti bunde, nakit i kozmetička sredstva.

Ponekad je neophodno ubiti neku veliku životinju, na primjer kad u nekom rezervatu neke životinje budu veoma brojne, može se desiti da pojedu hranu drugih životinja koje bi, na taj način, bile osuđene da uginu.

Može li se živjeti među divljim životinjama?

Pripadnici nekih afričkih plemena idu u lov na divlje životinje da bi preživjeli. Oni odlično poznaju navike ovih životinja pošto ih dugo posmatraju: može se reći da zaista žive kraj njih. Ali ima i naučnika, fotografa i veterinara koji provode dugo vremena među divljim životinjama. To čine da bi bolje shvatili njihovo ponašanje. Neki su otišli da žive kraj vukova i gorila.

Valja istaći: da bi čovjek prihvatio životinje a da istovremeno ne naruši njihove navike, treba biti obdaren izuzetnom hrabrošću, smirenošću i strpljenjem.

Može li se u kući uzgajati divlja životinja?

Lavić ili medvjedić, toliko sličan onim čupavim i mekim igračkama s kojima se djeca igraju! Zašto ih, onda, ne bismo držali u kući na radost i veselje mališana? Zato što će ubrzo odrasti u neugodne i opasne životinje! A i sam znaš da su divlje životinje »nesrećne« u zarobljeništvu. U Njujorku, u Sjedinjenim Državama, bilo je ljudi koji su htjeli da uzgajaju krokodile. Ali, prirodno, ovi su porasli i trebalo im je mnogo prostora te su ih se sopstvenici morali otarasiti. Gotovo uvijek su ih poklanjali zoološkim vrtovima: zaista svirepa sudbina za jadne krokodile!

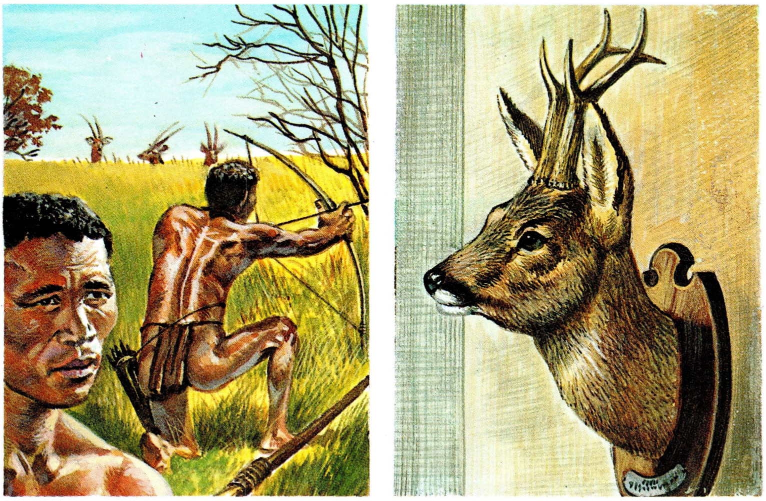

Neki love da bi se prehranili, neki zbog lovačkih trofeja a neki da bi izvukli materijalnu korist.

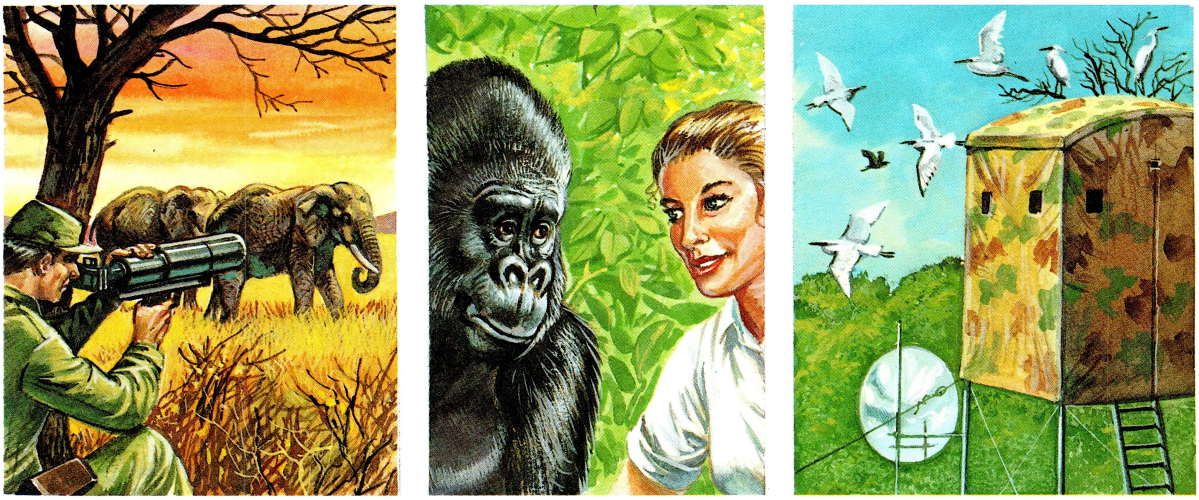

Mnogi fotografi i naučnici posmatraju životinje ili žive kraj njih da bi proučavali njihovo ponašanje.

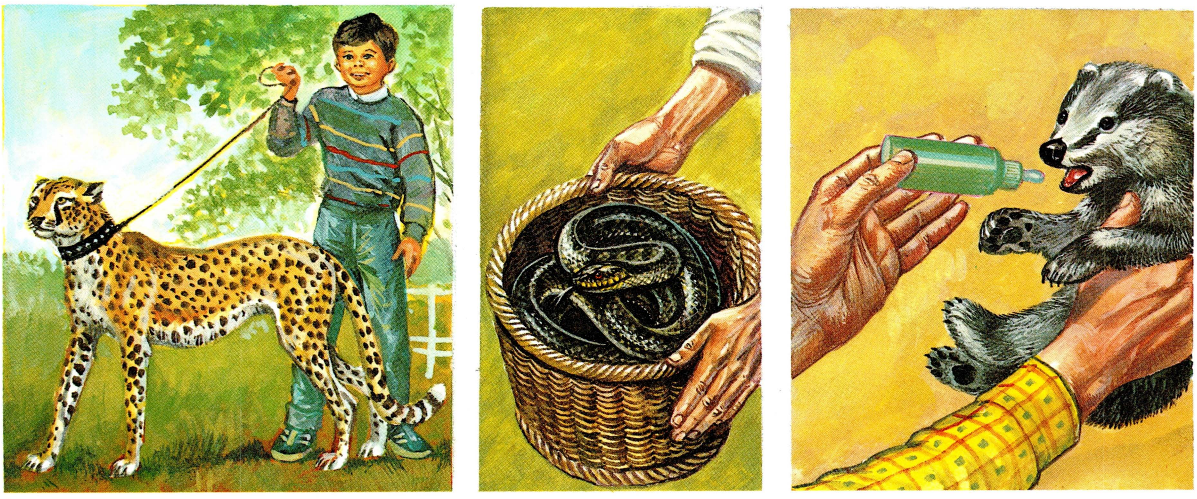

Odgajati geparda, zmiju ili medvjedića može da bude simpatično, ali može postati i opasno.

REGISTAR POJMOVA

Cifre kurzivom odnose se na ilustracije

los *31*
uzgajanje divljih životinja 58, *59*
amofila 50, *51*
anakonda 19, *19*
životinje toplih krajeva 8–27
– hladnih krajeva 28–41
– pustinjske 26–27
– izumrle 54, *55*
– u zoološkom vrtu 56, *56*, 57, *57*
divlja patka 52
plave antilope 55
divokoza *56*
oklopnik 48, *49*
kit *36*, 37
američki bizon *17*
boa 19
krdo, čopor 16
– predvodnik 16
– američkih bizona *17*
– bivola 16, *17*
– slonova *17*
– gazela *17*
bufaga 16
bivo *15*, 16
lov na divlje životinje 58
kameleon *12*, 13
kengur *22*, 23
psi za saonice 38, *39*
bijeli sup 50, *51*
karibu *31*
mesožderi 14
skakavac *27*
– lutajući 53, *53*
celakant *46*, 47
roda *52*, 53
tekunica 30, *31*
klemidosaur 48, *49*
kobra *14*, *18*
krokodil 22, *23*
golub selica *55*
delfin *36*, 37
dinosauri 54
dodo 54, *55*
zmajevi 46
kamila 26, *27*
slon 10, *11*, 16, *17*, *23*, *47*
– morski 34, *34*, 48
biljožderi 14

– kako se zaštićuju 16
leptir 12, *13,* 24, *25,* 44, *45*
foka 30, *31,* 38, *39*
– leopard *39*
gazela *14,* 16, *17,* 48
žirafa 10, *11*
gnu 16
gorila 20, *20*
sova *26*
iguana 44
insekt »grančica« *49*
nilski konj 10, *11*
koala 44, *45*
lemur *55*
lav 14, *14, 15, 23, 55*
– u kavezu *15, 55*
leopard 12, *13, 14*
– snježni 33, *33*
polarni zec 30, *31*
zimski san 30
jezik životinja 50
morska vidra 50, *51*
gušter 26, *26, 27*
vuk *48*
bolesti životinja 55
mamut 54
mandril 12, *13*
mungos *14*
kengurova torba 23
mušica ce-ce 24, *25*
patuljasti etrurski mišić 44, *45*
narval 36, *37*
ptičija gnijezda 50, *51*
miris životinja 15
okapi *46,* 47
oposum *49*
orangutan *21*
kit ubica *39*
oposum *49*
kljunar 44, *45*
medvjed bijeli 30, *31,* 32, *33, 39,* 40, *41*
medvjed mrki *41*
panda *56*
papagaj 12, *13,* 16, *17*
pelikan *49*
pingvin 30, *31,* 34, 35, *35*
piton 19, *19*
kuaga *55*
skočimiš *26,* 27
irvas 38, *39*
nosorog *14, 20,* 21
– dlakavi 54
razmnožavanje, sisari 22
– gmizavci 22
rezervati 26, *57*
laste *51*
– morske 52
balegar (govnovalj) 24, *25*
majmun 20, *20,* 21, *21, 49,* 56
šimpanza *21,* 50, *51*
zmije 18, *18,* 19, *19,* 30, *31*
– ukrotitelj 18, *18*
proučavanje ponašanja životinja 58
sunsun sa Kube 44, *45*
kornjača 47, *47*
termitnjak *25*
termiti 24, *25*
tkač 50, *51*
tigar 12, *13*
– sibirski 33, *33*
morž 32, *33*
ptice selice 52, *52,* 53
ptica muva 50
varan sa Komoda 44, *45*
pustinjska lisica 27
jak 40, *41*
jeti *40,* 41
muva 24, *25*
zebra 14, *14,* 16
zoološki vrt 56, 57, *57*

Moja prva enciklopedija